

Jozefológia – náuka o svätom Jozefovi

Úvod

Jozefológia je katolícka teologická náuka o osobe a úlohe svätého Jozefa, zákonitého otca Ježiša Krista a manžela Panny Márie, v dejinách spásy. Je to časť dogmatickej teológie, ktorá bola spočiatku spojená s kristológiou, neskôr s mariológiou (do 19. stor.). Paradoxné ostane, že jozefológia hovorí o mužovi, „ktorý sa preslávil svojím mlčaním“ (Mike Aquilina).

K správne pochopeniu Jozefovej osobnosti a jeho špeciálnej úlohy treba poznať vtedajšie židovské reálie – skutočnosti náboženského, spoločenského, národného, hospodárskeho, právneho aj politického života Izraela. Priam za nutnosť to pokladá väčšia autorov, napr. Jozef Ratzinger (neskôr Benedikt XVI.), Hahn Scott, Mike Aquilina. V niektorých krajinách (napr. Poľsko, Rakúsko) majú židovské reálie aj vlastné meno „judaológia“.

Základná dejinná informácia o Izraeli znie ako kuriozita. Dva najstaršie historické záznamy o Izraeli sú tvrdenia, že Izrael už „neexistuje“. Najstaršia nájdená zmienka je na nápise egyptského kráľa Merneptaha z r. 1215 pr. Kr.: „Izrael je zničený; nezachoval sa jeho rod.“ Druhá zmienka je na nápise moabského kráľa Meša z r. 860 pr. Kr.: „Izrael úplne a navždy zmizol.“ A pritom národ Izrael žije dodnes.

Dávidovi potomkovia žili počas babylonského exilu (približne od r. 597 pr. Kr. do r. 538 pr. Kr.) ako jeden klan. Hoci vykonávali jednoduché remeslá a zamestnania, nezabúdali na svoju kráľovskú identitu. Žili v pevnej nádeji, že čas ich národa – mesiášska obnova – ešte príde. A naozaj prišla. Božie dejiny spásy sveta sú s Izraelom mimoriadne úzko späté (Tomáš Novotný).

Nábožensko-právne rabínske texty Izraela

Tanach je hebrejská *Biblia* (v kresťanskom poňatí *Starý zákon*). Hebrejské slovo „tanach“ je akronym vytvorený z počiatočných písmen troch hebrejských slov označujúcich tri časti hebrejského písma – Tóra (zákon, príkaz), Nebiím (proroci), Ketubím (spisy).

Mišna (hebr. opakovanie) je zbierka nábožensko-právnych ustanovení rabínskeho judaizmu. Ústna tradícia posledných storočí pred Kr. sa po zničení druhého Jeruzalemského chrámu (rok 70) začala písomne zaznamenávať. Dokončenie celého textu Mišny sa kladie do r. 220. Rozšírením a okomentovaním Mišny postupne vznikol Talmud.

Talmud (hebr. učenie, štúdium) je spolu s Tanachom najdôležitejším náboženským textom judaizmu. Talmud bol primárne komentár k Mišne. Neskôr však boli do neho začlenené ďalšie rozličné látky aj s naratívnym aj s nábožensko-právnym charakterom. Takisto boli pridané akademické debaty, diskusie a výklady biblických textov.

Talmud je rozsiahle kolektívne dielo. Existujú dve rovnako používané a cenené verzie Talmudu:

- rozsiahlejší babylonský Talmud;
- kratší západný alebo palestínsky alebo jeruzalemský Talmud.

Babylonský Talmud (Talmud Bavli), je literárne dielo pozostávajúce z Mišny a Gemary. Gemara je výsledkom takmer 300 rokov diskusií a bádania nad Mišnou v babylonských akademiách. Babylonský Talmud je svojím spôsobom encyklopédia znalostí a vedomostí celého vtedajšieho babylonského židovstva siahajúcich pred r. 700. Záverečnú redakciu babylonského Talmudu urobili pravdepodobne dvaja babylonskí učenci – Rav Aši a Ravina v 8. stor.

Jeruzalemský Talmud (Talmud d-maarava), je západný Talmud, lebo Palestína leží na západ od Babylonie. Jeruzalemský Talmud vznikol asi v 5. stor. (poslední v ňom spomínaní rabíni sú z 5. stor.), pravdepodobne v meste Tiberias. Celý jeho obsah je zostavený z viacerých

prameňov a zdrojov. Do textu sa však zasahovalo aj neskôr, a preto vznikli rôzne jeho verzie, ktoré obsahujú aj isté protiklady.

Židovské knihy Mišna a Talmud zachovali základnú ústnu tradíciu o židovských zvykoch a náboženskom živote na prelome vekov (letopočtov). A to napriek tomu, že k poslednej redakcii týchto kníh došlo až niekoľko storočí po živote svätého Jozefa.

Spoločensko-politická situácia v Palestíne

Makabejské judské kráľovstvo v Palestíne trvalo pomerne krátko – od r. 142 do r. 63 pred Kr. (Jozef Heriban, +2009). V r. 63 pr. Kr. Palestínu násilne ovládla Rímska ríša. Preto boli Rimania – ich poriadky a ich úradníci (najmä mýtnici) – značne nenávidení. Za vlády vazalského kráľa Herodesa Veľkého (37-4 pr. Kr.) došlo k výraznému hospodársko-stavebnému rozkvetu väčších palestínskych miest, najmä Jeruzalema. V Jeruzaleme bol zreštaurovaný tzv. „druhý“ chrám, postavené boli aj nové hradby, Dávidova veža a pevnosť Antónia. Od r. 6 po Kr. bol Jeruzalem centrom rímskej provincie Judea. Na prelome vekov aj júdska provincia úspešne participovala na „rímskom pokoji“. Keďže Herodes vládol prezieravo a kompetentne, hoci bol aj krutý násilník, niektorí (najmä tzv. herodiáni) v ňom videli prisľúbeného mesiášskeho kráľa (Mike Aquilina). Jeho úspechy boli všetkým zrejmé, krajina prosperovala v relatívnom pokoji, plnili sa niektoré proroctvá (napr. praotec Jakub predpovedal stálosť vlády Júdovho potomka, por. *Gn* 49). K tomu sa ešte Herodesova vláda časovo zhodovala s naplnením Danielovho proroctva o 70 ročných týždňoch, por. *Dan* 9. Očakávanie Mesiáša bolo teda veľmi živé.

Nábožensko-politická situácia ovplyvňovala a formovala tradičné názory Židov na manželstvo a rodinu. Náš súčasný pohľad na manželstvo a rodinu je v mnohom rozdielny.

Rozvoj jozefológie – samostatný dogmatický odbor

Nové historické aj archeologické poznatky z „prelomu vekov“ napomáhajú lepšiemu spoznaniu novozákonnej doby, kresťanských počiatkov aj rozvoju jozefológie, tejto mladej dogmatickej vedy, ktorá má pred sebou veľké perspektívy. Samostatná jozefológia vznikla v 19. stor., keď sa preferovala „teológia sv. Jozefa“. Dovtedy bola súčasťou kristológie a mariológie. V 20. stor. sa udomácnil výraz „jozefológia“ podľa vzoru „mariológia“. „Mám dojem, že čas Jozefa ešte nenadišiel. Ešte nevyšiel z tieňa: to sú iba začiatky“ (Jean Guitton, +1999).

Úlohy súčasnej jozefológie:

- objasniť miesto svätého Jozefa v tajomstve Krista;
- objasniť miesto svätého Jozefa v tajomstve Cirkvi.

V r. 1970 sa uskutočnil prvý medzinárodný jozefologický kongres v Ríme. Ďalšie sa organizujú zhruba po štyroch rokoch.

Jozefológia, ako samostatný predmet, sa už prednášaná na viacerých fakultách či univerzitách sveta, napr. na Univerzite Loyola v Chicagu. Teritoriálne je nám najbližšie poľské mesto Kalisz, v ktorom sa v rámci judaológie (náuka o židovstve; nie judaizmus) od r. 1969 rozvíja aj štúdium jozefológie a organizujú sa pravidelné jozefologické vedecké sympóziá (v r. 2017 bolo 48. sympóziium). Mesto Kalisz je hlavným centrom kultu svätého Jozefa v Poľsku.

Na Slovensku je od 18. stor. centrom úcty sv. Jozefa obec Sebechleby v okrese Krupina. V r. 1724 tam pristavili Kaplnku svätého Jozefa k Farskému kostolu svätého Michala archanjela a krátko potom založili sebechlebské **Spoločenstvo (bratstvo) sv. Jozefa**, ktoré potvrdil a obdaril odpustkami pápež Klement XII. (1730-1740) v r.1730.

Náuka o Jozefovi (jozefológia) a úcta k Jozefovi (pieta) môžu byť legitímne a správne len vtedy, keď vychádzajú z kristológie. „Kristocentrizmus“ je základom každej pravej teológie (Marcin Wiśniewski). „Vo svetle tretieho kresťanského tisícročia nadobúda obnovenie našej modlitby a samotná osoba svätého Jozefa z Nazareta pre Cirkev v súčasnosti mimoriadny význam“ (exhort. *Redemptoris custos* 32).

Táto kniha je rozdelená na dve základné časti, podľa vyššie spomenutých hlavných úloh súčasnej jozefológie.

Manželstvo a rodina na Blízkom východe

Manželstvo – miesto úcty, pokoja a požehnaní

Človek je spoločenské bytie podľa prirodzenosti (*Gn* 1, 26n), nie v dôsledku nejakého príkazu, ktorý by mu bol daný zvonka. Základná rozdielnosť pohlaví je súčasne vzorom i prameňom života v spoločnosti, založeného nie na sile, ale na láske. Každý ďalší ľudský vzťah nachádza v tomto prvom, „manželskom“ vzťahu svoj ideál (Xavier Léon-Dufour, +2007).

Manželstvo a rodina (v širšom zmysle ako v dnešnej Európe) bolo v krajinách Stredomoria veľmi silným a vysoko hodnoteným spoločenstvom; bez rodiny sa nedalo takmer existovať. Manželstvo bolo privilegovaným stavom – z náboženského, sociálneho aj politického hľadiska.

Židovská tradícia chápe slová požehnaní ľudského rodu: „Plodte a množte sa“ (*Gn* 1, 28) trojako: aj ako kategorický príkaz, aj ako požehnanie, aj ako záväzok.

Joz 2, 12-13: „Teraz mi však prisahajte na Pána, že ako som ja vám preukázala láskavosť, takisto aj vy preukázate láskavosť mojej rodine...“ Rodina bola vo všeobecnosti vážená a súdržná. Aj hrišnej žene (neviestka Rachab) záležalo na jej rodine; izraelskí vyzvedáci (Jozue vyslal dvoch mužov) to plne chápali a rešpektovali. Por. aj *Joz* 7, 13-14.

Ž 88, 19: „Priateľov aj rodinu si odohnal odo mňa, len tma je mi dôverníkom.“ Obsahom celého žalmu (poučná pieseň od Emanu Ezrachitu) je volanie o pomoc trpiaceho, ťažko chorého. Vrcholom nešťastia trpiaceho je neprítomnosť priateľov a rodiny, lebo kde je priateľ a rodina tam sa aj najťažšia choroba dá zničiť.

Ž 128, 1-6 (celý): „Blažený každý, čo sa bojí Pána a kráča po jeho cestách. Budeš jest' z práce svojich rúk; budeš šťastný a budeš sa mať dobre. Tvoja manželka je ako plodonosný vinič vnútri tvojho domu. Tvoji synovia sú ako mládky olivy okolo tvojho stola. Veru, tak bude požehnaný muž, ktorý sa bojí Pána. Nech ťa žehná Pán zo Siona, aby si videl šťastie Jeruzalema po všetky dni svojho života, aby si videl synov svojich synov. Pokoj nad Izraelom!“ Boh viackrát zjavil Izraelu, že šťastie, dlhý život a početná milá rodina zodpovedajú prísľubom za verné plnenie Božích príkazov; je to znak Božej priazne (por. *Lv* 26, 9; *Dt* 28, 4n.).

Napriek silnej mentalite, ktorá uprednostňovala dobro spoločenstva pred dobrom jednotlivca – rodina zasubovala, vydávala a ženila deti podľa svojich pravidiel, nie podľa ich vôle –, prítomnosť a spontánnosť lásky ostala živá, napr. *1 Sam* 1, 8; *Jdt* 16, 22; *Pies* 1, 12-17.

Zakladanie rodiny – panenská nevesta – nízky tínedžerský vek

Zakladanie rodiny na Blízkom východe sa riadilo výlučne prirodzeným morálnym poriadkom: schopnosťou mladých ľudí „žiť rodinne“ – t.j. plodiť a starať sa o vlastné deti. Odkladanie manželstva u zdravých tínedžerov z dôvodu štúdií, osobných záujmov alebo z dôvodu cestovania vôbec neprichádzalo do úvahy. Ani dnes sa na Blízkom východe manželstvo neodkladá (Brett a Kate McKayovci).

Rodina, najmä otec, dbala na to, aby zdraví tínedžeri boli včas zasnúbení a sobášení. „Vydaj svoju dcéru a vykonáš veľké dielo, ak ju dáš rozumnému mužovi“ (*Sir* 7, 27). Dievčatá sa oficiálne zasubovali 11-12 ročné, chlapi 15-16 roční; svadba bola o rok neskôr (Rudolf Schikora, +1962; Paul Gaechter, +1983; Michael D. Griffin, +2016). „Ak si niekto myslí, že je potupou pre jeho pannu, ak prekročí vek a má sa tak stať, nech urobí, čo chce; nehreší. Nech sa vezmú“ (*1 Kor* 7, 36). Znakom spravodlivého Božieho hnevu bolo to, keď „mládenčov pohltil oheň a ich panny sa nemohli zasnúbiť“ (Ž 78, 63).

„Potom sa Nikanor zdržoval v Jeruzaleme a neurobil nič, čo by bolo neprístojné; ba prepustil aj stádovité zástupy vojska, ktoré zhromaždil. Júdu mal ustavične pri sebe a bol úprimne

naklonený tomuto mužovi. Povzbudzoval ho, aby sa oženil a založil si rodinu. Oženil sa teda, bol šťastný a tešil sa životu“ (2 Mach 14, 23-25). „Oženiť sa“ znamenalo vzdať sa vojenského života. Aj *Druhá kniha Machabejcov*, hoci je zameraná na opis hrdinských bojov, pokladá založenie rodiny za „šťastné“.

„Ak sa niekto len nedávno oženil, nemusí ísť na vojnu, ani nech sa mu nedáva nejaká verejná povinnosť, ale bez viny zostane doma, aby sa mohol rok tešiť so svojou manželkou“ (Dt 24, 5). V Izraeli bol novomanžel v prvom roku manželstva oslobodený od vojenskej služby.

„Z pokolenia na pokolenie ide chvála tvojich skutkov a všetky pokolenia ohlasujú tvoju moc“ (Ž 145, 4). Por. aj Gn 22, 4n; Sdc 14, 2; Ž 122, 4. Rodina nebola pre Izraelitov len telesno-psychickým spoločenstvom, ale aj spoločenstvom nábožensko-kultovým. Preto manželstvo bolo záležitosťou nielen mladých snúbencov, ale celých ich rodín.

Pokiaľ sa dievča nevydalo (na niektorých miestach len do zásnub), muselo žiť panensky. O ochranu jej panenstva sa starali aj jej príbuzní, najmä otec a matka: „Dcéra je pre otca skrytý poklad – treba ho strážiť; starosť o ňu odníma (všetok) spánok, aby mu azda v slobodnom stave nezostarla, a keď sa aj vydá za muža, aby sa mu nestala odpornou. Tiež aby sa za svojho panenstva nepoškvrnila a v otcovskom dome sa nedostala do druhého stavu, aby sa nedopustila priestupku, keď už nažíva s mužom; alebo azda aby sa nestala neplodnou“ (Sir 42, 9-10).

Panenstvo ako stav sa nutne vyžadoval k pozhnanému manželstvu: „Ak si muž vezme ženu a vojde k nej, ale potom sa mu znepáči, a preto hľadá zámienku, aby ju mohol zapudieť, roznáša o nej nehanebnosti a hovorí: Keď som si túto vzal za manželku a keď som k nej vošiel, nenašiel som ju pannou! – nech ju jej otec a matka vezmú a privedú aj s dôkazom panenstva k starším mesta v bráne a otec mladej ženy povie starším: Svoju dcéru som dal tomuto za manželku, ale preto, že ju nenávidí, roznáša o nej nehanebnosti, keď tvrdí: Pri tvojej dcére nenašiel som panenstvo – nuž, hľa, dôkazy panenstva mojej dcéry, a rozvinú šatu pred staršími mesta. Starší mesta dajú toho muža chytiť a zbiť ho. Potom ho odsúdia na peňazitú pokutu sto šeklov striebra (šekel vážil asi 12 gramov), ktoré dá devinmu otcovi, lebo uviedol do zlého chýru izraelskú pannu, a musí ju mať za manželku a nebude ju môcť prepustiť po celý čas svojho života“ (Dt 22, 13-19). Panenstvo sa dokazovalo zakrvaveným prestieradlom z prvej manželskej noci.

„Ale ak bude pravda, čo jej vyčíta, a ak sa nenájdu dôkazy devinho panenstva, nech ju vyhodia z domu jej otca a muži toho mesta nech ju ukameňujú, nech zomrie, lebo sa dopustila nešťachetnosti v Izraeli, keď smilnila v otcovskom dome, a tak odstrániš zlo zo svojho stredu“ (Dt 22, 20-21). Krutý trest ukameňovania hrozil – podľa zákona – každému dievčaťu, ktoré si panenstvo nezachovalo. Prísny trest sa v praxi vždy neuplatňoval, ale celá rodina neunikla veľkej hanbe. Preto aj dnes, v niektorých krajinách, vydávajú mladé dievčatá, aby ich udržali v poslušnosti, aby mali viac detí, a aby ich uchránili pred pokušením stratiť čistotu pred sobášom (Kirsty McNeill, riaditeľka „Save the Children“).

Panenstvo bolo chránené aj náboženským zákonom: „Kto zvedie pannu, ktorá nebola zasnúbená, a bude s ňou obcovať, zaplatí svadobný dar a vezme si ju za manželku! Ale ak mu ju jej otec nijako nechce dať, zaplatí toľko, koľko sa dáva panne do vena!“ (Ex 22, 16-17). Ten, kto obral dievča o panenstvo, mal si ju vziať za manželku.

Avšak levitský kňaz si mohol vziať za manželku len pannu: „(Kňaz) nesmie opustiť svätyňu a neznesvätiť svätyňu svojho Boha, lebo je na ňom posvätenie Božím olejom pomazania. Ja som Pán! Za ženu si vezme pannu... Iba pannu zo svojho ľudu si vezme za ženu, aby neznesvätil svoje potomstvo vo svojom národe“ (Lv 21, 12-15).

Na snúbencu – budúceho manžela sa v oblasti čistoty kládli menšie nároky. Pravdaže, aj pre neho platilo Božie prikázanie „Nezosmilniš (resp. nescudzoložíš)“. Aj jeho napomínali: „Na pannu neupieraj svoj zrak, aby si neprišiel k pádu pre jej krásu“ (Sir 9, 5), ale jeho panenstvo bolo verejnosťou menej sledované a kontrolované.

Mládenci (syna o čistote mal poučiť jeho otec – alebo blízky príbuzný) si mali dávať pozor podľa rád Sirachovca: „Svoju dušu nijako neoddávaj smilniciam... Neobzeraj sa po uliciach

mesta, ani sa netúlaj po jeho námestiach! Odvráť svoje oko od úhl'adnej ženy a nezahľad' sa do cudzej krásy! Pre ženskú krásu už mnohí vyšli navnivoč... Mnohí, čo obdivovali krásu cudzej ženy, dostali sa do opovrhnutia... S cudzou ženou si nikdy spolu nesadaj, ani nestoluj s ňou, (le-žiac) na pohovke; ani ju nedráždi pri víne, aby sa ti azda nepriklonilo k nej srdce, aby si potom svojou krvou neklesol do záhuby (*Sir* 9, 6-13).

Účelom manželov a rodiny bolo plodiť deti. „Boh ich požehnal a povedal im: Plod'te a množte sa a naplňte zem! Podmaňte si ju a panujte nad rybami mora, nad vtáctvom neba a nad všetkou zverou, čo sa hýbe na zemi!“ (*Gn* 1, 28). Práve túžba po deťoch viedla aj veriace osoby k mnohoženstvu (Xavier Léon-Dufour, +2007), či konkubinátu (por. *Gn* 16, 1n; 31, 50; 2 *Krn* 13, 21). Boh a jeho proroci žiadali a uprednostňovali monogamné manželstvá (*Gn* 2, 18-24; *Oz* 1, 2; 2, 4; 9, 1; *Ez* 16, 8), lebo tie sú obrazom spojenia medzi Bohom a Božím ľuďom. Neskôr to potvrdil aj Pavol apoštol (por. *Ef* 5, 21-32) učiac o Kristovi a Cirkvi.

Veľká túžba po početnom potomstve viedla k manželstvám v skorom tínedžerskom veku. Žiaľ, „detské nevesty“ ešte nie sú dostatočne vyvinuté na pôrod, ktorý je aj dnes druhou najčastejšou príčinou smrti adolescentných dievčat (Kirsty McNeill). Na druhej strane početné štúdie dokazujú, že čím viac je u ženy odd'áľovaný pôrod, tým ťažšie je pre ňu otehotnieť a zvyšujú sa značné riziká – od nízkej váhy dieťaťa pri narodení až po genetické poruchy (Brett a Kate McKayovci). Dnes začína medzi svetovými odborníkmi prevládať názor, že ideálny čas na prvý pôrod je 20. rok veku ženy.

Katolícka cirkev, rešpektujúc civilné rodinné zákony tej – ktorej krajiny, v súčasnom *Kódexe kánonického práva* (r. 1983) predpisuje k platnému cirkevnému sobášu minimálny vek nevesty 14 rokov a minimálny vek ženicha 16 rokov (kán. 1083 § 1). Kódex zároveň splnomocňuje konferencie biskupov, aby podľa miestnej potreby stanovili vyšší vek. Zároveň dušpastierom prikazuje, aby odrádzali mladých od uzatvárania manželstva pred vekom, ktorý je obvyklý v ich krajine (kán. 1072 *CIC*). Dišpenz od požadovaného veku v riadnych okolnostiach udeľuje miestny ordinár (kán. 1078 § 1 *CIC*), ale len vtedy, ak existuje dostatočná zrelosť pre manželstvo.

Židovská svadba – dvojstupňový obrad

Podľa židovského zvyku jestvovali dva kroky, ktoré viedli k manželstvu, ako ho chápeme dnes (Michael D. Griffin, +2016). Židia spojenie dvoch ľudí – muža a ženy v manželstve videli ako nájdenie a vybudovanie Bohom zamýšľanej jednoty: „Potom Pán, Boh, povedal: Nie je dobre byť človeku samému. Urobím mu pomoc, ktorá mu bude podobná... Preto muž opustí svojho otca i svoju matku a prilipne k svojej manželke, a budú jedným telom“ (*Gn* 2, 18n).

Tóra (hebr. slovo, ktoré označuje obsah *Pentateuchu*; *Päť Mojžišových kníh* – *Gn, Ex, Lv, Nm, Dt*) obsahuje poučenia, pokyny a zákony ohľadom manželstva a svadby (Jozef Jančovič). Podľa Tóry je manželstvo dvojstupňový proces. Prvým stupňom je obrad kidduszin (zásnuby; *Dt* 20, 7), druhým je obrad nissuin (svadba).

Židia sa usilovali kompromisne zosúladiť dve požiadavky – skoré ženie a zaistenie živobytia mladej rodine. Preto jeden rok (zväčša prvý rok manželstva) bolo mladé manželstvo vydržiavané otcom mladej panny, to totiž patrilo do dohody a to bol aj svadobný dar. Naproti tomu mladý muž, keď sa oženil, zaoberal sa štúdiami Tóry a počas roka si mal nájsť nejaké zamestnanie. Až potom dosiahol samostatnosť a chystal sa na stavbu domu.

Zodpovedný vek pre uzatvorenie manželstva bol až v stredoveku určený na 18 rokov ži-vota (*Mišna, Traktát Awot* 5, 21).

Prvý obradný stupeň manželstva – zásnuby

Zásnuby (hebr. kidduszin) vždy predchádzali manželstvu. Znamenali danie snubného prsteňa na prst nevesty a spisanie zmluvy (hebr. ketubáh). Snúbenci tak už boli manželsky zviazaní, len nežili spolu.

Poriadni rodičia hľadali manželského partnera svojim deťom (tzv. pytačky; pri ktorých mohol pomáhať aj profesionálny dohadzovač) – a to už od ich mladého veku. Matky radili, ale nevystupovali na verejnosti. Neraz sa ústne dohody otcov o „výdaji a ženbe“ ich detí, uzatvárali roky predtým, ako by k reálnej svadbe mohlo dôjsť. Keď deti pohlavne dospeli, dievča asi 12 ročné, chlapec asi 15 ročný, otcovia v ich mene uzavreli manželskú zmluvu (Paul Gaechter, +1983). Tým sa, po právnej stránke, mladí stali právoplatnými manželmi (por. *Mt* 1, 24). Ak by po tomto úkone jedna stránka zomrela, druhá bola všeobecne pokladaná za „ovdovelú“. Ak by jedna stránka chcela od manželstva odstúpiť, bolo treba urobiť rozvod. Manželská zmluva obsahovala informácie o povinnostiach manžela voči manželke aj o vzájomných daroch. Za nevestu sa platil svadobný dar – mohar (*Gn* 34, 12; *Ex* 22, 16).

Slávnosť zásnub trvala bežne sedem dní. Rok po zásnubách (Rudolf Schikora, +1962), maximálne do 18 mesiacov, musela byť svadba – druhý obradný stupeň manželstva (Stanisław Harežga). Čas – jeden rok – medzi oboma stupňami sa zvykovo zachovával: „Očakávanie, ktoré sa preťahuje, núti srdce chorľavieť, splnená túžba je však stromom života“ (*Prís* 13, 12).

Druhý obradný stupeň manželstva – svadba

Nissuin (hebr. svadba) bol deň, keď si mladomanžel v slávnostnom sprievode odviezol manželku do svojho domu. Tam sa svadba dokončila s manželským baldachýnom (hebr. chupa) či závojom. Predel medzi časom zásnub a svadbou tvorilo predčítanie svadobnej zmluvy (ketubáh). Ak nebola svadobná zmluva podpísaná svedkami, podpísali ju a rabín ju nahlas prečítal a vysvetlil jej obsah. Ženich sa zaviazal, že sa bude o nevestu riadne starať a v prípade rozluky jej vyplatí dohodnutú sumu peňazí, z ktorej môže žiť najmenej jeden rok od rozluky. Ženich potom formálne prijal záväznosť zmluvy – ketuby a odovzdal ju neveste. Po tejto formálnej časti nasledovala vlastná svadba – nissuin.

Právne uzavretie spoločného zväzku vykonal ženich, ktorý nastokol neveste prsteň na ukazovák pravej ruky a povedal: „Bud' mi zasvätená týmto prsteňom podľa zákona Mojžiša a Izraela“, načo všetci prítomní vykriekli: „Mekudešet“ – čiže vydatá, doslovne „zasvätená“. V tej chvíli bol sobáš uzavretý.

Nato siedmi ženíchom vybraní muži vyslovili sedem požehnaní nad pohárom vína. Na záver obradu bol neskôr pridaný zvyk rozšliapnuť pohár, aby sa pripomenulo zbúranie chrámu v Jeruzaleme a skutočnosť, že prežívané svadobné šťastie kalí tento historický smútok. Ženich rozdupal pohár nohou a všetci prítomní zvolajú „Mazal tov!“, čo znamená „dobré znamenie“, prenesene „veľa šťastia“. Svadba zvykla trvať sedem dní.

Počas prvého obradu (zásnuby – kidduszin) manželstvo vzniklo a počas druhého (svadba – nissuin) sa naplnilo. V čase medzi kidduszin a nissuin „zadaní manželia“ ešte nebývali pod jednou strechou a nemali pohlavné spolužitie. Ak však k spolužitiu (v niektorých oblastiach a časoch) dochádzalo, ľudia to tolerovali a nepovažovali za hriech.

Oba stupne – obrady židovského manželstva pretrvali až do stredoveku, kedy sa zlúčili v jeden (Ja'akov Newman, +2001; Gavri'el Sivan, nar. 1934).

Švagrovské (levirátne) manželstvo

Od najdávnejších čias bol v Izraeli zvyk, aby si bezdetná vdova vzala manželovho brata a mala deti (*Gn* 25, 5-10). Dejiny patriarchov spomínajú prípad Tamary (*Gn* 38). Do akej miery bol silný a svätý tento zvyk, a tiež, aký prirodzený bol záväzok jeho splnenia, ukázala biblická udalosť. Tamar otehotnela a všetkým sa zdalo, že sa dopustila cudzoložstva, lebo bola vdova. Keď sa však ukázalo, že ona v duchu levirátneho manželstva chcela muža, brali ju ako vydatú. „Ona je spravodlivejšia ako ja“ (*Gn* 38, 26), povedal o nej svokor Júda.

Hodnota rodiny a detí

Biblia často a jasne zjavuje veľkú hodnotu rodiny (*Prís* 27, 8; *Sir* 29, 29; *Dt* 20, 5; *I Mach* 3, 56). Jej trvácnosť a rozvoj – to všetko sú podmienky jestvovania národa. Rodina je podmienkou normálnej existencie ľudstva. K rodine patrili početné deti (*Prís* 17, 6).

Deti boli znakom Božieho požehnania: „Tvoja manželka je ako plodonosný vinič vnútri tvojho domu. Tvoji synovia sú ako mládniky olivy okolo tvojho stola. Veru, tak bude požehnaný muž, ktorý sa bojí Pána“ (*Ž* 128, 3-4). „Pán požehnal koniec Jóbovho života viac ako jeho začiatok... Mal tiež sedem synov a tri dcéry... A zomrel Jób starý a sýty (svojich) dní“ (*Jób* 42, 12n).

Celá izraelská spoločnosť bola budovaná na živote rodiny a spočíva na zmysle pre rodinu: „Navykaj chlapca na životnú dráhu, ktorej sa mu treba pridržať, a neodchýli sa od nej ani v starobe“ (*Prís* 22, 6). Z toho vyrastá sila národa. Každý syn je „budovateľ“ rodiny a každá dcéra „tvorkyňa“ rodiny. Tak po hebrejsky znie – v jazyku *Biblie* – opravdivé označenie syna (ben) a dcéry (bat).

I. Jozef v tajomstve Krista

Svätý Jozef, schudobnený potomok kráľa Dávida, plnil dôležitú úlohu v dejinách spásy a jeho pozitívne pôsobenie v Cirkvi stále trvá. Jozefova mimoriadna veľkosť spočíva v jeho osobitnom dôvernom vzťahu k Ježišovi – Božiemu Synovi a k Márii – Božej Matke.

Bohočlovek – Ježiš Kristus

Apoštolský list Jána Pavla II. (+2005) *Tertio millennio adveniente (TMA)* z r. 1994 v prvej kapitole hovorí o historickom príchode Bohočloveka na túto zem. Že Ježiš žil pred dvetisíc rokmi sa nedá rozumne pochybovať.

Svetské písomné správy o Kristovi

Židovské starožitnosti (20, 200); od Jozefa Flávia (+102) z r. 93-94. Kristus je opísaný ako divotvorca.

Anály (15, 44, 3); od Tacita (najväčší staroveký rímsky historik, +120) z r. 115-120. Cisár Nero (+68) nespravodlivo pripísal podpálenie mesta Ríma kresťanom.

Život Klaudia (25, 4); od Suetonia (+121) z r. 121. Cisár Klaudius (+54) vyhnal Židov z Mesta (t.j. z Ríma), lebo „na podnecovanie akéhosi Kresta vyvolávali časté nepokoje“ (udalosti z r. 49-50).

List cisárovi Trajánovi (10, 96); Cisár Traján (+117) okolo r. 112 dostal od správcu Bythýnie, Plínia Mladšieho (+113), informáciu: „Veľký počet ľudí sa zhromažďuje v ustálený deň pred svitaním, aby striedavo spievali hymnus Kristovi ako Bohu.“

Sväté písmo

Evanjelisti píšu o Ježišovi Kristovi, že žil ako človek – rástol, jedol, hovoril, či spal. Skutočnosť Ježišovej telesnej existencie žiaden jeho súčasník nepopieral.

Lk 1, 30-33: „Anjel jej povedal: Neboj sa, Mária, našla si milosť u Boha. Počneš a porodíš syna a dáš mu meno Ježiš. On bude veľký a bude sa volať Synom Najvyššieho. Pán Boh mu dá trón jeho otca Dávida, naveky bude kralovať nad Jakubovým rodom a jeho kráľovstvu nebude konca.“ Exegéza: Zasnúbená Mária je Bohom vyzvaná byť panenskou matkou a v plánovanej rodine (manželstvo s Jozefom) vychovávať Ježiša.

Jn 1, 14: „A Slovo sa telom stalo a prebývalo (postavilo si stan) medzi nami.“ Por. 2 *Jn* 7. Exegéza: „Stať sa telom“ znamená pre „Slovo“ (druhú božskú osobu) prijať ľudskú prirodzenosť

a s ňou aj ľudské spôsoby – t.j. vyrastať pri otcovi a matke. Večné Slovo – Ježiš – sa tomuto poriadku podriadilo.

Lk 2, 42-49: „Keď mal (Ježiš) dvanásť rokov, tiež išli (do Jeruzalema), ako bývalo na sviatky zvykom. A keď sa dni slávností skončili a oni sa vracali domov, zostal chlapec Ježiš v Jeruzaleme, čo jeho rodičia nezbadali... Po troch dňoch ho našli v chráme... Matka mu povedala: Syn môj, čo si nám to urobil? Pozri, tvoj otec i ja sme ťa s bolesťou hľadali! On im odpovedal: Prečo ste ma hľadali? Nevedeli ste, že mám byť tam, kde ide o môjho Otca?“ Exegéza: Ježišova odpoveď je teologicky hlboká. „Mám byť tam“ neznamená len v chráme, lebo iné preklady majú „mám byť v tom“ (Paul Gaechter, +1983), alebo „mám sa zaoberať tým“ (Slovenská biblická spoločnosť, r. 2007). Ježiš zdôraznil svoj božský pôvod a aj to, že vôľa jeho nebeského Otca má prednosť pred vôľou jeho rodičov (Jozef Heriban, +2009). Jozef a Mária si opäť pripomenuli, že Ježiš nie je „obyčajné“ dieťa a teraz, na prahu „bar micva“ (čítaj „c“), bude brať osud do svojich rúk, hoci Ježiš im ostal „poslušný“. Každý 13 ročný chlapec sa stal „synom prikázania“, hebr. „bar micva“.

Tradícia

Argumentácia cirkevných otcov o Ježišovi, vtelenom Bohu, bola orientovaná predovšetkým soteriologicky (spásne).

Klement Rímsky (+101; pápež v r. 92-101; list bol napísaný v r. 96): „Z lásky sa nás ujal Pán; z lásky, ktorú mal k nám, dal Pán Ježiš podľa Božej vôle svoju krv a svoje telo za naše telá a svoju dušu za naše duše“ (*List Korint'anom* 49, 6).

Ignác Antiochijský (+117; druhý antiochijský biskup; Smyrňanom napísal list v Troade cestou na popravu do Ríma; *List Efezanom* je jeho najdlhší, napísal ho v Smyrne): „Bud'te pevne presvedčení, že náš Pán je – naozaj z Dávidovho rodu podľa tela (por. *Rim* 1, 3); Božím Synom podľa vôle a moci Božej (por. *Jn* 1, 13); opravdivo narodený z Panny“ (*List Smyrňanom* 1, 1). Proti doketistom napísal: „Ježiš Kristus sa stal skutočným človekom“ (por. *List Smyrňanom* 4, 2). „Náš Boh Ježiš Kristus bol v Márii z Dávidovho rodu počatý podľa Božej vôle z Ducha Svätého“ (*List Efezanom* 18, 2).

Aristides z Atén (+c.140; aténsky filozof; najstaršia zachovaná apológia bola určená rímskemu cisárovi Hadriánovi /117-138/ alebo Antoniovi Piovi /138-161/): „Ježiš Kristus v Duchu Svätom zostúpil z neba, aby spasil ľudí a narodený zo svätej panny bez semena a bez jej porušenia si vzal telo..., aby ľudí oslobodil z bludu polyteizmu“ (*Apologia* 15).

Justín (+165; apologéta; dialóg napísal po r. 130): „Keď sa dieťa narodilo v Betleheme, uchýlil sa Jozef do jaskyne, pretože nenašli miesto, kde by sa mohli ubytovať. Keď tam boli, porodila Mária Krista a uložila ho do jasiel“ (*Dialogus cum Tryphone Judaeo* 78).

Origenes (+253; alexandrijský teológ; Celsiovi napísal asi v r. 249) „V Betleheme sa ukazuje jaskyňa, kde sa Ježiš narodil a v tejto jaskyni jasle, kam bol položený zavnutý v plienkach. Čo sa tu ukazuje, je každému v okolí známe..., že sa totiž v uvedenej jaskyni narodil istý Ježiš, ktorého kresťania uctieajú a ktorému sa klaňajú“ (*Contra Celsum* I, 51).

Rozumová úvaha

Tomáš Akvinský (+1274) učil, že Kristovo človečenstvo (ľudská prirodzenosť) je „nástrojom“ jeho božskej prirodzenosti (*Theologická summa* III., 7, 1, 3). Význam vtelenia Božieho Syna je preto ďalekosiahly.

1. Pravé a dokonalé človečenstvo Krista má soteriologický význam.
2. Ježiš pravým a dokonalým človečenstvom pozdvihol hmotu; najviac človeka.
3. Boh pravým a dokonalým človečenstvom najprímeranejšie prehovoril k ľudom. Kristovo telo sa stalo vonkajšou milosťou Vykupiteľa.

Slová „vari to nie je Jozefov syn?“ (*Lk* 4, 22), alebo „našli sme toho, o ktorom písal Mojžiš v Zákone a Proroci, Ježiša, Jozefovho syna z Nazareta“ (*Jn* 1, 45), by nemali žiaden zmysel,

keby sa všeobecne nevedelo, že Ježiš vyrastal ako človek v rodine s Jozefom a Máriou.

Magistérium

Dogma: „Ježiš Kristus je pravý človek. Prijal ľudskú prirodzenosť (skutočné telo a rozumnú dušu) z Panny Márie.“

Chalcedónsky koncil, r. 451, *DH* 301-303; Lyonský koncil, r. 1274, *DH* 852.

Vtelenie Boha znamená, že matéria a ľudské telo nie sú zlé. Vtelený Boh vyrastal v rodine, ktorú jeho spoluobyvatelia dobre poznali (por. *Lk* 4, 22; *Jn* 1, 45; *Hebr* 4, 15). Ježišovo ľudské poznanie, chcenie, cítenie a návyky boli formované jeho najbližšími – Máriou a Jozefom „bol im poslušný“ (*Lk* 2, 51); por. exhort. *Redemptoris custos* 16.

Ježiš Kristus – skutočný človek – ľudská osoba

Podľa klasickej definície Boetia (+524) osoba je individuálna substancia rozumovej prirodzenosti. V období scholastiky došlo k prehĺbeniu tejto definície v dvoch smeroch. Jeden smer viac zdôrazňoval substanciu – „stáť v sebe“ a druhý viac zdôrazňoval reláciu – „byť vo vzťahu“ (Martin Bošanský).

V novoveku povstal problém: Ak je Kristus integrálnou osobnosťou, ak je skutočným, pravým človekom, nemá aj ľudskú osobu? (Deodat de Basly, +1937; františkánska škola). Odpovedal Pius XII. (1939-1958) encyklikou *Sempiternus Rex* z r. 1951:

1. Kristovo človečenstvo možno psychologicky skúmať.
2. Možno obnoviť a prehĺbiť staré kristologické vyjadrenia (Chalcedónsky koncil, r. 451).
3. Treba však zachovať obsah dogmy v nových formuláciách.

„V hypostatickej únii sa ľudská skutočnosť stala sebvýjadrením Božieho slova. Ľudská prirodzenosť má slobodné sebavedomie. No toto slobodné sebavedomie kvalifikuje druhú božskú osobu ako svoj ontologický subjekt“ (Karl Rahner, +1984).

Hypotézu osobného naplnenia (splňania, stávania sa) Ježišovej ľudskej osoby v druhej božskej osobe rozvinul poľský dogmatik – personalista Česlav Stanislav Bartník (+2020). Osoba Slova „zosobnila“ Ježiša v sebe, a to osobnogenetickým úkonom, nie úkonom zjednotenia či vyzdvihnutia. Zosobnenie stvorenej osoby v osobe nestvorenej nie je contra naturam humanam. Toto zosobnenie je jedinečné a špeciálne. Ježiš – bytostne, historicky, psychicky, podmetovo ako „ja“ – sa zrealizoval v osobe Božieho Syna, ktorá „Je“ a ktorá „Sa stáva“. Pritom bol Ježiš stvorený v osobe Slova mocou Ducha Svätého z Panny Márie. Toto je najväčšie dielo Ducha Svätého. Ježiš sa teda „nezrodil“ sám.

Životopis Ježiša Krista

Božie Slovo, Ježiš Kristus, vstupuje do ľudských dejín zvestovaním a panenským počatím z Ducha Svätého v lone Panny Márie (por. *Lk* 1, 26n; exhort. *Redemptoris custos* 2). Zmysel panenského počatia ostáva prístupný iba viere. Tá ju vidí vo vzájomnom súvisi, v celku Kristových tajomstiev od jeho vtelenia až po Veľkú noc (por. *KKC* 498). Mária počala z Ducha Svätého vtedy, keď bola zasnúbená s Jozefom (por. *Mt* 1, 18).

Trojnásobná konjunkcia planét (zdanlivé prekrývanie sa) Jupitera (podľa starodávnej astrológie „kráľovská hviezda“) a Saturna („židovská hviezda“) v súhvezdí Rýb zodpovedá údajom z Matúšovho evanjelia (por. *Mt* 2; tzv. betlehemska hviezda). Na jej základe je možné určiť presný rok Ježišovho narodenia – bolo to v r. 7 pr. Kr. (Gerhard Kroll, +1997; Enrico Rodolfo Galbiati, +2004). Chybu kresťanského chronografa (mních Dionýz Exiguus; 6. stor.), ktorý narodenie Ježiša omylom posunul o pár rokov neskôr, keď zakladal kresťanský letopočet, treba prijať s pochopením kvôli komplikovanosti vtedajších systémov rátania rokov.

S určením „mesiaca“ narodenia sú exegéti odkázaní na pravdepodobnosť. Isté je, že medzi zvestovaním – „počneš a porodíš syna“, por. *Lk* 1, 31 – a svadbou Jozefa a Márie, boli asi tri mesiace. Podľa Paula Gaechtera (+1983) svadby zvyčajne bývali (kvôli dostatku potravín

a ukončení poľných prác) v mesiacoch – september, október, november. Ak predpokladáme, že Jozef a Mária mali svadbu v októbri, Ježiš sa narodil na jar – asi v apríli r. 7 pr. Kr.

Liturgické slávenie Vianoc (25. december) súvisí s inkulturáciou kresťanstva do zvykov Rímskej ríše. V starovekom Ríme sa v čase slnovratu slávil Sviatok narodenia neporaziteľného slnka „Dies natalis Solis Invicti“. V 3. stor. sa tento kult slnka, ktorý v Ríme presadil cisár Heliogabalus (+222), začal stotožňovať s mitraizmom. Mitra bol boh slnka v iránskom náboženstve a narodeniny Mitru sa slávil 25. decembra. Cirkevní otcovia z iniciatívy Hypolita Rímskeho (+235) v 3. stor. ustanovili, že dňa 25. decembra sa bude oslavovať Božie narodenie, lebo Ježiš Kristus je to pravé „svetlo sveta“ (por. *Jn* 8, 12). Toto liturgické nariadenie bolo všeobecne prijaté a v 4. stor. prakticky rozšírené.

Na ôsmy deň po narodení bol Ježiš obrezaný podľa židovského zvyku a dostal meno Ježiš – „Boh je spása“. Na štyridsiaty deň ho Jozef za 5 šeklov striebra (*Lv* 27, 6; šekel bol asi 12 gramov) vykúpil „zo služby“ a obaja rodičia ho obetovali v chráme. Podľa Jozefa Heribana (+2009; por. *Príručný lexikón...*, str. 1192) v Jozefovej dobe stál 1 (strieborný) šekel 4 denáre; 1 denár bola denná mzda robotníka a žoldniera. Vykúpenie Ježiša stálo 5 šeklov – teda 20 denárov, čo bola priemerná mesačná robotnícka mzda. Pomer zlata a striebra bol asi 1 : 13 (Jozef Heriban, +2009; Rajmund Ondruš, +2011). Ak Jozef platil zlatom, ktoré Ježišovi darovali mudrci, tak vydal na výkupné 5 gramov zlata.

Mária pri tomto obetovaní Ježiša podstúpila aj obrad svojho levitického očistenia – všetko v zhode s Mojžišovým zákonom (por. *Lk* 2, 21n).

Svätá rodina (Ježiš, Mária, Jozef) po poklone mudrcov narýchlo emigrovala do Egypta (por. *Mt* 3, 14), lebo kráľ Herodes Veľký číhal dieťaťu na život. Bolo známe, že Herodes z obavy o svoj trón dal zabiť veľa ľudí, medzi nimi aj troch vlastných synov. Preto ho niektorí teológovia (napr. George Wesley Buchanan) stotožňujú aj s biblickým drakom, por. *Zjv* 12, 4n.

Svätá rodina sa podľa tradície usadila v osade Matariyeh (Rajmund Ondruš, +2011). V Egypte žila asi tri roky. Podľa koptskej tradície to bolo – 3 roky, 6 mesiacov a 2 týždne (Zofia Kossak-Szczucka, +1968). Po smrti Herodesa Veľkého (+4 pr. Kr.) sa rodina pre strach pred Herodesom Archelaom (+18 po Kr.) nevrátila do Betlehema, ale sa usadila v Nazarete (por. *Mt* 3, 19n), ktorý spravoval umiernený Herodes Antipas (+ po r. 39 po Kr.).

Keď mal Ježiš 12 rokov, Svätá rodina bola v Jeruzaleme na púti. Ježiš zostal v Jeruzaleme, čo jeho rodičia nezbadali a našli ho až po troch dňoch (por. *Lk* 2, 42-49). Ježiš im povedal: „Prečo ste ma hľadali? Nevedeli ste, že mám byť tam, kde ide o môjho Otca?“ Táto Ježišova odpoveď je teologicky hlboká. Podľa exegetov Ježiš zdôraznil svoj božský pôvod aj to, že vôľa jeho nebeského Otca má prednosť pred vôľou jeho rodičov (Jozef Heriban, +2009). Vtedy si Jozef a Mária viac uvedomili, že Boh má s ich synom „svoje“ plány. Ježiš na prahu „bar micva“ začal sám brať osud do svojich rúk, hoci im ostal „poslušný“. To sa vzťahovalo aj na (v tom kraji a čase) zvyčajné zasnúbenie 15-16 ročného mládenca (Michael D. Griffin, +2016).

Každý židovský chlapec, keď dovŕši 13 rokov, sa stáva „synom prikázania“, hebr. „bar micva“. Obrad prijatia chlapca za plnoprávneho člena náboženskej obce sa zvyčajne koná v nasledujúcu sobotu po jeho narodeninách v synagóge. Jadrom rituálu je prvé verejné čítanie dotyčného chlapca z *Písma*, resp. z *Tóry*. Predtým musí otec naučiť chlapca dobre čítať a tiež zachovávať náboženské prikázania. Aj Ježiš sa stal „bar micva“. Skoro všetci chlapci sa na tento obrad veľmi tešili – a nielen preto, že pri tom dostali lyžicu medu. Lukáš opísal, že Ježiš mal „vo zvyku“ chodiť do synagógy a čítať v nej, por. *Lk* 4, 16n.

Nemáme žiaden záznam, že by bol Ježiš – podľa dobových zvykov – ako 15-16 ročný zasnúbený. Z ľudského hľadiska to možno vysvetliť tým, že Jozef už nežil (zomrel asi v r. 7 po Kr., keď Ježiš mal 14 rokov) a Mária, ako vdova, svojho jediného syna nutne potrebovala. Status Márie „vdovy s jediným synom“ pravdepodobne zabránil bežnému spoločenskému tlaku, aby sa Ježiš „načas“ a podľa vtedajších zvykov zasnúbil a oženil. Ježiš nebol ani zasnúbený ani ženatý.

V čase verejného vystúpenia (asi október r. 27 po Kr.) mal Ježiš 34 rokov. Verejne pôsobil necelé tri roky: október r. 27 až apríl r. 30 (Enrico Rodolfo Galbiati).

Umierajúci Ježiš z kríža odovzdal Máriu, svoju matku, učeníkovi Jánovi do opatery (por. *Jn* 19, 25n). K Ježišovmu ukrižovaniu a smrti došlo pravdepodobne v piatok 14. nisanu; a tým piatkom bol – s najväčšou pravdepodobnosťou – 7. apríl r. 30 po Kr. (Gerhard Kroll, Willibald Bösen, Enrico Rodolfo Galbiati).

Nadránom 9. apríla r. 30 Ježiš Kristus slávne vstal z mŕtvych. Po krátkom čase (symbolika 40 dní) vystúpil na nebesia a potom (na desiaty deň) zoslal svojho Ducha – Ducha Svätého na prvých kresťanov (prvé Turíce).

Historický Ježiš a Kristus viery

Budovanie dvoch obrazov o Ježišovi Kristovi sa zrodilo na pôde protestantských cirkví, ako dôsledok spochybňovania historicity jeho osoby (Herman Samuel Reimarus, +1768). Sformulovanie problému „dvoch obrazov“ urobil v r. 1892 protestantský teológ Martin Kähler (+1912).

Katolík môže prijať formulu – historický Ježiš a Kristus viery – pod podmienkou, že ide o jednu a tú istú osobu. V každom prípade *Písmo* „neuzatvorilo“ kristológiu; ono ju začalo, dalo jej jadro a prameň (Česlav Stanislav Bartník, +2020).

Vtelenie Ježiša Krista – povýšenie ženského rodu

Skutočnosť, že Syn Boží sa vtelil a narodil sa ako muž, skôr vyzdvihuje ženský rod ako mužský. Žena bola tá, ktorá sa stala jeho matkou a s ktorou utvoril jedinečný prirodzený vzťah.

Augustín (+430) poukázal na Ježišovo dvojité narodenie: z Ducha Svätého a z Panny Márie (nie z Jozefa): „Ježiš je teda predurčený, aby ten, ktorý sa mal podľa tela stať Dávidovým synom, bol podľa Ducha svätosti v moci Boží Syn (por. *Rim* 1, 4), lebo sa narodil z Ducha Svätého a z Panny Márie. Toto je to jedinečné prijatie človeka, ktoré nevýslovné uskutočnilo Božie Slovo, že sa pravdivo a vo vlastnom zmysle slova nazýva Božím Synom a zároveň synom človeka: synom človeka preto, že prijalo človeka, a Božím Synom preto, že ten, čo ho prijal, bol jednorodený Boh; ináč by sme verili v štvoricu, a nie v Trojicu“ (*De Praedestinatione Sanctorum*, cap. 31).

Napokon – všetci ľudia majú vstúpiť do jeho Cirkvi a celá Cirkev sa má stať Kristovou milovanou nevestou (por. *Zjv* 19, 7-8; 21, 2; 22, 17; *Ez* 16) – toto je obdivuhodné povýšenie ženského rodu.

Vonkajší vzhľad Ježiša Krista

Najstaršie Ježišove obrazy pochádzajú z 2. stor. Viac odzrkadľujú ideu ako skutočnosť.

V kresťanskej ikonografii čoskoro vykryštalizovali dva základné smery v zobrazovaní Pána. Prvý smer predstavoval Ježiša ako telesne nevzhľadného a ponížovaného v duchu „Ježiš – trpiaci Boží sluha“ (por. *Iz* 53, 2-3). Z otcov tak učili najmä Bazil (Basilides) Alexandrijský (+ po r. 140), Justín (+165), Irenej (+202), Klement Alexandrijský (+215).

Druhý smer predstavoval Ježiša ako telesne vzhľadného až krásneho – v duchu „Ježiš – Bohom požehnaný“ (por. *Ž* 45, 3; *Mt* 17, 1-8). Z otcov tak učili najmä Gregor Nysský (+394), Ambróz (+397), Ján Zlatoústý (+407), Augustín (+430).

V súčasnosti prevláda akási „stredná cesta“. Ježiš bol fyzicky i psychicky zdravý, normálny muž. Výzorom (v bežnom živote) nijako nevybočoval z priemeru, por. *Hebr* 2, 17. Ježiš bol (podľa Turínskeho plátna) muž semitského typu, štíhly, vysoký, s ideálnymi proporciami.

Podľa pravidiel ikonografie je Ježiš Kristus zobrazovaný v červenej tunike s modrým plášťom. Červená farba symbolizuje jeho božskú prirodzenosť (od večnosti), na ktorú „si vzal“ (vtelil sa) ľudskú prirodzenosť; tú predstavuje modrý plášť.

Ježiš a rodina

Ježiš striktno rozlišoval svoj vzťah k Bohu Otcovi a vzťah ľudí k Bohu Otcovi (por. môj Otec a váš Otec; *Mt* 6, 8n; *Lk* 10, 21-22). Avšak nasledujúce úvahy a texty by nevznikli, keby Ježiš nemal a (ľudsky) nepoznal svoju matku Máriu i svojho legitímneho otca Jozefa.

„V tej hodine zaplesal v Duchu Svätom a povedal: Zvelebujem ťa, Otče, Pán neba i zeme, že si tieto veci skryl pred múdrymi a rozumnými a zjavil si ich maličkým. Áno, Otče, tebe sa tak páčilo. Môj otec mi odovzdal všetko. A nik nevie, kto je Syn, iba Otec, ani kto je Otec, iba Syn a ten, komu to Syn bude chcieť zjaviť“ (*Lk* 10, 21-22).

„Kým ešte hovoril zástupom, vonku stála jeho matka a bratia a chceli sa s ním rozprávať. Ktosi mu povedal: Vonku stojí tvoja matka a tvoji bratia a chcú sa s tebou rozprávať. On však odvetil tomu, čo mu to vravel: Kto je moja matka a kto sú moji bratia? Vystrel ruku nad svojich učeníkov a povedal: Hľa, moja matka a moji bratia. Lebo každý, kto plní vôľu môjho Otca, ktorý je na nebesiach je môj brat i sestra i matka“ (*Mt* 12, 46-50).

Prirodzené ľudské poznanie sa stalo základom Ježišovej teologickej nauky. Legitímny Ježišov otec (Jozef) sa u Matúša (por. *Mt* 12, 46n) nespomína len preto, lebo už dávno nežil.

Mária – Božia Matka

V teologickom základe jozefológie a v samom centre mariológie stojí Máriino Božie materstvo. Mária počala a porodila Ježiša Krista, keď bola zasnúbená a vydatá za Jozefa.

Sväté písmo

Iz 7, 14: „Hľa, panna počne a porodí syna a dá mu meno Emanuel.“ Exegéza: Toto proroctvo veky čakalo na osobu, na ktorej sa naplní. Ranokresťanská tradícia ju našla – protagonistom je Ježiš (pápež Benedikt XVI., 2005-2013).

Lk 1, 30-32. 34-35. 38: „Anjel jej povedal: Neboj sa, Mária, našla si milosť u Boha. Počneš a porodíš syna a dáš mu meno Ježiš. On bude veľký a bude sa volať synom Najvyššieho... Mária povedala anjelovi: Ako sa to stane, keď ja muža nepoznám? Anjel jej odpovedal: Duch Svätý zostúpi na teba a moc Najvyššieho ťa zatieni... Mária povedala: Hľa, služobnica Pána, nech sa mi stane podľa tvojho slova.“ Exegéza: Bohorodičstvo Márie je jedinečnou milosťou. Máriina otázka súvisí s jej osobným rozhodnutím navždy ostať pannou (Ján Pavol II., dňa 7.8.1996, *Maria, modello di verginitá*). Napokon jej bezpodmienečné „áno“ pramení v mystériu Máriinej plnej a ucelenej slobody, zbavenej každej náklonnosti k hriechu vďaka privilegiu jej svätého vzniku (Benedikt XVI.). Prikaz „dáš mu meno Ježiš“ dostal aj Jozef (*Mt* 1, 21. 25); tak sa naplnila úloha oboch manželov. Jozef mal pri tom porušiť vtedajšie zvyklosti – dávalo sa meno po otcovi či starom otcovi. Mal mu dať meno „Ješua“, čo znamená „Boh je záchrana“.

Lk 2, 1. 6-7: „V tých dňoch vyšiel rozkaz od cisára Augusta vykonať súpis ľudu po celom svete... Kým tam boli, nadišiel jej čas pôrodu. I porodila svojho prvorodeného syna.“ Exegéza: Jozef a Mária, už ako zosobášení manželia, išli do Betlehema spolu. Lukášov historizujúci opis poukazuje aj na dôležité aspekty viažuce sa k cisárovi Augustovi (panoval od r. 27 pr. Kr. až do r. 14 po Kr.), ktoré Ježiš naplnil: pokoj a univerzalita.

Sčítania v Rímskej ríši sú známe aj z civilných prameňov. Sčítanie sa konalo v dvoch etapách, ktoré mohli trvať aj roky (Alois Stöger). Prvá etapa (nehnutelný majetok – pozemky a domy) bola pre obyvateľstvo znesiteľnejšia (ľahšia), druhá etapa bola ťažšia (vyvolávala spory a povstania), lebo už sa určovala výška sumy, ktorú bolo treba platiť ríši. Obyvatelia museli nahlasovať svoje nehnuteľnosti tam, kde sa tie nehnuteľnosti nachádzali, nie kde ich majitelia aktuálne bývali (Benedikt XVI.). Jozef pravdepodobne mal nejakú nehnuteľnosť v Betleheme.

Dve Ježišove genealógie (*Mt 1* a *Lk 3*) so ženou Máriou na konci (čo predstavuje zvrät v rodokmeňoch) dokazujú: - že Ježiš je skutočný človek; - že Ježiš nepochádza od muža. Máriin syn je novým stvorením z Ducha Svätého, prichádzajúci v plnosti času (Benedikt XVI.).

Tradícia

Otcovia chránili panenské a pravé Máriino materstvo pred doketizmom (od 1. stor.), ktorý tvrdil, že Kristus mal len zdanlivé telo. Neskôr pred nestorianizmom (5. stor.), ktorý popieral titul Bohorodička.

Ignác Antiochijský (druhý antiochijský biskup, +117; Smyrňanom napísal list v Troade – cestou na popravu do Ríma): „Bud'te pevne presvedčení, že náš Pán je – naozaj z Dávidovho rodu podľa tela (por. *Rim 1, 3*); Božím Synom podľa vôle a moci Božej (por. *Jn 1, 13*); opravdivo narodený z Panny“ (*List Smyrňanom 1, 1*).

Justín (+165; dialóg napísal po r. 130): „Keď sa dieťa narodilo v Betleheme, uchýlil sa Jozef do jaskyne, pretože nenašli miesto, kde by sa mohli ubytovať. Keď tam boli, porodila Mária Krista a uložila ho do jasiel“ (*Dialogus cum Tryphone Judaeo 78*).

Origenes (+253; bol literárne mimoriadne činný, vraj napísal okolo 6000 diel a listov) zaviedol do teológie pre Máriu pomenovanie „Theotokos“ - „Bohorodička“, alebo (podľa iných), tento titul pochádza z koptského prostredia egyptskej Alexandrie. Zakrátko sa titul rozšíril medzi vplyvnými otcami. Výraz Bohorodička sa zachoval aj na prastarom egyptskom papyruse z konca 3. stor., ktorý objavili v manchesterskej knižnici v r. 1938, v najstaršej mariánskej modlitbe: „Pod tvoju ochranu a záštitu sa utiekame, svätá Bohorodička.“

Augustín v r. 401, podľa stálej tradície (Michael D. Griffin, +2016), vysvetlil slová Máriinej otázky: „Ako sa to stane, veď ja muža nepoznám?“ (*Lk 1, 34*) tak, že Panna Mária mala sľub panenstva (por. *De sancta virginitate IV, 4*). Tomáš Akvinský (+1274) napísal, že Mária, keď dostala snúbenca, ako to vyžadovali mravy tej doby, spolu s ním urobila sľub panenstva (*Theologická summa III., 28, 4*). Koncom 20. stor. sa výklad Máriinej otázky (*Lk 1, 34*) začal meniť tak, že Mária asi sľub panenstva neurobila, lebo „sľub (trvalého) panenstva“ je výslovne kresťanská a nie židovská výsada. Avšak Ján Pavol II. (+2005) dňa 7.8.1996 (*Maria, modello di verginitá*) odobril tradičnú náuku Cirkvi tak, že Panna Mária pod vplyvom zvláštnej milosti (sama bola „Milostiplná“) urobila ešte pred anjelovým zvestovaním osobné rozhodnutie ostať pannou. Toto Máriino rozhodnutie pre trvalé panenstvo plne korešponduje s dogmou, že ona je „vždy Panna“ (Druhý carihradský koncil, r. 553, *DH 422, 427, 437*).

Rozumová úvaha

Počatie Ježiša v lone Panny Márie, mocou Ducha Svätého, je v dejinách spásy jedinečné a výnimočné. Z teologicko-morálneho hľadiska ide o panenské počatie, lebo sa uskutočnilo bez prispenia muža – Jozefa, jej snúbenca a neskôr manžela.

Jedinečná výnimočnosť Máriinho materstva je, podľa Božieho plánu, odpoveďou na Máriino poníženie sa (por. *Lk 1, 48*). Ona sa uponížila – pred Bohom i ľuďmi – aj v tom, že sa zriekla „hrdosti materstva“ (Rajmund Ondruš, +2011). Najskôr sama, potom spolu s Jozefom urobili rozhodnutie za „trvalé panenstvo“ (Ján Pavol II., dňa 7.8.1996 – *Maria, modello di verginitá*; dňa 21.8.1996 – *L'unione verginale di Maria e Giuseppe*). Pritom obaja žili v národe, kde manželstvo (materstvo i otcovstvo) bolo povinnosťou (Adrienne von Speyer, +1967).

V Izraeli bol bežne rozšírený zvyk dať „sľub“ Pánu Bohu. Veriaci sľuby verne plnili, dokonca aj vtedy, keď to malo tragické následky (por. *Sdc 11, 30n* – obetovanie Jefteho dcéry), alebo sa sľub zneužíval (por. *Mk 7, 9n* – obetný dar korban). Hoci bol Izrael národom silne rodinným, boli v ňom známe aj sľuby a stavy pohlavnej zdržanlivosti – proroci Eliáš, Elizeus, Jeremiáš, Ján Krstiteľ, či vdovy nevstupujúce do nového zväzku – Judit, prorokyňa Anna. V istom zmysle aj Qumránci, ako svedčil Josephus Flavius (+100). Ponúknuť Bohu panenstvo

alebo pohlavnú zdržanlivosť bolo v tom čase známe, hoci nerozšírené (Rajmund Ondruš, +2011).

Teologickým dôvodom „Božieho materstva“ je skutočnosť, že Mária počala a porodila samostatnú a historickú osobu Ježiša Krista – Bohočloveka. Tomáš Akvinský (+1274) učil, že Mária nedala Kristovi božskú osobu, resp. božskú prirodzenosť (Kristus ju mal od večnosti), dala mu ľudskú prirodzenosť z vlastného tela – preto je pravou Božou Matkou (por. *Theologická summa* III., 35, 2-3-4). Ježišova ľudská prirodzenosť ani na chvíľu nejestvovala samostatne; v okamihu počatia ju druhá božská osoba prijala a zosobnila.

Magistérium

Dogma: „Mária je skutočne a vo vlastnom zmysle Božou Matkou.“

Por. *Mt* 1, 18; Efezský koncil, r. 431, *DH* 252; konštit. *Lumen gentium* 56; *KKC* 501.

Materstvo sa vždy týka dvoch osôb, a preto má interpersonálny charakter. Zároveň sa dotýka ľudskej prirodzenosti i ľudskej existencie. Matka „tela“ ustanovuje „protológiu“ celého človeka s celou jeho prirodzenosťou, s dušou i osobou.

Materiálna dogma: „Panna Mária bola pannou pred pôrodom. Počala z Ducha Svätého bez spolupôsobenia muža.“

Por. *Lk* 1, 34-35; starobylé vierovyznania; exhort. *Marialis cultus* 26; *KKC* 496, 497.

Mária z Nazaretu dostala všeobecné meno „Panna Mária“; por. pápež Pavol VI. (+1978), exhort. *Marialis cultus* 37; pápež Ján Pavol II. (+2005), enc. *Redemptoris Mater* 43. Boh stvoriteľským úkonom vytvoril ľudskú prirodzenosť Ježiša Krista v lone panenskej matky. Tento úkon je spoločný všetkým trom božským osobám, ale je pripísaný Duchu Svätému.

Dogma: „Panna Mária zostala navždy pannou; aj po pôrode.“

Por. *Jn* 19, 26; Druhý carihradský koncil v r. 553 tituloval Matku Božiu „vždy Panna“ schváliať tak staré aeiparthenos, *DH* 422, 427, 437; Lateránska synoda, r. 649, *DH* 503; Štvrtý lateránsky koncil, r. 1512, *DH* 801; pápež Pavol IV. (1555-1559), r. 1555, *DH* 1880; konštit. *Lumen gentium* 52, 57, 63; exhort. *Marialis cultus* 37; *KKC* 499.

Jozef, Máriin snúbenec a manžel, nemal s Máriou, svojou snúbenicou a manželkou, nikdy pohlavný styk. V zmysle náuky koncilu (r. 553) treba Máriino panenstvo chápať takto: Mária, aj ako rodiaca žena, ostala bez prerušenia pannou na tele i na duši; naplnila a zachovala aj stav aj čnosť panenstva. Vo svojom materstve je panna par excellence, takže „Panna“ je jej vlastné meno (René Laurentin, +2017). U Bohorodičky nejde len o panenstvo mysle či srdca, veď Panna Mária bola bezhriešna a slobodná od všetkých telesných žiadostí, u Bohorodičky ide aj o trvalé panenstvo tela. Je to triumf vykúpenia, ktoré zachraňuje a premieňa nielen duše, ale aj telá (René Laurentin).

Dôstojnosť Božej Matky

Základom dôstojnosti Panny Márie je jej úloha – Matka Božia. Scholastici učili, že dôstojnosť tvora je tým väčšia, čím je tvor bližšie k Bohu (por. Tomáš Akvinský, *Theologická summa*, II-2-1., 103, 4, 2). Mária mala výnimočne blízky vzťah ku každej božskej osobe.

1. Vzťah k Ježišovi, Synovi Božiemu.

Matka a dieťa majú úzky osobný, pokrvný i citový vzťah. Otcovia vyznávali: „Telo Ježišovo je telo z Márie!“

2. Vzťah k Bohu Otcovi.

Vzťah Márie a nebeského Otca je mimoriadny, lebo ten istý Ježiš, ktorý sa z nej narodil, je večným Synom nebeského Otca.

3. Vzťah k Duchu Svätému.

Duch Svätý si vyvolil Máriu za svoju panenskú nevestu a špeciálne ju omilostil. Zázračne v nej spôsobil, že počala Syna bez pričinenia muža. Maximilián Mária Kolbe (+1941) učil, že „Mária je transparentiou Ducha Svätého.“

Cirkevný obsah náuky o Máriinom panenstve

Katolícka cirkev definuje panenstvo ako pevnú vôľu navždy sa zrieknuť sexuálnej aktivity v nikdy neporušenom subjekte – muž či žena (František Tondra, +2012; por. *KKC* 2337). Panenstvo je teda aj čnosť aj stav:

- čnosť; dobrovoľné zrieknutie sa sexuálneho zážitku pre Božie kráľovstvo;
- stav; telesná, fyzická neporušenosť; t.j. „nepoužitie daru pohlavnosti“.

Po materiálnej stránke telesná neporušenosť znamená, že subjekt nikdy dobrovoľne nevykoná úplnú sexuálnu akciu (u muža – dobrovoľný výron semena; u ženy – dokonané sebaukájanie či súlož, pri ktorej sa pretrhne hymen, alebo aspoň rozšíri vagína). Po morálnej stránke neporušenosť panenstva znamená trvalé zrieknutie sa každej i vnútornej sexuálnej akcie.

Preto mienka, že Mária bola „normálne zamilovaná“ do Jozefa (teda aj s prvkom dovoľnej manželskej telesnosti) popiera trvácnosť jej panenstva. Normálny a morálne čistý úmysel žiť manželsky znamená čnostnú stratu panenstva. Katolícka cirkev verí, že Mária je „vždy Panna“.

Strata panenstva (František Panuška, +1992)

	Návratne:	Nenávratne, natrvalo:
Čnostne	Úmysel žiť manželsky	Manželský pohlavný styk
Hriešne	Ťažký sexuálny hriech v myšlienkach	Dokonaný ťažký sexuálny hriech

Starovekí cirkevní otcovia v otázke panenstva preceňovali význam telesnej neporušenosti (resp. panenskej blany). Avšak, na druhej strane, ani dnes nemožno telesnú (fyzickú) neporušenosť pri panenstve vynechať; to by bol druhý extrém (René Laurentin, +2017).

K panenstvu človek dorastá správnym psychosexuálnym vývojom. Do panenstva sa človek nenarodí, ani automaticky nedostane. K „postoju panenstva“ môže dorásť aj človek, ktorý už mal pohlavný styk (Marko Ivan Rupnik). Tento „prerod“ myslenia nie je pokrytectvom. Pokrytectvom je pohrdanie a posmech z panenstva. Zdravé panenstvo sa dokáže pozeráť čistými očami na druhé pohlavie a na pohlavný život. Postoj panenstva pomáha človeku prekonávať telesné pokušenia a sexuálne vzrušenia, ktoré občas prichádzajú na každého zdravého človeka (Oldřich Pšenička, +2002).

Panenské počatie je jedinečné Božie dielo (*Lk* 1, 34; *Mt* 1, 20). Cirkev (*KKC* 497) v ňom vidí splnenie Božieho prisľúbenia daného prostredníctvom proroka Izaiáša (*Iz* 7, 14): „Hľa, pan-na počne a porodí syna.“ Súčasní teológovia vykladajú tajomstvo Máriinho panenstva ako logický dôsledok trinitárnej skutočnosti, že Syn (druhá božská osoba) pochádza len od jednej osoby, a to prvej božskej. Preto aj tento Syn, podľa ľudskej prirodzenosti, vstupuje do dejín spásy z jednej ľudskej osoby – z Márie (Ctirad Václav Pospíšil).

Máriin titul „vždy Panna“ – „aeiparthenos“ vznikol v 3. stor. na Východe a v 4. stor. ho prijal aj Západ (Andrej Slodička). Klasická teológia od r. 649 (Lateránska synoda, *DH* 503) oficiálne delí trvalé panenstvo Márie na tri časové úseky:

1. Panenstvo pred pôrodom (ante partum; z lat. ante - pred, parere - rodiť).
2. Panenstvo pri pôrode (in partu).
3. Panenstvo po pôrode (post partum).

Byzantská ikonografia vyznáva trojnásobné panenstvo Bohorodičky na ikonách troma svetlými hviezdami – na Máriinom čele a pleciach (Henri J. M. Nouwen). Náuku „aeiparthenos“ v plnosti vyznáva Katolícka cirkev aj dnes, por. konštit. *Lumen gentium* 52, 57, 63; exhort. *Mariialis cultus* 37; *KKC* 499.

Životopis Panny Márie

Životopis nazaretskej Márie – Božej Matky – možno zrekonštruovať podľa správ z *Písma* a dobových židovských reálií, por. enc. *Redemptoris Mater* 3.

Mária pochádzala z Dávidovho rodu (*Rim* 1, 3). Narodila sa asi v r. 20 pr. Kr. a vyrastala v Nazarete (*Lk* 1, 26-27). Vo vtedajšom Izraeli bolo treba 11-12 ročné dievča zasnúbiť. Rok po zasnubách (v niektorých oblastiach presne na deň) musela byť svadba, t.j. ženich si slávnostne odviezol manželku do svojho domu (Rudolf Schikora, +1962).

Mária mala výnimočný (dogmou potvrdený pôvod) svätý vznik – bez poškrvny dedičného hriechu. Jedinečná Božia milosť ju viedla k tomu, že hneď, ako sa dozvedela o pohlavnej láske, chcela urobiť osobné rozhodnutie pre trvalé panenstvo (por. exhort. *Redemptoris custos* 7, 18; Ján Pavol II., dňa 7.8.1996 – *Maria, modello di verginitá*; dňa 21.8.1996 – *L'unione verginale di Maria e Giuseppe*). Ponúknuť Bohu panenstvo alebo pohlavnú zdržanlivosť bolo v tom čase v Izraeli známe, ale nie rozšírené (Rajmund Ondruš, +2011). U Márie sa takto, po teologickej stránke, celkom napĺňa dogma úplného a stáleho panenstva Márie (Druhý carhradský koncil, r. 553, *DH* 422, 427, 437). Podľa Tomáša Akvinského (por. *Theologická summa* III., 28, 4), Mária – celkom sa vložila do Božích rúk, ako na to zareaguje Jozef, jej ženich – povedala Jozefovi, že ona chce urobiť osobné rozhodnutie navždy (aj v ich oficiálnom manželstve) ostať pannou. Jozef to akceptoval (por. exhort. *Redemptoris custos* 7, 18, 26; Ján Pavol II., dňa 21.8.1996, *L'unione verginale di Maria e Giuseppe*).

Asi deväť mesiacov po Máriinom zasnúbení s Jozefom (tri mesiace pred plánovanou svadbou), dostala Mária zvestovanie od Boha a prijala Boží plán – „počneš a porodíš“ (por. *Mt* 1, 18). Mária sa zverila s Božím tajomstvom svojej matke (sv. Anna) a ona to oznámila Jozefovi (menej možné je, že cez Jozefových rodičov). Snúbenec Jozef bol tým stavom očividne zaskočený, ale bol „spravodlivý“ – a napokon prijal Boží plán (Paul Gaechter, +1983).

Snúbenica Mária, už v pozhnanom stave, navštívila príbuznú Alžbetu v Ain Karim, kde ostala asi tri mesiace, potom odišla domov, do Nazareta (krátko pred narodením Jána Krstiteľa), a to z vážneho dôvodu – kvôli svojej vlastnej svadbe.

Presne rok po zasnubách bola v Nazarete svadba. Jozef a Mária ako riadni manželia začali spolu bývať. Na sčítací rozkaz cisára Augusta (+14 po Kr.) Jozef a Mária odišli do Betlehema. Mária mala asi 13 rokov, keď v r. 7. pr. Kr. porodila Ježiša v betlehemskej maštali (Gerhard Kroll, +1997). Svätá rodina bola potom v Betleheme určite viac ako 40 dní, lebo došlo k obetovaniu Pána v chráme a Máriinmu kultovému očisteniu (*Lk* 2, 22n).

Z Východu prišli mudrci do Betlehema; priviedla ich trojnásobná konjunkcia planét Jupitera a Saturnu, ku ktorej došlo v r. 7 pr. Kr. (Gerhard Kroll). Mudrci stihli navštíviť Svätú rodinu v betlehemskom dome. Svätá rodina – Ježiš, Mária, Jozef – potom emigrovala do Egypta, podľa tradície do osady Matariyeh (Rajmund Ondruš, +2011). V r. 4 pr. Kr., po smrti kráľa Herodesa Veľkého, sa rodina vrátila do Palestíny, do galilejského Nazareta (*Mt* 2, 22-23).

V čase verejného vystúpenia Ježiša (r. 27 po Kr.) Jozef už nežil. Mária bola viackrát spolu so ženami v Ježišovom sprievode. Ježiš svoju matku z kríža odovzdal Jánovi apoštolovi do opatery. Ježiš Kristus skončil na kríži 7. apríla r. 30 po Kr. (Gerhard Kroll, Willibald Bösen).

Neexistujú žiadne spoľahlivé historické správy, ktoré by potvrdili čas a miesto Máriinej smrti. Mária sa spomína len v prvej kapitole *Skutkov apoštolov*, a ďalej už nie. Preto sa väčšina exegetov domnieva, že zomrela krátko po Ježišovej smrti (Paul Gaechter).

Stredoveká *Sýrska legenda* (pochádzajúca z 10. až 13. stor., ktorá opisuje Máriin pobyt a smrť v Efeze) sa nedá zladit' s historickými skutočnosťami (Mario Provera). Pavol apoštol prišiel do Efezu okolo r. 54 a našiel tam učeníkov, ale Máriu ani Jána vôbec nespomína. Pavol v r. 63 odovzdal Cirkev v Efeze do správy svojmu žiakovi Timotejovi. Ján evanjelista mohol prísť do Efezu až po povstaní Židov okolo r. 67 (Mária by mala asi 87 rokov, keby ešte žila). Je veľmi nepravdepodobné, aby Mária s Jánom cestovala tak ďaleko. Tzv. „efezská tradícia“ zo *Sýrskej legendy* ožila v 19. stor. len vďaka Kataríne Emmerichovej (+1824).

Biskup Epifanius zo Salamíny (+403) sa podrobne zaujímal o koniec Máriinho života; nenašiel o ňom žiadne historické dôkazy; pobyt Márie mimo Palestíny rozhodne odmietol. **Najistejšie je, že Mária zomrela v r. 30 v Jeruzaleme;** mala asi päťdesiat rokov: 12 rokov bola zasnúbená; +1 (svadba) +7 (nar. Ježiša r. 7 pr. Kr.) + 30 po Kr. V Jeruzaleme sa uctieva Máriin hrob – Chrám usnutia Panny Márie (Dormitio) na úpätí Olivovej hory neďaleko Getsemanskej záhrady; pôvodnú stavbu v tvare kríža postavil cisár Theodosius I. (+395); baziliku (oficiálne druhú mariánsku) z nej urobil najprv biskup Juvenal (r. 453) a neskôr cisár Mauritius (+602).

Theodor Ratisbonna (+1884), židovský konvertita (r. 1827) a katolícky kňaz (r. 1830), založil so svojim rodným bratom v r. 1852 *Kongregáciu Našej Pani Sionskej*. Panna Mária aj podľa židovskej tradície bývala na Sione v Jeruzaleme – nie v Efeze (Mario Provera).

Máriina smrť, jej prechod z tohto života do druhého života, bol dozretím do milosti slávy, čo možno vyjadriť aj slovom „usnutie“ (pápež Ján Pavol II., +2005).

Apokryfy a legendy o Panne Márii

Okrem seriózných biblických správ hovoria o živote Panny Márie aj prastaré apokryfy (podvrhnuté spisy) a legendy. Napísali ich neznámi starokresťanskí pisatelia, Cirkev ich však postupne odmietla.

Protoevanjelium Jakubovo (apokryf) bolo napísané okolo r. 140 (posledná redakcia v 4. stor.). Spis sa najprv volal *Evanjelium Márie*, neskôr bol premenovaný na *Protoevanjelium Jakubovo*. Spis silne ovplyvňoval ľudovú zbožnosť. V r. 1958 bolo celé dielo znovuobjavené (gr. originál); má 25 kapitol, z ktorých 8 hovorí o Márii – o jej rodičoch a jej detstve. Avšak Cirkev z protoevanjelia prijala iba mená Máriiných rodičov – Joachim a Anna.

Palestínska legenda čerpá z apokryfu *Transitus Mariae*, ktorý napísal okolo r. 200 Leucius Carin. Tvrdí, že Mária zomrela v Jeruzaleme ako 63 ročná (teda v r. 43) a bola pochovaná v Getsemanskej záhrade.

Sýrska legenda (pochádza z 10. až 13. stor.) tvrdí, že Mária odišla s Jánom evanjelistom do Efezu (asi v r. 43) a tam zomrela v lokalite Meryem Ama. Toto tvrdenie historicky neobstojí. Zdá sa, že stredoveká *Sýrska legenda* použila tiež r. 43, do ktorého staroveká *Palestínska legenda* kladie Máriinu smrť.

Svätý Jozef – pôvod a život

Svätého Jozefa poznávame predovšetkým z *Nového zákona*. Hebr. meno Josef-el znamená „Boh požehná“, „Boh dá vzrast“, „Boh pridal“; etymologicky pochádza zo slovesa „asaf“ – „Boh odstránil hanbu“.

Jozefovi predkovia, členovia kráľovského Dávidovho domu, sa po návrate z babylonského zajatia (asi v r. 538 pr. Kr.) usadili na dvoch miestach Galilei – na území, kde vznikla dedina Kochba (hebr. Dedina Hviezdy, por. *Nm* 24, 17) a dedina Nazaret (hebr. Dedina Výhonku, por. *Iz* 11, 1). Obyvatelia Kochby a Nazareta mysleli na to, že niekto z nich dá svetu Mesiáša (Mike Aquilina).

Jozefov rodokmeň

Nový zákon má dva rozdielne rodokmene Ježiša Krista (teda aj Jozefa) – podľa Matúša a podľa Lukáša. Ani jeden z nich nie je úplný. Oba sú však kánonické a majú špeciálny teologicko-symbolický význam.

Mt 1, 1. 16: „Rodokmeň Ježiša Krista, syna Dávidovho, syna Abrahámovho... Jakub mal syna Jozefa, manžela Márie, z ktorej sa narodil Ježiš, nazývaný Kristus.“ Exegéza: Matúš evanjelista nazval svoje evanjelium „knihou rodokmeňa“ Ježiša a jeho predchodcov. Bezprostredným legitímnym (nie biologickým) predchodcom Ježiša bol Jozef. Slovo preložené ako „ro-

dokmeň“ (alebo „rod“) má svoj pôvod v gr. slove „genesis“, ktoré má veľa významov. Biblický rodokmeň – zoznam predkov – nemožno chápať v dnešnom striktnom význame; vieme, že nie je kompletný. Nad druhej strane však by bola chyba, myslieť si, že ide len o legendu či fikciu (Alan Ralph Millard).

Matúš vedený Duchom Svätým (inšpirácia) nezvyčajným spôsobom zapísal Ježišov rodokmeň. Zaznačil mená aj charakterných aj slabých ľudí, ktorými sa bežne pohrda. Spolucítil totiž s opovrhovanými, lebo on sám – ako mýtnik, bol vydedencom spoločnosti. Podľa rozšírenej mienky každý mýtnik sa zapredal nepriateľovi (rímskemu cisárovi) a obohacoval sa, preto mýtnik nebol obľúbený v židovskom národe.

Matúš začína evanjelium rodokmeňom s viacerými biblickými menami. Matúš aj Lukáš najstaršiu časť rodokmeňa zostavili hlavne z biblickej genealógie – *Prvej knihy kroník*; mladšiu časť pravdepodobne zostavili z ústneho podania. Matúš svojím rodokmeňom dokazuje:

- Ježiš je Kristus, to znamená Mesiáš, očakávaný Izraelom; pomocou série štyridsaťdva mien genealógie pripomína dejiny Izraela, ktoré v troch po sebe nasledujúcich etapách smerujú k Ježišovi.
- Ježiš je Dávidov Syn, ktorého kráľovstvo – podľa predpovedí Nátana – nikdy nebude mať konca (2 Sam 7, 1-17).
- Ježiš je synom Abraháma, to znamená spasiteľom všetkých ľudí, pretože Boh sľúbil Abrahámovi: „V tebe budú požehnané všetky pokolenia zeme!“ (Gn 12, 3).

Matúš na konci genealógie spomína Jozefa, „muža Márie, z ktorej sa narodil Ježiš, nazvaný Kristus“ (v. 16). Týmto spôsobom spresňuje, že Ježiš sa skutočne narodil z Márie, a nie z Jozefa. Keďže Ježiš je plodom panenského zrodu, nemal biologického otca. Striktnou požiadavkou pôvodu – rodokmeňa bola otcova línia (por. Ezd 2, 59). Posledný v rodokmeni (Jozef), ktorý bol Ježišovi otcom podľa práva, zaštituje príslušnosť Ježiša k Dávidovmu rodu i k pokoleniu Abraháma – podľa zvykového práva.

Niektorí sa domnievali, že Lukáš uvádza nejakým spôsobom rodovú líniu Panny Márie, no v *Písme* sa nikde nepíše o línii (rodokmeni) ženy – matky.

Čisto biologická striktnosť (fyzický pôvod), ktorou by niektorí chceli podmieniť (a napokon vyvrátiť) Ježišov pôvod z Jozefa a následne z „Dávidovho rodu“, nie je vôbec na mieste. Takto zameraná fyzická striktnosť nezodpovedá *Písmu*. Obaja svätopisci (Matúš a Lukáš) predstavujúci Ježišov rodokmeň vedeli, že Jozef nebol biologickým otcom Ježiša. Zo starej biblickej histórie však vyplýva, že inšpirovaní spisovatelia vždy kládli väčší dôraz na „vyvolenie“, „proctvo“ a „právo“, vid' prípady adopcií, ktorými sa tiež prenášala rodová príslušnosť. Ježiš mal krv – telesný pôvod z Márie, dcéry Dávidovej (Ignác Antiochijský: *List Efezanom* 18, 2; Augustín: *De Praedestinatione Sanctorum*, cap. 31) a sväté dedičstvo Izraela mal od Jozefa, Dávidovho syna (Paul Gaechter, +1983).

Napokon, v Ježišovom výnimočnom prípade – ktorý sa počal v panenskej Márii – ide v prvom rade o Božiu pravdu: „Pán Boh mu (synovi Márie) dá trón jeho otca Dávida“ (Lk 1, 32). Ježiš, ako človek, je bezpochyby Dávidov potomok.

Preto najvýraznejším kristologickým titulom Ježiša je „Dávidov Syn“. Matúš zdôrazňuje číslo „14“, ktoré je numerickou hodnotou hebrejského mena „Dávid“ (v hebrejčine tri spoluhlásky D W D zodpovedajú číslam 4 + 6 + 4; spolu dávajú číslo 14). Matúš zámerne (por. v. 17) rozdelil genealógiu na tri skupiny – a každá má po štrnásť mien. Ježiš prijal od Jozefa sväté dedičstvo a stal sa ukončením starozákonného poriadku spásy. Ježiš je absolútnym konečným bodom dejín spásy starej zmluvy – ďalší Mesiáš už nebude; Ježiš je prisľúbený Vykupiteľ (Paul Gaechter).

Ak sa vezmú prvé písmená najdôležitejších mien z každej skupiny (Abrahám, Dávid, Mesiáš), čiže A, D, M, vzniká meno Adam, ktoré akoby chýbalo v rodokmeni. Týmto spôsobom dejiny spásy spájajú Izrael s Adamom, praotcom všetkých ľudí (Francesco Dario Palmisano).

Lk 2, 1. 4: „V tých dňoch vyšiel rozkaz od cisára Augusta vykonať súpis ľudu po celom svete... Vybral sa aj Jozef z galilejského mesta Nazaret do Judey, do Dávidovho mesta, ktoré sa volá Betlehem lebo pochádzal z Dávidovho domu a rodu.“ Por. *Sk 13, 22-23; Rim 1, 3; 2 Tim 2, 8.*

Jozefov pôvod z „Dávidovho domu a rodu“ nebol všeobecne spochybňovaný. Prví kresťania boli konfrontovaní aktuálnou otázkou Mesiáša-Kráľa.

Otázka Mesiáša-Kráľa bola najviac skúmaná medzi Židmi v prvom storočí. V *Mišne* sa píše, ako zákonníci veľa hovorili na tému Mesiáša, pričom sa medzi sebou značne líšili. Avšak všetci sa zhodovali v tom, čo je napísané v *Druhej knihe Samuelovej* (7, 12-16), že Boží Mesiáš sa narodí z pokolenia Dávida. Preto zákonníci vyčítali kresťanom, že Ježiš nemôže byť Mesiášom, lebo sa narodil a vyrastal v bežnej rodine v Galilei.

Kresťania, ktorí hlásali, že Ježiš je Božím Mesiášom, hoci v inom zmysle, ako to bolo chápané v Izraeli, poukazovali na evanjeliá. Evanjelisti Matúš aj Lukáš hneď na začiatku svojich spisov poukazujú na Ježišov rodokmeň, ktorý zahŕňa kráľa Dávida. Marek rodokmeň nespomína, lebo videl, že majestáť Mesiáša nevyplýva z jeho „fyzického“ pôvodu od kráľa Dávida, ale z čohosi značne väčšieho: „Sám Dávid ho nazýva Pánom“ (*Mk 12, 37*). A Ján evanjelista vyrieši túto otázku celkom radikálne – Ježiš prichádza od Boha ako jeho odveké Slovo, aby priniesol ľuďom dar pravdy i milosti (por. *Jn 1, 1-14*).

Lk 3, 23: „Keď Ježiš začal účinkovať, mal asi tridsať rokov. A mysleli si, že je synom Jozefa, ktorý bol synom Héliho.“ Exegéza: Lukáš od začiatku kladie dôraz na všeobecnosť Ježišovho poslania. Preto predstavuje rodokmeň Ježiša, ktorý začína Adamom, lebo ten je praotcom celého ľudského rodu (*Lk 3, 38*). Lukáš umiestňuje Ježišovo narodenie do rámca dejín Rímskej ríše (*Lk 2, 1-3*), ktorá reprezentovala „ekuménu“ alebo spoločný dom všetkých národov.

Podľa najviac uznávaných odborníkov sa Ježiš narodil v r. 7 pr. Kr. a zomrel v r. 30 po Kr. (Willibald Bösen, nar. 1938; Enrico Rodolfo Galbiati, +2004; Gerhard Kroll, +1997). Verejne začal účinkovať asi v r. 27, keď mal 34 rokov (to zodpovedá bežnému hodnoteniu, ktoré zapísal Lukáš – „asi tridsať rokov“). Jozef vtedy už nežil, lebo pravdepodobne zomrel v r. 7, keď mal Ježiš 14 rokov.

Odlíšne genealógie Ježiša (*Mt 1:* od Abraháma po Ježiša Krista; *Lk 3:* od Ježiša k Adamovi), a tým aj Jozefa, chcú podľa Hilára z Poitiers (+367) poukázať na dvojitú dôstojnosť aj Jozefa aj Ježiša. Na Ježišovi sa prejavila aj kráľovská dôstojnosť (Matúšov rodokmeň) aj kňazská dôstojnosť (Lukášov rodokmeň), por. *Commentarium in Matthaeum 1, 7*.

Odlíšne genealógie Jozefa (aj Ježiš) poukazujú aj na prax levirátneho manželstva (lat. levir - švagor), por. *Dt 25, 5-6*. Švagrovské manželstvo bolo presne podmienené (bezdetnosť, vek švagriny, slobodný stav švagra), ale aj rozšírené.

Už v 3. stor. sa vedelo (por. Sextus Julius Africanus, +c.240), že aj v Jozefom rodokmeni došlo k švagrovskému manželstvu (John Gresham Machen, +1937; Věra Záhalková; Mike Aquilina). Podľa toho Jakub (ako píše Matúš) a Héli (ako píše Lukáš) boli vlastní bratia od spoločnej matky. Héli zomrel bez potomka. Jeho vdovu si vzal Jakub a mali spolu syna Jozefa. Tak je Jozef súčasne aj synom Jakubovým (prirodzeným) aj Héliho (legálnym).

Ženy v rodokmeni Jozefa a Ježiša

Matúš predstavuje v genealógii štyri ženy – Tamar (pravdepodobne Kanaánčanka; por. *Gn 38, 2-6*), Rachab (prostitutka, pravdepodobne Kanaánčanka; por. *Gn 38, 2-6*), Rút (Moabčanka; por. *Rút 4, 10*), Betsabe (cudzoložnica, Chetitka; por. *2 Sam 11, 2-4*) a končí Máriou – to je novotou v kultúre Izraela i všetkých starovekých národov (Benedikt XVI.). Pre Izrael sa príslušnosť synov k danému rodu i národu zakladala na pôvode otca. Aj Aristoteles učil, že dieťa je už celé v otcovom semene; matka ho jedine prijíma, sýti i rodí.

Dôvodom Matúšovho začlenenia prvých štyroch žien do genealógie Ježiša je fakt, že spomínané ženy boli pohankami a neboli čnostné. Matúš takto učí, že Ježiš prišiel, aby spasil

nielen Židov, ale aj pohanov; nielen spravodlivých, ale aj hriešnikov. Tiež (novátorsky) zdôrazňuje prítomnosť žien medzi mužmi. Dodnes u ortodoxných Židov platí, že ženy sa na verejných miestach musia zdržovať oddelene od mužov a majú nosiť len dlhé sukne, nikdy nie moderné nohavice.

Aj Lukáš v genealógii predstavil ženu, ale „plnú milosti“ – Pannu Máriu, ktorú „budú blahoslaviť všetky pokolenia“ (Lk 1, 48). Lukáš tak začal utišovať hriechom rozbúrené biblické dejiny, ktoré dosiahnu plný pokoj v Ježišovi (Francesco Dario Palmisano).

Obe genealógie (Mt 1 a Lk 3) dokazujú: - že Ježiš je skutočný človek; - že Ježiš nepochádza od muža (Benedikt XVI.).

Jozef a jeho anjeli

Pre Jozefa je podľa *Písma* charakteristické, že viac komunikuje s anjelmi, ako s ľuďmi (Mike Aquilina). S anjelom komunikuje štyri razy: (po 1.) o prijatí Márie, ktorá bola bez jeho pričinenia v požehnanom stave (Mt 1, 20-21); (po 2.) o úteku do Egypta (Mt 2, 13); (po 3.) o smrti Herodesa Veľkého a návrate do Palestíny (Mt 2, 19-20); (po 4.) o varovaní pred Herodesom Archelauom (Mt 2, 22). Keďže sa Jozef ani raz neľaká týchto poslov, znamená to, že už v mladosti – ako tínedžer – viedol hlboký duchovný život.

Pôvod človeka – fakt narodenia zo ženy matky

Podľa židovského poriadku len narodenie rozhoduje o (telesnom) pôvode človeka. Každý, kto sa narodí zo židovskej matky, tak muž ako aj žena, je Žid – je dieťaťom židovstva, je židovskej národnosti. Jeho „národnosť“ nie je v tomto prípade právnym pojmom (termínom civilného práva), alebo niečím, čo možno nadobudnúť trvalým pobytom či pomocou nejakej inej zákonnej formálnosti. Židovská národnosť je chápaná ako „fakt narodenia“.

Preto platí, že každý (muž či žena), kto sa narodil ako Žid, nikdy nestratí túto národnosť. A nemôže ju ani zneplatniť, ani sa jej zrieknuť. Nič a nikto na svete nemôže túto národnosť poprieť – tak, ako nemožno poprieť fakt narodenia (por. Gn 12, 2; 35, 10-12). Tak, ako len smrť „ničí“ fakt narodenia – tak len smrť zničí židovskú národnosť.

Židovská žena, ktorá dáva svetu dieťa – splodené z manželského alebo mimomanželského zväzku (nezávisle od toho, kto je otcom dieťaťa) – môže odoprieť obriezku svojho dieťaťa; avšak nemôže zničiť fakt, že toto dieťa sa narodilo ako Žid alebo Židovka. Teda ani matka nemôže pozbaviť dieťa jeho židovskej národnosti. Aj keby židovská žena poprela svoje náboženstvo a začala by praktizovať iné, jej dieťa by ani tak nestratilo svoju židovskú národnosť. Ktokoľvek sa teda narodil ako bytosť mužského pohlavia z matky, ktorá je židovskou matkou, a z akýchkoľvek dôvodov by nebol obrezaný, aj napriek tomu všetkému je Židom, hoci neobrezaným Židom.

Židovská obriezka

U Židov predstavuje obriezka (predkožky na pohlavnom úde) prijatie do spoločenstva vyvoleného Božieho ľudu – vstúpenie do zmluvného vzťahu s Bohom. Obrezaný má „účasť“ na tejto zmluve (por. Gn 17, 10-14; Ex 12, 48; Joz 5, 2-9).

Spečatenie tela obriezku, ako znakom, sa nerobí hneď po narodení chlapca, ale až „na ôsmy deň“ (por. Gn 17, 12). Obriezka sa stala právnym predpisom Izraela po všetky časy (por. Lv 12, 3) a ôsmy deň po narodení je pravidlo. Najprv sa totiž treba uistiť, že podľa lekárskej vedy je chlapčisko tak zdravé, že táto malá operácia mu nespôsobí žiadnu priamu ujmu, ani nijaké komplikácie. Ak je dieťa slabé, alebo má nejaké starosti s krvným obehom, alebo má akékoľvek iné príčiny na odklad – vtedy sa obriezka odkladá až do času, ktorý lekár uzná za vhodný.

Obriezka sa robí len cez deň, nikdy nie večer (lebo nastáva lámanie dňa). Muž, ktorý vykonáva obriezku sa volá mohel. Počas rituálneho obradu sa často spomína aj Abrahám, ktorý sám obrezal svojho syna Izáka (Gn 21, 4).

V praxi môžu byť aj iné okolnosti dôvodom na odloženie obriezky; akosi to súvisí so slovami *Knihy Jozue* (5, 2-8). Veď tí, ktorí sa narodili počas štyridsať rokov blúdenia na púšti, po východe z Egypta, neboli obrezaní.

Tiež sa môže stať, že židovský chlapec nebude nikdy obrezaný (napr. trpí na hemofíliu – krvácanie); v takom prípade je obriezka zakázaná. Ak židovský chlapec zostane neobrezaný, lebo ho nemožno obrezať, zostane neobrezaným Židom.

Dominantné frakcie za čias Jozefa a Ježiša

U Židov bolo veľa nepriateľských frakcií (náboženských, spoločenských, politických...). Z náboženských skupín však boli dominantné len tri. Išlo o saducejov, farizejov a esénov.

Saduceji bola klerikálna kasta. Tvorili ju potomkovia kňaza Sadoka, ktorého kráľ Šalamún postavil na miesto veľkňaza (por. *1 Kr* 2, 35). Saduceji boli bohatí a vplyvní ľudia, ktorí svoj „materializmus“ preferovali aj v náboženských otázkach, neverili napr. ani v anjelov ani v posmrtný život. Keďže boli úzko spätí s jeruzalemským chrámom, po jeho zničení (r. 70) zanikli (Jozef Heriban, +2009).

Farizeji tvorili laické hnutie, vznikli počas machabejského povstania (2. stor. pr. Kr.). Vyznačovali sa úzkostlivým zachovávaním príkazov Zákona, najmä kultovej čistoty. Na prelome vekov mali v Palestíne najväčší nábožensko-spoločenský vplyv.

Eséni tvorili skupinu separatistov. Pravdepodobne vznikli za čias vlády Seleukovcov (2. stor. pr. Kr.). V Judejskej púšti vytvorili akési rehoľné a kontemplatívne spoločenstvo.

Životopis svätého Jozefa

Životopis tesára Jozefa (*Mt* 13, 55) možno zrekonštruovať podľa správ z *Písma* a dobových židovských reálií.

Jozef pochádzal z Júdovho kmeňa a z Dávidovho rodu (por. *Lk* 2, 4); bol synom Héliho (podľa Lukáša), resp. Jakuba (podľa Matúša). Narodil sa asi v r. 24 pr. Kr. v Betleheme; bol obrezaný a vychovávaný ako Žid; vyrastal v Nazarete.

Každý židovský chlapec, keď dovŕšil trinásť rokov, sa v najbližšiu sobotu bežným obradom stal „synom prikázania“, hebr. bar micva, teda človekom, ktorý je už sám zodpovedný za svoje činy pred ľuďmi – a najmä pred Bohom. Dospelí, predovšetkým otec, museli chlapca pred obradom aspoň rok učiť čítať a zachovávať náboženské prikázania (hebr. micvot). Jozef by nemohol byť „spravodlivý muž“ (por. *Mt* 1, 19), keby neprijal obrad „bar micva“. Okrem toho, že mládenec už mohol po obrade v synagóge verejne čítať *Písmo*, teoreticky sa mohol – podľa židovského práva – aj ženiť.

Moderný spôsob obradu aj meno obradu („bar micva“) pochádza zo 14. stor. Starší judský výraz pre trinásťročného mládenca bol „gadol“ (dospelý), ale obsah obradu „uvedenia do dospelosti“ zostal stále ten istý, aký bol na prelome vekov – v Jozefovej a Ježišovej dobe. Neskôr, v tzv. v reformnom judaizme (židovské komunity v Taliansku od r. 1922), sa aj dievča stáva „dcérou prikázania“, hebr. bat micva. Dievča sa stane „bat micva“, keď dovŕši dvanásť rokov. Obrad uvedenia dievčat sa však odlišuje od obradu uvedenia chlapca; aj náboženské povinnosti dievčat sa odlišujú od povinností chlapca (Emily Bazelon, Mark Oppenheimer).

Jozef sa vyučil a bol drevospracujúcim robotníkom, majstrom tesárom (por. *Mt* 13, 55). Gr. slovo „tekton“ zvyčajne označuje tesára, no znamená aj staviteľa – architekta, príslušníka strednej spoločenskej triedy (Adam Timothy Bradford). Zo slova „tekton“ vzniklo aj moderné slovo „technika“. Manuálna práca bola v tom čase privilegovaná (Mike Aquilina).

Vo vtedajšom Izraeli bolo treba 15-16 ročného mládenca zasnúbiť (Michael D. Griffin, +2016), rešpektujúc vek dospievania a jeho odborné vyučenie. Rok po zasnúbení (v niektorých oblastiach presne na deň) musela byť svadba (Rudolf Schikora, +1962). Ženich si odviezol snúbenicu do svojho domu (Paul Gaechter, +1983). Jozef bol tiež 16 ročný, keď bol zasnúbený s Máriou; rozhodne nebol „starec“ (Mike Aquilina).

Podľa stálej cirkevnej tradície (Augustín, +430; Tomáš Akvinský, +1274; Ján Pavol II., +2005; Michael D. Griffin, +2016) urobili mladí snúbenci Mária a Jozef, ešte pred anjelovým zvestovaním, osobné rozhodnutie žiť v ich manželstve panensky (por. exhort. *Redemptoris custos* 7, 18, 26; Ján Pavol II., dňa 7.8.1996 – *Maria, modello di verginitá*; dňa 21.8.1996 – *L'unione verginale di Maria e Giuseppe*). Toto ich rozhodnutie pre trvalé panenstvo (iniciované Máriou), hoci bolo vtedy výnimočné, bolo možné (Rajmund Ondruš, +2011) a plne korešponduje s Máriinou otázkou („Ako sa to stane, veď ja muža nepoznám?“, *Lk* 1, 34) a tiež s dogmou, že Mária je „vždy Panna“ (Druhý carihradský koncil, r. 553, *DH* 422, 427, 437). Prítom obaja – Mária aj Jozef – vyrastali a žili v národe, kde manželstvo (fyzické materstvo i otcovstvo) bolo povinnosťou (Adrienne von Speyer, +1967).

Dôvodom takejto jedinečnej nezvyčajnosti je tajomstvo dejín spásy, do ktorého neodmysliteľne patrí panenské počatie Ježiša, por. exhort. *Redemptoris custos* 2. Pre Ježiša, počatého z Ducha Svätého (por. *Mt* 1, 18), bolo nutné zaistiť otcovskú ochranu v legitímnom manželstve, por. exhort. *Redemptoris custos* 7.

Asi deväť mesiacov po zasnúbení Mária počala dieťa z Ducha Svätého. Keď sa Jozef dozvedel o počatí, nechápal, ako mohla jeho nevesta počať dieťa – veď sa obaja rozhodli žiť panensky. Jozef sa už zmieril s ich výnimočnou situáciou (panenským životným štýlom), že s Máriou budú pred ľuďmi žiť ako „neplodný a bezdetný pár“. U Jozefa išlo o mimoriadny úkon zbožnosti, por. exhort. *Redemptoris custos* 26. Jozef chcel Máriu potajomky prepustiť, ale Boh mu dal vedieť, že aj toto (t.j. dieťa v panenskom manželstve) je „Božie“ dielo; nech sa teda nebojí vziať si Máriu do svojho domu za manželku. Jozef, tak ako vždy – a hneď – veľkodušne poslúchol (por. *Mt* 1, 19-21).

Jozefovu veľkosť – v osobnom rozhodnutí žiť s Máriou panensky a vychovávať dieťa počaté z Ducha Svätého – možno správne pochopiť v spojení s faktom, že Židia boli národom „rodiny“ a „detí“. Jozef bol od malička formovaný kultúrou „detí“, kde sa síce uznávalo a cenilo dočasné panenstvo – ale nie trvalé. Jozef, tak, ako iní jeho rovesníci, túžil mať svojich detí čo najviac a čo najskôr. Keď súhlasil, že sa zapojí do tajomného Božieho plánu spásy, ktorý sa začal navonok realizovať panenským počatím Ježiša v Márii, všetky predstavy o jeho „riadnej“ rodine museli celkom ustúpiť. Jozef prijal, že jeho výnimočné „otcovstvo“ bude obsahovať aj zrieknutie sa manželského pohlavného života aj „hrdosti“ prirodzeného otcovstva.

Presne rok po zasnubách bola v Nazarete svadba. Jozef a Mária, pred verejnosťou ako riadni manželia, začali spolu bývať – nie však pohlavne žiť. Na sčítací rozkaz cisára Augusta (+14) Jozef a Mária odišli do Betlehema. V r. 7. pr. Kr. (Gerhard Kroll, +1997) sa v betlehemskej maštali narodil Ježiš (por. *Lk* 2, 4-7). Podľa vtedajších zvykov Mária mala asi 13 rokov a Jozef mal asi 17 rokov.

Svätá rodina (Ježiš, Mária, Jozef) bola po Ježišovom narodení v Betleheme určite viac ako 40 dní, lebo došlo k obetovaniu Pána v Jeruzalemskom chráme (*Lk* 2, 22n). Výkupné za prvorodeného bolo podľa Mojžiša 5 šeklov striebra (por. *Lv* 27, 6), teda 20 denárov, čo bola priemerná mesačná robotnícka mzda.

Odborníci sa značne rozchádzajú v tom, kedy presne prišli východní mudrci (mágovia) na poklonu do Betlehema (*Mt* 2, 1n). Isté je, že ich priviedla trojnásobná konjunkcia planét Jupitera a Saturnu v r. 7. pr. Kr. (Gerhard Kroll). Podľa vtedajšieho zmýšľania Jupiter bol „hviezda kráľov“ a Saturn bol „hviezda Židov“. Mudrci s darmi stihli navštíviť Svätú rodinu v betlehemskom dome (*Mt* 2, 1n), pokloniť sa a odovzdať jej svoje dary. Z darovaného zlata mohol Jozef Ježiša hneď vykúpiť, ak návšteva v chráme a „výkupné prvorodeného“ bolo až po návšteve mudrcov.

Svätá rodina – Ježiš, Mária, Jozef – potom emigrovala zo strachu pred zlobou Herodesa Veľkého (+4 pr. Kr.) do Egypta. Cesta z Betlehema do nílскеj delty – podľa starej tradície do osady Matariyeh, kam sa rodina uchýlila – bola ťažká (išla aj cez púšť) a dlhá asi 1500 kilometrov (Otto F. A. Meinardus, Mike Aquilina). V Egypte žila asi 3 roky (podľa koptskej tradície to bolo – 3 roky, 6 mesiacov a 2 týždne; Zofia Kossak-Szczucka, +1968). V r. 4 pr. Kr., po smrti

kráľa Herodesa Veľkého, sa vrátila do Palestíny. Ale zo strachu pred krutým etnarchom (gr. etnarcha – vládca národa) Herodesom Archelaom (+c.18 po Kr.) išla bývať do galilejského Nazareta (*Mt 2, 22-23*).

Biblické knihy sa zmieňujú o tom, že vek mužov, ktorí môžu byť povolani do vojenskej služby je 20 rokov (por. *Nm 1, 3; 26, 2-4; Ex 30, 14*). Keď sa mladí muži ženili 16 až 17 roční (Michael D. Griffin, +2016), mohli pred odchodom na vojenčinu splodiť deti, a tak zachovať svoj rod (aj v tom prípade, že by v boji padli). Rok po svadbe bol muž – novomanžel pred vojenským odvodom uchránený (kvôli potomstvu). To odzrkadľovalo praktické pro-rodinné zmýšľanie v Izraeli. Jozef mal odvodový vek (20 rokov) asi v r. 4 pr. Kr. Niet hodnovernej zmienky, žeby Jozef musel odísť k vojsku.

Posledná správa o Jozefovi je v *Lukášovom evanjeliu*, kde sa referuje o púti Svätej rodiny do Jeruzalema s dvanásťročným Ježišom (por. *Lk 2, 41-51*). Podľa viacerých exegetov (napr. Paul Gaechter, Stefan Szymik, Vera Schaubert, Hans Michael Schindler) je to znak, že Jozef čoskoro potom zomrel. Aj v biblickej vede (ako aj vo svetskej histórii) existuje istý typ dôkazu, ktorý sa volá „dôkaz z mlčania“. Neraz o dejinných skutočnostiach vypovedá aj to, čo sa nezapíše, alebo nepovie. Tak sa dá predpokladať, že posledný Jozefov „otcovský úkon“ voči Ježišovi, bolo uvedenie 13 ročného Ježiša do zákona – „bar micva“. Ježiš bol určite obradne uvedený, lebo Lukáš zapísal, že Ježiš mal vo zvyku chodiť do synagógy a čítať v nej (por. *Lk 4, 16n*).

Dávno bolo všeobecne prijímané, že na začiatku verejného vystúpenia Ježiša, asi v októbri r. 27 (Enrico Rodolfo Galbiati, + 2004), Jozef už nežil. Exegéti správne postrehli, že v *Písme* sa Jozef nespomína ani na svadbe v Káne – *Jn 2*; ani pri príchode Márie a Ježišových bratov – *Mk 3, 31n*; ani pod krížom – *Jn 19, 26-27*. Evanjelista nazýva Ježiša len „synom Márie“ – *Mk 6, 3*. Možno však určiť rok Jozefovej smrti presnejšie – po Ježišovom 13. roku veku (Ježišovo „bar micva“, ktoré bolo asi v r. 6. po Kr.) a pred Ježišovým verejným vstúpením (október r. 27 po Kr.)? Možno, ale len nepriamo.

V knihách *Nového zákona* sa nepíše, že by mal Jozef starosť s Ježišovými zás nubami, svadbou a manželstvom. To by určite musel mať, keby Jozef v čase Ježišovho dospelia žil. Veď Jozef bol „spravodlivý muž“, a to v národe, kde bola povinnosť ženiť sa (por. *Gn 1, 28* – Boží poriadok; *Prís 13, 12* – neodkladať manželstvo; *Tob 4, 12n* – úloha otca).

Farizeji (a iní zarytí Ježišovi protivníci) obviňovali Ježiša zo všeličoho zlého, napr. zo spojenia s diablom (*Mt 9, 34*), z pomätenia (*Mk 3, 21*) a z rúhania (*Mk 2, 7; Mt 26, 65*). Avšak nikde v knihách *Nového zákona* sa nepíše, že by títo zlomyseľníci vyčítali Ježišovi, že osobne „pohrdol“ bežne privilegovaným manželstvom, teda svojou vlastnou ženbou. Ježiš naozaj patril k národu, v ktorom „ženiť sa“ bolo povinnosťou (Adrienne von Speyer, +1967). Absencia takéhto „obvinenia“ mohla nastať preto, že v čase Ježišovho dospelia a jeho riadnych zás nub (bežne vo veku 15 rokov), Ježiš už nemal svojho legitímneho otca – Jozefa živého. Tak nazaretskí spoluobyvatelia (neskôr aj farizeji) mohli bez pohoršenia tolerovať, že Ježiš, jediný syn matky – vdovy, ostal žiť s matkou Máriou, aby sa o ňu postaral (por. *Prís 23, 22; 28, 24*). Známe je, že inak – teda bez spoločensky rešpektovaného dôvodu – posmech „z neženenia sa“ (či z nevydania sa – „stará dievka“, „dievka na ocot“) pretrvával tisícročia a zachoval sa aj v stredo európskej vidieckej kultúre do 20. stor.

Dnes viacerí autori usudzujú, že Jozef zomrel dávno pred Ježišovým verejným vystúpením (por. *Legenda o Jozefovi tesárovi; Encyklopedia Katolícka VIII.*, str. 124) v Nazarete. Pravdepodobne asi v r. 7-8 po Kr.; snáď v r. 7, keď mal Ježiš 14 rokov. Keby Jozef žil dlhšie, musel by 15 ročného Ježiša „načas“ zasnúbiť. Vie sa však, že Ježiš nemal ani zás nuby ani svadbu. Jozef, ktorý by sa takto dožil asi 31 rokov (nar. v r. 24 pr. Kr. – zom. v r. 7 po Kr.), zomrel v prítomnosti Božieho Syna a Panny Márie.

Jozef žil presne toľko, koľko bolo potrebné, aby splnil celú svoju úlohu (Rajmund Ondruš, +2011). Zomrel v čase, keď Ježiš a jeho Matka už nepotrebovali človeka, ktorý by musel chrániť ich život a česť (Giuseppe Passamonte, +2009). Vďaka Jozefovi bol Ježiš legitímne a vo

všetkej úcte (bez nejakej škvrny) zaradený do spoločnosti Izraela, kde potom, ako pravý Boží Syn, mal vykonať veľké spásne dielo (Rajmund Ondruš).

Podľa teológov bola Jozefova včasná smrť nutná, aby Ježiš mohol hovoriť o Bohu Otcovi bez toho, žeby poslucháči mysleli na Jozefa (jeho domnelého otca), lebo by si ho ešte živo pamätali (Michael D. Griffin, +2016).

Cirkev verí, že Jozef bol Bohom na jedinečnú úlohu v dejinách spásy pripravený a omilostený. „Pre všetky osobitné milosti, ktoré dostáva nejaký rozumom obdarený tvor, platí všeobecné pravidlo: Kedykoľvek si Boh vo svojej добрote vyberie niekoho na nejakú úlohu alebo do nejakého vyššieho stavu, dá mu všetky charizmy, ktoré takto vyvolená osoba nevyhnutne potrebuje pre svoju úlohu a ktoré ju veľmi vyznačujú“ (Bernardín Sienský, +1444).

Taliansky archeológ, Giovanni Battista de Rossi (+1894), ktorý skúmal starokresťanské katakomby, tvrdil, že najstaršie zobrazenia sv. Jozefa (z prvých piatich storočí) ho predstavujú vždy len ako mladého alebo zrelého muža. Novoveká teológia je presvedčená, že Jozef bol mladý, keď bol Ježišovým legitímnym otcom (Giuseppe Passamonte, +2009).

V marci 2017 bola zverejnená fotografia nazaretského hrobu z 1. stor., ktorý bol už v 2.-3. stor. považovaný za dôležitý, lebo nad ním stála byzantská kresťanská stavba. Keďže sa hrob nachádza asi 20 metrov pod dnešným povrchom zeme a asi 100 metrov od Baziliky zvestovania v Nazarete, jestvujú domnienky, že ide o hrob sv. Jozefa. Avšak už križiaci (stredovek) našli tieto hroby prázdne (Blažej Štrba).

Apokryfy a legendy o Jozefovi

Okrem kánonických biblických správ hovoria o Jozefovi aj viaceré prastaré apokryfy (podvrhnuté spisy) a legendy. Medzi najhlavnejšie patria tri diela: *Protoevanjelium Jakubovo*, *Evanjeliem detstva* /od Tomáša Izraelitu/ a *História Jozefa tesára (stolára)* /alebo *Legenda Jozefa tesára (stolára)*).

Protoevanjelium Jakubovo (apokryf) bolo napísané okolo r. 140 (posledná redakcia v 4. stor.). Spis sa najprv volal *Evanjeliem Márie*, neskôr bol premenovaný na *Protoevanjelium Jakubovo*. V celosti bolo dielo objavené (gr. originál) v r. 1958; má 25 kapitol. Jozef je v ňom predstavený ako starý vdovec so šiestimi deťmi (štyria synovia a dve dcéry), ktorý si vzal mladú Máriu za manželku. Táto idea starého Jozefa – vdovca ovplyvnila hagiografiu na niekoľko storočí. Podľa spisu Jozef starostlivo bdel aj nad Ježišom aj nad Máriou a jej panenstvom.

Evanjeliové texty nijako nepotvrdzujú mienku o Jozefovi – vdovcovi (Mike Aquilina). Keby bol Jozef starý nezvládol by útek do Egypta (cesta pešo asi 1500 kilometrov; Otto F. A. Meinardus, Mike Aquilina). Keby mal Jozef staršie deti, neodišiel by od nich bývať z Nazareta do Betlehema. Keby mal iné deti neemigroval by do Egypta a po smrti Herodesa Veľkého (+4 pr. Kr.) by neuvažoval o bývaní v Judei – inklinoval by ku svojim deťom (Rajmund Ondruš, +2011).

Evanjeliem detstva (od Tomáša Izraelitu) je koptský gnostický spis, preto ho Cirkev hneď odmietla a neprijala. Pochádza asi z 2. stor. Podľa stránky *The Fathers of the Church* toto evanjelium nie je totožné so sýrskym apokryfom *Tomášovho evanjelia*. *Evanjeliem detstva* sa zachovalo v dvoch verziách – v gréckej a sýrskej; má 32 kapitol. Opisuje Ježišovo detstvo (od jeho 5. do 12. roku) a úlohu Jozefa. Veľa čerpá z kánonických evanjelií a tiež z tradície, ktorá vytvorila *Protoevanjelium Jakubovo*.

História Jozefa tesára (stolára) /alebo *Legenda Jozefa tesára (stolára)*/ bola napísaná v Egypte; jej najstaršia časť je z 5. stor. (Edward Staniek); konečná redakcia zo 6.-7. stor.; má 32 kapitol. Zachovala sa v dvoch verziách – v koptskej a arabskej; arabská je staršia. Sám Ježiš rozpráva učeníkom na Olivovej hore o svojom pestúnovi Jozefovi, najmä o jeho zbožnej smrti (Rafał Zarzeczny).

Časť tohto apokryfu sa číta na sviatok sv. Jozefa v Koptskej pravoslávnej cirkvi. Apokryf opakovane zdôrazňuje, že Jozef zomrel ako 111 ročný. Avšak tento údaj nemožno pokladať za

reálnu dĺžku jeho života. Aj iné (biblické či nebiblické) texty tej doby, majú údaje ohľadom počtu rokov skreslené. Blízky východ bol pod veľkým mezopotámskym vplyvom, kde sa „veľkosť osobnosti“ vyjadrovala „dĺžkou veku“. Veľkí muži Mezopotámie vraj mali aj tisíc, ba aj desaťtisíc rokov (Tomáš Novotný). Toto zmýšľanie sa odzrkadlilo aj v *História Jozefa tesára*, ktorá chcela Jozefa značne vyzdvihnúť.

Sýrske evanjelium detstva (alebo *Arabské evanjelium detstva*) vzniklo v 6. stor. a patrí medzi posledné apokryfy snažiace sa pestro opísať podrobnosti z Ježišových mladých rokov. Je vydarenou kompiláciou predchádzajúcich diel a v troch častiach ponúka legendárne čítanie: Narodenie Ježiša – založené na *Protoevanjeliu Jakubovom*. Zázraky počas úteku do Egypta – založené len na miestnych tradíciách. Zázraky Ježiša ako chlapca – založené na *Evanjeliu detstva* (od Tomáša Izraelitu).

Evanjelium podľa Pseudo – Matúša (alebo *Evanjelium detstva podľa Matúša*) je apokryf napísaný medzi r. 600 až 625. Aj toto evanjelium sa snaží pestro opísať podrobnosti z Ježišových mladých rokov. V mnohom je však závislé na starších apokryfoch, najmä na *Protoevanjeliu Jakubovom* a na *Evanjeliu detstva* (od Tomáša Izraelitu). Podľa viacerých odborníkov je toto dielo literárnym spojením spomínaných starších diel.

Jozefovo manželstvo a otcovstvo pred zákonom

Jozefovým zasnúbením s Máriou začala jeho veľká úloha v dejinách spásy. Celá duchovná a náboženská veľkosť Jozefa spočíva v jeho dôvernom vzťahu k Ježišovi – Božiemu Synovi a vo vzťahu k Márii – Božej Matke.

Sväté písmo

Mt 1, 16: „Jakub mal syna Jozefa, manžela Márie, z ktorej sa narodil Ježiš, nazývaný Kristus.“
Por. *Lk 2, 4*; *Lk 2, 16*. Exegéza: Rodina Jozefova aj rodina Máriina (najmä ich otcovia), podľa uznávaných zvykov, dvoch mladých ľudí skoro zasnúbili. Nemohli však vedieť, že manželský zväzok Jozefa a Márie bude – z Božej vôle a jeho špeciálneho zásahu – celkom výnimočný a jedinečný v dejinách spásy.

Mt 1, 18-20, 24: „S narodením Ježiša Krista to bolo takto: Jeho matka Mária bola zasnúbená s Jozefom. Ale skôr, ako by boli začali spolu bývať, ukázalo sa, že počala z Ducha Svätého. Jozef, jej manžel, bol človek spravodlivý a nechcel ju vystaviť potupe, preto ju zamýšľal potajomky prepustiť. Ako o tom uvažoval, zjavil sa mu vo sne Pánov anjel a povedal: Jozef, syn Dávidov, neboj sa prijať Máriu, svoju manželku, lebo to, čo sa v nej počalo, je z Ducha Svätého... Keď sa Jozef prebudil, urobil, ako mu prikázal Pánov anjel, a prijal svoju manželku.“

V týchto prípadoch (keď snúbenica počala – ale nie so svojím snúbencom) mohli snúbenicu aj ukameňovať (por. *Dt 22, 20-21*; *Patris corde 3*). Zdá sa, že hlavným dôvodom, prečo chcel Jozef Máriu prepustiť, bolo „Božie tajomstvo“, ktoré sprevádzalo Máriu a Jozef ho správne vycítil. Domnieval sa teda, že on na takéto „Božie dievča“ nemá nárok (Karl Rahner, +1984). Ale Boh zasiahol. Mladý, no osobne a duchovne vyzretý Jozef (mal asi 16 rokov), sa na Božie slovo rozhodol žiť toto „tajomstvo“ v špeciálnom manželstve. To, že Boh mohol komunikovať s Jozefom „vo sne“ dokazuje, že Jozef bol natoľko vyspelý, že vedel sny (bežné a Božie) dobre rozlišovať.

„Sen je privilegovaným miestom pre hľadanie pravdy, pretože tam sa jej nebránime. Sny jednoducho prichádzajú. A Boh hovorí aj v snoch, no nie vždy... Jozef bol mužom snov, nebol však nijaký rojko. Rojkom je ten, ktorý sa so svojou vierou pohybuje v oblakoch a nemá nohy na zemi. Jozef mal nohy na zemi. Bol však otvorený... Nestraťme schopnosť snívať, pretože snívať znamená otvárať dvere pre budúcnosť“ (pápež František dňa 18.12.2018).

Rastie počet biblistov – odborníkov (napr. Bargil Pixner, John Bergsma), ktorí sú presvedčení, že Jozef aj Mária, mali istý kontakt s esénmi (eséni boli náboženski horlivci, ale spoločensky sa izolovali; rozhodne neuznávali právoplatnosť vtedajších veľkňazov). Je možné, že mladý pár sa rozhodol pre manželskú zdržanlivosť aj pod vplyvom esénskeho asketizmu (Mike Aquilina).

Otcovia videli dva významy Jozefovej spravodlivosti (hebr. saddik - priamy, rovný, spravodlivý):

1. Jozef bol spravodlivý, lebo zachovával mojžišovský zákon. Zároveň bol aj ohľaduplný, a preto chcel Máriu tajne prepustiť, por. Justín (+165), Ján Zlatoústý (+407), Ambróz (+397) a Augustín (+430). Znamenalo to dať Márii rozvodový list len pred dvoma svedkami (Paul Gaechter, +1983).
2. Jozef bol spravodlivý v tom, že keď spoznal „Máriino tajomstvo“, pokladal sa za nehodného vziať si Máriu, a preto ju chcel potajomky prepustiť, por. Origenes (+253), Efrém Sýrsky (+373), Bazil Veľký (+379) a Hieronym (+420).

Scholastický teológ Albert Veľký (+1207) učil, že titul „spravodlivý muž“ obsahuje všetky Jozefove vlastnosti (aj oba staré významy otcov; por. Ž 1). Keby dal Jozef Márii priepustný (rozvodový) list, ich zasnúbenie by legitímne zaniklo. Keď Jozef o prepustení ešte len „rozmyšľal“, Pán Boh rozhodol inak. Pravdepodobne Jozef svoje úvahy o prepustení Márie nepovedal rodičom. Inak by jeho otec musel konať podľa vtedajšieho práva.

Matúšov text zdôrazňuje, že Jozef urobil svadbu (druhý obradný stupeň židovského manželstva) z poslušnosti voči Bohu: „Prijal svoju manželku“ (v. 24). Jozef sa pritom úplne odovzdal do Božej vôle. Iba týmto spôsobom sa dajú pochopiť zámery Najvyššieho – t.j. „počatie dieťaťa z Ducha Svätého“ (v. 20), a to v manželstve, ktoré práve on – Jozef uzatvára s Máriou. Tak sa ich manželstvo stalo integrálnou súčasťou výnimočného tajomstva vtelenia Božieho Syna (Stanisław Harežga).

Mt 1, 25: „(Jozef) nepoznal (Máriu), kým neporodila syna; a dal mu meno Ježiš.“ Exegéza: Biblické „poznať“ ženu, znamená mať s ňou pohlavný styk (por. Gn 4, 1). Matúš zámerné zaznačil túto vetu, lebo hneď – po privedení manželky do domu – mali mať manželia pohlavný styk (por. Gn 29, 21-23; Sdc 14, 10), no v tomto prípade to tak nebolo. Slovo „kým“ alebo „až“ neznamená, že neskôr Jozef svoju manželku Máriu „poznal“, ale to, že Panna ostala nedotknutá. Pretože slovo „kým“ sa v aramejčine nepoužívalo na predelenie času (por. Gn 8, 7; Ž 72, 7). Boh dal Jozefovi za úlohu to, čo bežne patrí každému otcovi – dať dieťaťu meno. Keď Jozef dal dieťaťu meno, tým vyhlásil svoje zákonné otcovstvo nad Ježišom a ohlásil aj poslanie tohto dieťaťa ako Spasiteľa (por. exhort. *Redemptoris custos* 12).

Tradícia

Prvotná Cirkev bola primárne zameraná na otázky Kristovho božstva a jeho spásneho diela. Preto v patristickom období (končí v 7. stor.), ako aj v ranom stredoveku (obdobie 5.-11. stor.), sa o Jozefovi učilo len okrajovo (Wojciech Hanc, Bogusław Migut). Jozefa spomínali pri exegéze biblických textov Ježišovho detstva, napr. Justín (+165), Irenej (+202), Origenes (+253), Efrém Sýrsky (+373), Ján Zlatoústý (+407), Hieronym (+420), Augustín (+430), Peter Chryzológ (+450) a i.

Ignác Antiochijský (druhý antiochijský biskup, +117) cestou na popravu do Ríma (v Smyrne) napísal list Efezanom: „Kniežaťu tohto sveta bolo skryté Máriino panenstvo a jej pôrod, podobne aj Pánova smrť: tri významné tajomstvá, ktoré sa odohrali v Božom tichu“ (*List Efezanom* 19, 1). „Zmysel panenstva“ (vo Svätej rodine) je prístupný iba viere, ktorá ju vidí v súvisi s ďalšími Kristovými tajomstvami – od jeho vtelenia až po Veľkú noc.

Origenes (+253; homílie písal po celý život): „Prvé sčítanie celého sveta sa konalo za vlády cisára Augusta a medzi inými išiel aj Jozef, aby sa dal zapísať spolu so svojou manželkou Máriou, ktorá bola v požehnanom stave“ (*Homilia XI. in Lucam* 6).

Efrém Sýrsky (exegéta a básnik; +373; literárne bol najviac činný do r. 367, pokiaľ jeho rodné mesto Nisibis neobsadili Peržania): „Vznešený tesárov syn vztýčil svoj kríž nad podsvetie, ktoré všetko pohlcovalo, a preniesol aj ľudské pokolenie do domu života. A tak, ako skrze drevo rajského stromu padlo ľudské pokolenie na najnižšie miesto, na dreve kríža prešlo do domu života“ (*Sermo de Domino nostro*).

Anonym zo 4. stor. napísal: „Záväzky, ktoré prijali Panna Mária a Jozef ako snúbenci, sú dôvodom k tomu, že Jozef môže byť nazývaný otcom; otcom, ktorý nesplodil“ (*De Margarita*).

Augustín (+430; biskup; spis o manželstve je z r. 418; kázne sú z obdobia r. 396-416): „Z dôvodu ich verného manželstva si obaja zasluhujú, aby boli nazývaní Kristovými rodičmi, nielen jeho matka, ale i jeho otec. Bol rodičom rovnakým spôsobom, akým bol matkiným manželom: v mysli, nie telom“ (*De nuptiis et concupiscentia* I, 11, 12). „Mária, ktorá si bola dobre vedomá, že Krista nepočala ako dôsledok manželského vzťahu s Jozefom, ho tiež nazýva Ježišovým otcom“ (*Sermo* 51, 10, 16).

Peter Chryzológ (+450; ravennský biskup, vynikajúci kazateľ: Chryzológ – Zlatoslovný; kázne písal po r. 424): „Jozef je zaslúžene spravodlivý – pretože je zbožný, a zbožný – pretože je spravodlivý. Zatiaľ, čo premýšľal o súcite, (Mária) sa vyhla krutosti. Zatiaľ, čo zmierňoval dôvod, uchránila sa pred súdom. Zatiaľ, čo odďaľoval jej uväznenie, vyviazla zo zločinu. Zatiaľ, čo sa vyhýba byť žalobcom, vyhla sa rozsudku“ (*Sermo* 145).

Otcovia, najmä Ambróz (+397) a Augustín (+430), učili o pravom manželstve medzi Máriou a Jozefom (okrem intímneho vzťahu). Prvá zachovaná monografia o Jozefovi pochádza od Augustína. Vyzdvihol v nej Jozefovo panenstvo, čnosti (por. Ž 1, 1-6) a úlohu „otca pred zákonom“ (por. *Sermo* 51).

Rozumová úvaha

Jozef z Dávidovho rodu (por. *Lk* 1, 27; *Mt* 1, 20) bol remeselníkom (gr. tekton), ktorý ovládal rôzne práce od dreva (por. *Mt* 13, 54-55; Adam T. Bradford), kameňa a kovu (Mike Aquilina). Podľa starej židovskej obyczaje (rešpektujúc vek dospievania chlapca – 15-16 rokov) rodičia zasnúbili Jozefa s Máriou (rešpektujúc vek dospievania dievčaťa – 11-12 rokov).

Podľa židovského práva musel snúbenec vedieť o každom vážnom sľube (resp. osobnom rozhodnutí) svojej nevesty (Rajmund Ondruš, +2011). Tomáš Akvinský (+1274) vysvetľoval: „Nemyslíme, že (Mária) Matka Božia sľúbila úplné panenstvo skôr, ako sa zasnúbila s Jozefom, hoci bolo jej túžbou; predsa v tomto podriadila svoju vôľu Božiemu rozhodnutiu. Potom však, keď dostala snúbencia, ako to vyžadovali mravy tej doby, zároveň s ním urobila sľub panenstva“ (*Theologická summa* III., 28, 4). Od r. 1996 sa namiesto výrazu „sľub panenstva“ používa presnejší výraz „rozhodnutie pre panenstvo“ (Ján Pavol II., dňa 7.8.1996 – *Maria, modello di verginitá*; dňa 21.8.1996 – *L'unione verginale di Maria e Giuseppe*).

Osobným rozhodnutím snúbencov (žiť v manželstve panensky) a panenským počatím Ježiša z Ducha Svätého v Márii, začalo aj Jozefovo vnútorné preporodenie. Iba Božia láska, ktorá sa skrze Ducha Svätého rozlieva v ľudských srdciach (por. *Rim* 5, 5), formuje ľudskú lásku k dokonalosti. Táto Božia láska výnimočným spôsobom stvárnila lásku medzi týmito manželmi. Ich lásku umocňuje výnimočné sebadarovanie, zmluvu medzi osobami a skutočné spoločenstvo vytvárané podľa vzoru Najsvätejšej Trojice (por. exhort. *Redemptoris custos* 19, 20, 26).

Presne po roku si Jozef v svadobnom sprievode priviedol Máriu do svojho domu (Paul Gaechter, +1983; Rajmund Ondruš, +2011; Michael D. Griffin, +2016). Mária i Jozef patrili k národu, v ktorom bolo manželstvo povinnosťou (Adrienne von Speyer, +1967).

Jozef bol nazývaný Ježišovým otcom, ale nie v tom zmysle, že by Ježiša splodil, ale preto, že pred zákonom vystupoval ako jeho otec (ochraňoval, staral sa, formoval Ježiša...).

Magistérium

Istá náuka: „Jozef bol ženíchom a manželom Panny Márie.“

Por. *Mt* 1, 19n; *KKC* 437; exhort. *Redemptoris custos* 2-3. Apoštolská exhort. pápeža Jána Pavla II. (+2005) *Redemptoris custos* z r. 1989 obsahuje ucelenú cirkevnú náuku o svätom Jozefovi.

Tomáš Akvinský (+1274) učil, že manželstvo Márie a Jozefa bolo skutočné, ale bez rozmeru pohlavnosti (por. *Theologická summa* III., 20, 2). Úplná obeta, v ktorej Jozef podriadil celú svoju existenciu požiadavkám Mesiáša, sa stáva pochopiteľnou len vo svetle jeho duchovného života. Vďaka „duchovnu“ dostával Jozef usmernenia a radosť, aby dal svoju slobodu k dispozícii Bohu. On veľkodušne daroval Bohu svoje manželské šťastie. On ochotne prijal Božie podmienky, zodpovednosť a bremeno rodiny (por. exhort. *Redemptoris custos* 26).

Istá náuka: „Jozef bol Ježišov otec pred ľuďmi a pred zákonom.“

Por. *Mt* 1, 20-21; *Lk* 2, 48; 3, 23. Exhort. *Redemptoris custos* 8 a 16.

Jozef bol zákonný otec Ježiša, por. *Mt* 1, 19-20; *Lk* 2, 48. Jozef vynikajúco splnil „úlohu otca“ voči Ježišovi najmä tým, že: - legalizoval jeho vtelenie; - dal mu meno; - bol hlavou Svätej rodiny, ktorú chránil a zabezpečoval.

Staršia literatúra nazvala Jozefovu úlohu slovom „pestún“. Avšak exhort. *Redemptoris custos* ani súčasný *KKC* ani apoštol. list *Patris corde* toto slovo nespomínajú. Poukazujú na Jozefove otcovské povinnosti, ktoré si on verne plnil a volajú ho „vychovávateľ a opatrovateľ“ (por. *RC* 16) a najmä „otec“, por. celý list *Patris corde*. Ježiš Jozefa poslúchal a venoval mu svoju úctu a oddanosť (por. *Lk* 2, 51; enc. *Quamquam pluries*, s. 178). Boh dal Jozefovi popri otcovskej autorite nad Ježišom i účasť na otcovskej láske, ktorá má svoj pôvod v Otcovi, „od ktorého má meno každé otcovstvo na nebi i na zemi“ (*Ef* 3, 15; *RC* 8).

Odborníci hľadajú najlepší výraz, ako pomenovať Jozefovu úlohu – vzťah voči Ježišovi (por. *RC* 3, 7, 8, 16, 24). Tradícia prisúdila Jozefovi popri pomenovaní otec aj prívlastok „prečistý“. Augustín navrhol výraz „panický otec“. Výraz je vhodný, lebo Jozef Ježiša telesne nepočal a Jozef ostal po celý život panicom, hoci je obsahovo užší, ako „prečistý“ (por. *Patris corde* 7). Jozef je „otec“ – pred zákonom, pred ľuďmi, aj vo všetkých svojich povinnostiach (por. exhort. *Redemptoris custos* 7, 8; Jacques B. Bossuet, +1704; Francis L. Filas, +1985; Michael D. Griffin, +2016).

Svätý Otec František v apoštol. liste *Patris corde* vyzdvihol Jozefovo „otcovstvo“ viacerými prívlastkami: milovaný, nežne milujúci, poslušný, prijímajúci, tvorivo odvážny a pracujúci. Pritom zdôraznil, že muž „sa otcom nerodí“, muž „sa otcom stáva“. Muž sa stáva otcom nie tým, že sa pričíní o počatie dieťa, ktoré sa neskôr narodí – ale tým, že vezme na seba zodpovednosť a starostlivosť za dieťa. „Zakaždým, keď ktokoľvek prijme starostlivosť o život druhého, v istom zmysle plní voči nemu otcovskú úlohu“ (*Patris corde* 7).

Udalosť v chráme a Ježišove slová: „Prečo ste ma hľadali? Nevedeli ste, že mám byť tam, kde ide o môjho Otca?“ (*Lk* 2, 49), dokazujú, že Jozefovo otcovstvo bolo spojené aj s istou obetou z ich osobného odlúčenia – lebo Ježiš už „dozrel“.

Istá náuka: „Jozef pred i po pôrode Ježiša rešpektoval panenstvo Panny Márie.“

Por. *Mt* 1, 18-19, 24; *KKC* 497-498; súvis s dogmou o trvalom panenstve Márie; Druhý carihradský koncil, r. 553, tituloval Matku Božiu ako „vždy Panna“; *DH* 422, 427, 437.

Pápež Ján Pavol II. (1978-2005), podľa stálej cirkevnej tradície dňa 21.8.1996 vyhlásil (por. *L'unione verginale di Maria e Giuseppe*), že rozhodnutie pre panenstvo (termín „rozhodnutie“ použil namiesto slova „sľub“) urobil aj Jozef nielen Mária. Pápež to odôvodnil tak, že Mária i Jozef dostali podiel na tajomstve vtelenia a s „týmto podielom“ aj spojenú milosť žiť spoločne dar panenstva v manželstve (por. exhort. *Redemptoris custos* 7, 18, 26). Okrem toho podľa zvykového židovského práva musel snúbenec vedieť o každom vážnom rozhodnutí svojej nevesty (Rajmund Ondruš, +2011). Iba tak je možné, že Jozef a Mária už počas zásnub prijali rozhodnutie žiť spolu panensky. Tomuto slovu ostali verní (Michael D. Griffin, +2016). Takýto typ výnimočného „jozefovského“ manželstva je však pochopiteľný iba v súvislosti s celkovým spásaným Božím plánom a v dimenziách vysokej duchovnosti.

Istá náuka: „Jozef bol panicom po celý život.“

Por. *Mt* 1, 18-19, 24; *KKC* 497-498; exhort. *Redemptoris custos* 7, 18, 20, 26; pápež Ján Pavol II. (+2005) dňa 21.8.1996 – *L'unionne verginale di Maria e Giuseppe*.

Dôvody Jozefovho panenstva sú, podobne ako u Márie, dva: Po 1. úplná oddanosť Bohu; t.j. silné odhodlanie vo všetkom plniť Božiu vôľu. Po 2. Jozef z lásky k Bohu a Márii, rešpektoval Máriino rozhodnutie ostať „navždy pannou“. Zmyslom jedinečného panenského manželstva Jozefa a Márie bolo zabezpečiť zákonité rodinné prostredie pre rast a výchovu vteleného Božieho Syna v danom čase (plnosť času, por. *Gal* 4, 4) a v danej krajine (Palestína, por. *Dt* 11, 12; *Hebr* 11, 9-10; Stanisław Harężga).

Keď Jozef zistil požehnaný stav svojej ženy, pochopil význam *Písma*: „Hľa, Panna počne a porodí Syna a dajú mu meno Emanuel“ (*Iz* 7, 14; *Mt* 1, 24). Jozefova panenstvo poslúžilo Mešiášovi, aby sa narodil z panenskej matky a aby sa tento zázrak ukryl pred nepovolnými očami (Blanca Castilla de Cortázar).

Viera v panenské počatie Ježiša nevznikla z pohanskej mytológie. Panenské počatie Ježiša patrí k podstate jeho vtelenia. Zmysel takéhoto počatia ostáva prístupný iba viere, ktorá ju vidí v celku Kristových tajomstiev – od jeho vtelenia až po jeho Veľkú noc (por. *KKC* 498).

Námietky proti panenstvu Márie a Jozefa

Niektorí starší bibliisti nehľadiac na orientálny spôsob vyjadrovania, ako podotkol Paul Gaechter (+1983), vzniesli námietky proti trvalému panenstvu Márie a Jozefa:

- 1) Novozákonné texty viackrát spomínajú Ježišových „bratov a sestry“ (por. *Mt* 12, 46-50; 13, 53-56; *Mk* 3, 31-35; 6, 1-3; *Lk* 8, 19-20; *Jn* 2, 12). Vysvetlenie: ide o blízkych príbuzných Ježiša (por. *Gn* 13, 8; 14, 16; 29, 15 a i.; Rajmund Ondruš, +2011); *Písmo* ich však nikdy nevolá synmi alebo dcérami Márie.
- 2) Porodila „prvorodeného“ syna (por. *Lk* 2, 7). Vysvetlenie: výraz „prvorodený“ mal právnický význam; automaticky to neznamenal, že po ňom boli aj iné, druhé deti. V Egypte sa našiel náhrobok zo staroveku, na ktorom bolo napísané, že „zomrela pri pôrode prvorodeného“.
- 3) Matúš napísal, že Jozef Máriu „nepoznal“, kým neporodila syna (por. *Mt* 1, 25). Vysvetlenie: do pôrodu ju nepoznal; to však neznamená, že po pôrode ju „poznal“; ide o čisto semitské vyjadrovanie niečoho, čo sa nikdy neuskutočnilo – por. 2 *Sam* 6, 23: „Michol bola bezdetná, kým nezomrela.“

Panenská Mária a Jozef predstavujú dokonalých zasvätených Bohu. Cirkev sa pod žiadnou zámenkou nemôže zriecť zasväteného života, ktorým vyjadruje osobitnú „snubnú“ prirodzenosť Cirkvi. Z nej sa rodí zápal a sila ohlasovať evanjelium. Zasvätení sú potrební, aby predstavovali aj otcovskú tvár Boha aj materskú tvár Cirkvi. Cirkev potrebuje zasvätené osoby, ktoré prv než sa podujmú na službu v tej či onej šľachtetnej veci, dovoľia Božej milosti, aby ich premenila a prispôsobila príkazom evanjelia (exhort. *Vita consecrata* 105).

Kvality Jozefovho manželstva

Katolícka cirkev o Jozefovom manželstve učí (Stanisław Harężga):

1. Manželstvo Jozefa a Márie bolo uzatvorené podľa židovských nábožensko-tradičných zvyklostí.

Jozef a Mária patrili k národu, v ktorom bolo manželstvo povinnosťou (Adrienne von Speyer, +1967). Brali sa dvojstupňovým obradom – zásnuby (asi v r. 9. pr. Kr.) a svadba (asi v r. 8. pr. Kr.) – v takej duchovnej atmosfére, kde sa medzi zásnbami (kidduszin) a svadbou (nissuin) pohlavne nežilo (por. *Mt* 1, 19).

2. Manželstvo Jozefa a Márie bolo panenským počatím Ježiša natrvalo pretransformované.

Počas ročného obdobia, medzi ich zasnúbením a svadbou, vyšlo najavo, že Mária (asi 9 mesiacov po zásnubách) počala dieťa a Jozef dobre vedel, že on nebol príčinou tohto počatia.

Exegéti predpokladajú, že Mária oznámila panenské počatie svojej matke, sv. Anne. Ona, nakoľko mala dostatočnú úctu i autoritu, to mohla povedať Jozefovi (Paul Gaechter, +1983) – manželovi podľa práva, lebo jemu sa to muselo oznámiť (Stanisław Harežga). Počatie Ježiša v Márii bolo mimoriadnym Božím zásahom – „Mária počala z Ducha Svätého“ (por. *Mt* 1, 18). Navonok ich manželstvo vyzeralo obyčajne, avšak v skrytosti – kvôli jedinečnému tajomstvu panenského vtelenia – bolo ich spolužitie v podstate celkom výnimočné. Obaja, po zásahu Božej milosti, zachovávali v manželstve ustavičné panenstvo (por. *Mt* 1, 19-20, 24; Ján Pavol II., r. 1996).

3. Manželstvo Jozefa a Márie dokonale splnilo úlohu materstva a otcovstva vzhľadom na Ježiša.

Jozef pochopil, že jeho manželstvo s Máriou má jedinečný a neopakovateľný význam v dejinách spásy. Aj Jozef po zvláštnom „zvestovaní“ (por. *Mt* 1, 20) dal tak, ako predtým Mária, Bohu svoje životné „áno“. Dal ho s praktickou mužskou odvahou a hneď prikročil k právnej finalizácii svojho manželstva.

Tomáš Akvinský (+1274) trojnásobne (pre Krista; pre Máriu; pre nás) odôvodňoval význam legitímneho manželstva Jozefa a Márie (por. *Theologická summa* III., 29, 1):

- a) Pre Krista Pána to bolo vhodné: - aby sa zabránilo pohoršeniu z hriechnej nelegitimity; - kvôli bežnému rodokmeňu; - kvôli otcovskej a spoločenskej ochrane; - kvôli riadnej rodinnej výchove a hmotnému zabezpečeniu.
- b) Pre Máriu to bolo vhodné: - aby nebola zhanobená a potrestaná pre smilstvo; - aby sa mal kto o ňu legitímne starať a chrániť ju.
- c) Pre veriacich kresťanov to bolo vhodné: - kvôli Jozefovmu špeciálnemu svedectvu, že Mária je Panna; - aby sa odstránil dôvod (t.j. neposkytla možnosť) zakrývať smilstvo; - aby sa zvýšila dôstojnosť panenstva i manželstva; - kvôli symbolike Cirkvi, ktorá je tiež – panenská nevesta i matka.

Z manželského zväzku Jozefa a Márie vyplýva, že Jozef sa priblížil k dôstojnosti Božej Matky tak, ako žiaden iný človek. Z ich manželstva pramení osobitná Jozefova dôstojnosť i jeho práva týkajúce sa Ježiša. Z ich manželstva (manželstvo je spoločenstvom dobier) vyplýva, že aj Jozef mal účasť na Máriinej vznešenej veľkosti, por. pápež Lev XIII. (1878-1903), enc. *Quamquam pluries* z r. 1889.

Pápež Pavol VI. (1963-1978) vyhlásil: „V kulminujúcej chvíli dejín spásy, keď Boh zjavuje svoju lásku k ľudstvu prostredníctvom daru Slova, manželstvo (Jozefa a Márie) v úplnej slobode realizuje manželské sebadarovanie... V tomto veľkom úsilí o obnovenie všetkých vecí v Kristovi sa manželstvo – očistené a obnovené – stáva novou skutočnosťou, sviatosťou Novej zmluvy. Tu, na prahu Nového zákona, ako aj na začiatku Starého zákona, stoja manželskí partneri. Ale zatiaľ čo manželstvo Adama a Evy sa stalo zdrojom zla, ktoré obklopilo celý svet, manželstvo Jozefa a Márie je vrcholom, ktorého svetlo žiari po celej zemi. Spasiteľ začal prácu spásy z tohto panenského a svätého zväzku, v ktorom sa prejavuje jeho všemocná vôľa očistiť a posväcovať rodinu, túto svätýňu lásky a kolísky života“ (4. mája 1970; AAS 62 /1970/, 431).

Jozef – ženích a manžel

Jozef bol manželom Panny Márie, por. *Mt* 1, 19n; *KKC* 437; exhort. *Redemptoris custos* 2-3. Otázka znie, či je správne používať na Jozefa aj výraz „ženích“. Vedť „ak je Jozef manžel, tak už nie je ženích“ (manžel je ženatý muž; ženích, snúbenec je budúci manžel). Po právnej stránke manžel už nie je ženích. Avšak výraz „ženích“ možno chápať aj inak, nielen občiansko-právne. Výraz „ženích“ súvisí so starovekou paralelou (prirovnaním) medzi Máriou a Cirkvou, ktorú rozvíjali starí cirkevní otcovia aj posledný koncil (Hugo Rahner, +1968).

Druhý vatikánsky koncil (1962-1965) opísal vzťah medzi Máriou a Cirkvou v konštit. *Lumen gentium*. Mária je po svojom Synovi najdokonalejším obrazom slobody a oslobodenia ľudstva i vesmíru ako celá svätá (konštit. *LG* 59, 56); Mária je najvynikajúcejšou, jedinečnou členkou Cirkvi (konštit. *LG* 53); Mária je príkladným typom, predobrazom Cirkvi (konštit. *LG*

63). Cirkev je teda anticipovaná (zosobnená) v Márii a Mária, ako neuzatvorená do seba, nosí v sebe tajomstvo Cirkvi (Jozef Ratzinger). Ak má Cirkev Ženicha – Krista (por. *Zjv* 21, 2; *Jn* 3, 29; *Lk* 5, 34), tak je vhodné, aby Mária – predobraz Cirkvi, mala tiež ženicha – Jozefa. Takto, v rámci symboliky kresťania správne používajú na Jozefa aj výraz „ženich“.

Odzrkadľuje to aj v exhort. pápeža Jána Pavla II. (1978-2005) *Redemptoris custos* z r. 1989 (latinský originál v *AAS LXXXII /1990/, 5-34*), v ktorej je výraz ženich, snúbenec (lat. sponsus) použitý 36 krát a výraz manžel (lat. coniunx, maritus) je použitý 46 krát.

Jozefovo legitímne otcovstvo

Jozef bol pred spoločnosťou dokonalým otcom Ježiša (por. *Lk* 2, 48). Jozef nebol Ježišovým biologickým otcom, lebo Mária počala z Ducha Svätého (por. *Mt* 1, 19-24); nebol ani Ježišovým skutočným otcom, lebo Bohočlovek Ježiš má iba jedného Otca – v nebi (por. *Mt* 16, 17). Jozef bol Ježišovým otcom pred zákonom (por. *Lk* 2, 33) a pred ľuďmi (por. *Mt* 13, 55).

Jozef je „vovedený do tajomstva Máriinho materstva“, aby prijal úlohu pozemského otca vo vzťahu k Ježišovi. Jozef preukázal podobnú ochotu vôle ako Mária (exhort. *Redemptoris custos* 3). Jozef uveril najčistejšou poslušnosťou viery (por. *Rim* 1, 5; 16, 26; 2 *Kor* 10, 5-6) a to ho „výnimočným spôsobom zjednotilo s Máriinou vierou“ (por. *RC* 4). Jozef sa – rovnako ako Mária – stal výnimočným ochrancom tajomstva „od vekov skrytého v Bohu“ (*Ef* 3, 9) v „plnosti času“ (*Gal* 4, 4-5).

„Navykaj chlapca na životnú dráhu, ktorej sa mu treba pridržať, a neodchýli sa od nej ani v starobe“ (*Prís* 22, 6). Jozef mal významnú úlohu na Ježišovom raste, na výchove tej doby, na zabezpečení jedla, odevu a na jeho vzdelávaní v Zákone a v remesle, v súlade s povinnosťami určenými otcovi (por. *RC* 16).

Jozef bol akýmsi pozemským aktívnym tieňom Boha Otca, ktorý verne, podľa Božej vôle, konal to, čo mal vo vzťahu k Ježišovi konať – starať sa. Jozef bol živým obrazom Ježišovho Otca v nebi (Placyd Ogórek). Dá sa povedať, že bol akoby „sviatosťou“ večného Otca.

Svätá rodina

Pán Boh chce, aby sa Boží Syn, Ježiš Kristus, narodil a vyrastal v kruhu rodiny. Svätú rodinu tvoria – Ježiš, Mária a Jozef (exhort. *Marialis cultus* 5; exhort. *Redemptoris custos* 21).

Gal 4, 4: „Keď prišla plnosť času, Boh poslal svojho Syna, narodeného zo ženy.“ Exegéza: Počas veľkej časti svojho života vykonával Ježiš bežnú manuálnu prácu v židovskom náboženstvom duchu. Manuálna práca bola v tom čase privilegovaná. Ježiš bol „poslušný“ svojim rodičom a „vzmáhal sa v múdrosti, veku a v obľube u Boha i u ľudí“, por. *Lk* 2, 51-52; *Sir* 3, 3n. Podľa klasickej poučky má životná múdrosť človeka tri zložky – vzdelanie (odbornosť), čnosť (charakter) a pokoru.

Mt 1, 20-21: „Jozef, syn Dávidov, neboj sa prijať Máriu, svoju manželku, lebo to, čo sa v nej počalo, je z Ducha Svätého. Porodí syna a dáš mu meno Ježiš; lebo on vyslobodí svoj ľud z hriechov.“ Exegéza: Boží posol povedal Jozefovi, čo má robiť, keď sa obrátil na neho ako na „syna Dávidovho“. Jozef musí titul „syn Dávidov“ oficiálne preniesť na Syna Márie, keď ich oboch príjme do svojho domu a dieťaťu dá meno. „Ježiš“ znamená „spása“. Ak muž povedal „toto je môj syn“, takýto akt bol podľa židovského zákona verejne platný.

Lk 2, 48-51: „Syn môj, čo si nám to urobil? Pozri, tvoj otec i ja sme ťa s bolesťou hľadali! On im odpovedal: Prečo ste ma hľadali? Nevedeli ste, že mám byť tam, kde ide o môjho Otca? Ale oni nepochopili slovo, ktoré im hovoril. Potom sa s nimi vrátil do Nazareta a bol im poslušný.“ Exegéza: Mária uznávala Jozefovu úlohu v rámci Svätej rodiny, podobne aj Ježiš. Ježiš dobrovoľne plnil úlohu poslušného Syna.

Lk 3, 23: „Keď Ježiš začal účinkovať, mal asi tridsať rokov. A mysleli si, že je synom Jozefa, ktorý bol synom Héliho.“ Exegéza: Keď Ježišovho verejne vystúpil (asi október r. 27 po Kr.) mal 34 rokov (nar. v r. 7. pred Kr.). Verejne pôsobil až do apríla r. 30 (Enrico Rodolfo Galbiati, +2004).

Odlíšne genealógie Ježiša (iné v poradí Mt 1: od Abraháma po Ježiša Krista; *Lk 3*: od Ježiša k Adamovi; iné v osobách), chcú – každá vlastným spôsobom – dokázať, že Ježiš je pravý človek a predpovedaný Spasiteľ sveta.

Tradícia

Otcovia Cirkvi na základe spoločného mena a podobných úloh – chrániť Božích vyvolencov, videli v Jozefovi Egyptskom prototyp Jozefa z Nazareta. Obaja sa vyznačovali pravou zbožnosťou a múdрым konaním.

Klement Rímsky (+101; pápež v r. 92-101; list napísal v r. 96): „Každý, kto jasne uvažuje poznáva veľkolepé Božie dary dané Jakubovi... Od neho, podľa tela, pochádza Pán Ježiš“ (*List Korint'anom 32, 1-2*).

Irenej (+202; biskup; dielo proti bludom napísal po r. 177): „Jozef prijal láskavú starostlivosť o Máriu a ochotne sa venoval Ježišovej výchove“ (por. *Adversus haereses IV, 23, 1*).

Bazil Veľký (+379; biskup, otec východného mníšstva, liturgista; regule sa skladajú z 80 predpisov mravnosti, napísal ich na sklonku života): „V živote spoločenstva sila Svätého Ducha, ktorú má jeden, prechádza zároveň na všetkých. Každý využíva nielen svoj dar, ale tým, že sa oň delí s inými, rozmnožuje ho a z ovocia darov iných sa teší ako z vlastných“ (*Regulae fusius tractate, Interrogatio 7*).

Ambróz (+379; biskup; rok vzniku diela nie je známy): „Vôbec sa nezdá zvláštne vyhlásiť, že Ježiš bol remeselníkom a tvorcom po otcovi (Jozefovi). Týmto znamením nám jasne ukázal, že je Tvorcom všetkých vecí po Otcovi (Bohu)“ (*Expositio in Lucam III, 1*).

Augustín (+430; biskup; kázne sú z obdobia r. 396-416; spis o manželstve je z r. 418): „Písmo zaznamenáva, že Ježiš nie je splodený z Jozefovho tela, a keďže Jozef je ustarostený nad pôvodom Máriinho tehotenstva, dostáva správu, že sa to udialo z Ducha Svätého. Napriek tomu Jozef nie je pozbavený otcovskej autority už od chvíle, keď dostáva úlohu dať dieťaťu meno“ (*Sermo 51, 10, 16*). „V Kristových rodičoch sa realizovali všetky dobrá manželstva – potomstvo, ktorým bol sám Pán Ježiš; vernosť, keďže nešlo o žiadne cudzoložstvo; sviatosť, lebo tu nebol žiadny rozvod“ (*De nuptiis et concupiscentia I., 11, 13*).

Lev Veľký (+461; pápež a diplomat; zachovalo sa asi 150 jeho listov, napísané boli po r. 440): „Zbytočne by sme hovorili, že náš Pán, syn blahoslavenej Panny Márie, je pravý a dokonalý človek, keby sme neverili, že ako človek pochádza z rodu, o ktorom hovorí evanjelium. Matúš totiž hovorí: Rodokmeň Ježiša Krista, syna Dávidovho, syna Abrahámovho (*Mt 1, 1*); a radradom pokračuje v jednotlivých generáciách ľudského rodokmeňa až po Jozefa, ktorému bola Pánova matka zasnúbená“ (*Epistula 31, 2-3*).

Historický vývoj kultu

V striktnom zmysle slova kult Svätej rodiny siaha do 17. stor. Súvisí s vývojom pojmu „rodina“. V staroveku „rodina“ znamenala široké spoločenstvo – všetkých pokrvných a dokonca aj tých, ktorí boli závislí „na hlave rodiny“ (teda nielen príbuzenstvo, ale aj služobníctvo). Preto starovekí otcovia to spoločenstvo, ktoré tvorili Ježiš, Mária a Jozef nevolali rodina, ale nazaretská „trojica“. Keď však Augustín (+430) rezervoval pojem „trojica“ len na božské osoby (Najsvätejšia Trojica), výraz nazaretská trojica postupne zanikal.

V 16. stor. vznikla „strelná“ modlitba – „Ježiš, Mária, Jozef!“ – a propagoval ju rehoľník Gaspard de Bono (+1604).

V 17. stor. bol v kresťanskej Európe výraz „rodina“ zúžený na spoločenstvo otca, matky a ich deti. Tak sa začal používať aj výraz „Svätá rodina“ pre osoby Ježiš, Mária a Jozef.

Horlivým šíriteľom cti Svätej rodiny bol ženevský biskup František Saleský (+1622), ktorý predstavoval osoby Svätej rodiny ako obraz Najsvätejšej Trojice. Vraj Boží Syn formuje „Stvorenú Svätú Trojicu“ (Sancta Trinitas Creata) v ľudskom spoločenstve (Vojtěch Eliáš). Podobnú „trojičnú“ terminológiu používal aj Ján Gerson (+1429), kancelár parížskej Sorbony (Tomáš Špidlík, +2010).

V r. 1633 kanonik Richard Dognon of Verdun (+1638) vydal knižku o vzornom rodinnom živote sv. Jozefa. V 17. stor. začali vznikať združenia, ktoré sa utiekali ku Svätej rodine a snažili sa žiť podľa jej príkladu. K najvýznamnejším šíriteľom tejto úcty patrili laik – otec rodiny Hieronym Le Royer de la Dauversiere (+1659).

Francúzski jezuiti vyzdvihli Svätú rodinu ako vzor kresťanských rodín. Vo francúzskej časti Kanady bol veľkým šíriteľom úcty k Svätej rodine quebecký biskup Francois Laval (+1708).

V Taliansku sa v 17. stor. úcta Svätej rodiny spojila s úctou k Nazaretskému domčeku v Lorete. V gotickej trojlodňovej bazilike (Chiesa della Casa Santa) z 15. stor. stojí domček, ktorý v r. 1509 zvonka ozdobili mramorom. Podľa legendy je to dom Panny Márie. Hoci toto tvrdenie nie je historické, duchovný úžitok tohto miesta je významný.

Medzi podporovateľov kultu Svätej rodiny patrili aj pápeži Pius IX. (1846-1878) a Lev XIII. (1878-1903). Lev XIII. v r. 1889 vydal encyk. *Quamquam pluries*, kde Svätú rodinu nazval „substanciálnym zrnom Cirkvi“. V r. 1890 vydal list *Neminem fugit*, kde vyzdvihol veľký úžitok úcty k Svätej rodine.

Pápež Benedikt XV. (1914-1922) v r. 1921 nariadil slávenie sviatku Svätej rodiny pre celú Cirkev. Pôvodne sa sviatok slávil na prvú nedeľu po Zjavení Pána. Po koncilovej reforme, od r. 1971, sa sviatok slávi v nedeľu po Narodení Pána (vianočná oktáva; ak nedele niet, tak sa slávi 30. decembra).

Rozumová úvaha

Svätá rodina bola Ježišovi miestom ľudského rastu a rozvoja; bola mu spoločenskou aj právnu ochranou. Nazaretský dom, v ktorom žili Ježiš, Mária a Jozef ostáva školou evanjelia, úcty k mlčaniu, rodinného života (spoločenstvo lásky) a práce, por. pápež Pavol VI. (+1978) v Nazarete dňa 5.1.1964.

Svätá rodina bola navonok „bežná“; nebola ani bohatá, nebola ani chudobná. Keď jej členovia mohli každoročne putovať na sviatky do Jeruzalema (*Lk 2, 41-42*), patrili k dobre zabezpečenej strednej vrstve. Dobré zabezpečenie rodiny dokazuje aj Jozefovo čestné a výnosné remeslo.

Jozef si vzhľadom na Ježiša zodpovedne plnil úlohu otca a miloval ho „srdcom otca“ (por. *Patris corde 1*). Jozef mal pred Ježišom špeciálnu autoritu, ktorej sa Boží Syn slobodne podriadil (*Lk 2, 51*). Svoju legálnu právomoc nad Svätou rodinou využil na to, aby jej úplne daroval seba samého (*PC 1*).

Jozef bol pre rastúceho Ježiša obrazom nebeského Otca. Ježiš neskôr použil práve výraz „abba – otec“ (por. *Mt 6, 3; Lk 4, 16*), keď sa obracal na svojho skutočného Otca v nebi.

Tomáš Akvinský (+1274) učil, že Mária spolu s Jozefom urobili sľub (resp. rozhodnutie) panenstva (*Theologická summa III., 28, 4*), lebo podľa zvykového židovského práva musel snúbenec vedieť o každom vážnom sľube svojej nevesty (Rajmund Ondruš, +2011). Manželstvo Márie a Jozefa bolo skutočné, ale bez rozmeru pohlavnosti (por. *Theologická summa III., 20, 2*). Pápež Ján Pavol II. verejne potvrdil starobylú náuku o jedinečnom spoločnom rozhodnutí Márie a Jozefa zachovať v ich manželstve panenstvo (dňa 7.8.1996 – *Maria, modello di verginità*; dňa 21.8.1996 – *L'unione verginale di Maria e Giuseppe*).

Tomáš opísal manželstvo Jozefa a Márie ako nerozlučnú jednotu duší, jednotu sŕdc a jednotu mysli (por. *Theologická summa III., 29, 2*).

Magistérium

Istá náuka: „Ježiš Kristus sa narodil a vyrastal v kruhu Svätej rodiny.“

Por. *Lk 2, 48-51*; exhort. *Marialis cultus 5*; exhort. *Redemptoris custos 21*; exhort. *Familiaris consortio 86*; *KKC 1655*.

Svätá rodina potvrdzuje pozíciu ženy v rodine podľa dávnej štruktúry: muž je hlavou (prax priezviska, reprezentácia, ochrana navonok); žena je srdcom rodiny (materinský jazyk, výchova, mentalita). To platí aj vtedy, keď sa žena stáva rovnocennou partnerkou muža. Podľa zvyklosti je Jozef „Hlavou Svätej rodiny“.

Istá náuka: „Zárodkom novej rodiny je manželstvo.“

Por. *Mt 1, 20*; *Jn 2, 1-11*; konštit. *Lumen gentium 11*; konštit. *Gaudium et spes 52*.

Dôležitým putom manželstva je dieťa; vo Svätej rodine to platilo špeciálnym spôsobom. Rodina má významné miesto v Zjavení, v náboženskom i spoločenskom živote, por. *KKC 1655*.

Poradie osôb vo Svätej rodine má odôvodnené poradie: Ježiš, Mária a Jozef (por. exhort. *Marialis cultus 5*). Poradie súvisí s dielom spásy. Boh – Syn je zaangažovaný najviac (nielen v stupni, ale aj podstatne); Mária ako Matka Božia najviac zo všetkých stvorení; Jozef ako zákonný otec v stupni zaangažovania nasleduje hneď po Márii.

Rodinný poriadok

Svätá rodina je vzorom a príkladom každej rodiny. Cirkev pritom upozorňuje, že nevzdvihuje Svätú rodinu pre jej „starý spôsob života“, či pre vtedajšie spoločensko-kultúrne podmienky, ktoré sú dnes prekonané. Svätá rodina je vzorom preto, lebo každý jej člen, vo svojich konkrétnych životných podmienkach, zodpovedne plnil Božiu vôľu; to má všeobecnú a trvalú platnosť vzoru, por. exhort. *Marialis cultus 35*.

Pre dobro rodiny (i spoločnosti) sú v rodine rozmanité zodpovednosti, práva a povinnosti (*KKC 2203*). Cirkev poučená Božím slovom – *Starého i Nového zákona* – učí, že prvoradou v rodine musí byť láska (por. *1 Kor 13*; exhort. *Familiaris consortio 11*). Táto láska sa prejavuje vo viacerých podobách. Stručne možno hovoriť:

- o láske rodičov k deťom;
- o láske detí k rodičom.

Láska sa prejavuje v plnení stavovských povinností. Láska potrebuje normu, pretože nie je len obyčajným citom, ale slobodným darom, ktorý spadá do oblasti zodpovednosti. Norma lásky môže byť ideálne prežívaná len v perspektíve spirituality (pápež Ján Pavol II., +2005).

Robotník a manuálna práca

Sväté písmo vyzdvihuje prácu, lebo človek je stvorený na Boží obraz a dostal poverenie pracovať, por. *Gn 2, 15* aj odpočívať, por. *Ex 20, 9n*. Jozef zaujíma čestné miesto medzi pracujúcimi. Bol „tekton“, drevospracujúci robotník, majster tesár (por. *Mt 13, 55*) aj staviteľ – architekt, príslušník strednej spoločenskej triedy (Adam Timothy Bradford).

Manuálna práca bola u Židov vždy privilegovaná (Mike Aquilina). Tým sa Židia líšili od okolitých krajín (Egypt, Perzia, Rímska ríša...), kde sa v duchu „helenizmu“ fyzickou prácou pohrdalo, lebo bola vyhradená len pre otrokov. Napr. Sokrates učil, že kto pracuje – nemôže byť „slobodný“ občan. Aristoteles učil, že kto pracuje ako robotník alebo remeselník, nemôže pestovať čnosť (por. *O politike III, 5*).

Kresťania – podľa vzoru Ježiša a Jozefa – pokladali prácu za čnosť a zásluhnú činnosť. Biskup Ambróz (+397) o pracujúcom Ježišovi učil, že je „Tvorcom všetkých vecí po (Bohu) Otcovi“ (*Expositio in Lucam III, 1*). Ježišova namáhavá práca sa stala dimenziou tajomstva vykúpenia.

Najdôležitejším ovocím práce je sám človek. Činnosťou sa človek formuje; odкрýva svoje vlastné schopnosti, zušľachtľuje ich a zapája ich do služby blížnemu. Tým napomáha spravod-

livosti. Až následne je práca zdrojom kapitálu a bohatstva – tak to chcel Stvoriteľ (pápež Ján Pavol II., 19.3.1994).

Kresťanská spiritualita – zbožnosť

Kresťanská spiritualita je život v Duchu Svätom, ktorý ľudí zjednocuje a pripodobňuje Kristovi (por. *Gal* 5, 18; *Rim* 8, 2n, 29; *KKC* 1109). Kresťanská spiritualita je v podstate jedna je v praxi rozmanitá (po formálnej stránke je trojvrstvová: trojičná, ekleziálna a sakramentálna). Jej bohatá rozmanitosť (tvoriaca špecifické spirituality) je odrazom jediného svetla Ducha Svätého, por. *KKC* 2684.

Delenie zbožnosti na „ženskú“ a na „mužskú“ má základ v stvorení človeka (por. *Gn* 1, 27). Avšak fyzická, morálna a duchovná rozdielnosť ženy a muža a ich komplementárnosť (vzájomné dopĺňanie sa) sú zamerané na vyššie dobrá – manželstva a rodiny, por. *KKC* 2333. Rozdielnosť pohlaví nie je dôvodom podceňovania jedného z nich. Človek je osoba – a to rovnako muž i žena – a obaja majú rovnakú osobnú dôstojnosť, lebo sú stvorení na obraz a podobu osobného Boha, por. *Lumen gentium* 32, *Gaudium et spes* 49, *Mulieris dignitatem* 6, *Falimiaris consortio* 22, *KKC* 2334.

Delenie zbožnosti na „ženskú“ a „mužskú“ stavia na špecifických znakoch a rozdielnych (psychických) daroch pohlaví, keď Božia milosť tieto dary očisťuje, zušľachtuje a dvíha k službe Bohu a blížnemu. Mužovi je viac daná idea, nadhľad, smerovanie; jeho správanie smeruje viac k podstate, k celku, k veľkosti. Žene je viac daný cit, trpezlivosť, zmysel pre detail; jej správanie smeruje viac k subtilnosti, ku konkrétnej potrebe, k dokončovaniu, k potrebnej podrobnosti a maličkosti. Chybou je ignorovať rozdielnosti pohlaví a úloh členov rodiny.

Všetky špecifické kresťanské spirituality sú vzácnymi vodcami duchovného života, por. *KKC* 2693. Najhodnotnejšie sú mariánska spiritualita a spiritualita sv. Jozefa. Výrazy „mariánsky rozmer kresťanskej spirituality“ a „jozefovský rozmer kresťanskej spirituality“ sú ešte presnejšie. Ony vyrástli v prostredí Svätej rodiny a súvisia s prirodzenosťou človeka (vzťahy „matka a Syn“ a „otec a Syn“), por. *KKC* 1563; *Redemptoris custos* 6. Ony majú prednosť pred ostatnými špecifickými kresťanskými spiritualitami (napr. pred mníšskou, františkánskou...), ktoré nie sú ani univerzálne ani záväzné.

Mužská zbožnosť

Spiritualita svätého Jozef súvisí s vtelením Božieho syna, por. *Redemptoris custos* 4. Keď Jozef „urobil, ako mu prikázal Pánov anjel, a prijal svoju manželku“ (*Mt* 1, 24) a potom narodenému Synovi „dal mu meno Ježiš“ (*Mt* 1, 24), tým Jozefov vzťah k Bohu (spiritualita sv. Jozefa) dostal manželský a otcovsko – synovský charakter, por. *RC* 7. Jozef je najkrajším príkladom mužskej zbožnosti.

Spiritualita sv. Jozefa sa vyznačuje troma vlastnosťami – viera, práca (služba), láska. Mužská zbožnosť sa musí vyhýbať zoženšteni – sentimentalite a zdobnelinám. „Svätý“ neznamená starý, zhrbený a sotva šeptajúci. Svätý muž má zušľachtené a rozvinuté tie najkrajšie mužské vlastnosti – odvahu, opatrnosť – rozvahu, múdrosť, silu, pokoj, miernosť, usilovnosť, dôstojnosť... Ľudská múdrosť má tri zložky – vzdelanie, čnosť a pokoru.

Jozef bol zbožný muž svojej doby. Denne sa modlil, zachovával prikázania, pravidelne navštevoval synagógu, tri razy do roka putoval do Jeruzalema (*Dt* 16, 16) – a predovšetkým, bol stále nastavený plniť Božiu vôľu, žil v posväcujúcej milosti (*Mt* 1, 19). Idea „putovania“ (*Dt* 16, 16) sa realizovala potom, keď kráľ Šalamún (10. stor. pr. Kr.) postavil jeruzalemský chrám. Príkazom sa stala po reforme kráľa Joziáša (7. stor. pr. Kr.).

Druhý vatikánsky koncil (1962-1965) odmietol všetky tvrdenia, ktoré stavajú jedno pohlavie nad druhým, keď zdôraznil (konštit. *Lumen gentium* 32): „Vyvolený Boží ľud je teda len jeden: Jeden je Pán, jedna viera, jeden krst (*Ef* 4, 5). Všetky údy získavajú svojím znovuzrodením v Kristovi rovnakú dôstojnosť, spoločnú milosť Božích detí, spoločné povolanie na dokona-

losť, tú istú spásu, tú istú nádej a nerozdielnu lásku. V Kristovi a Cirkvi teda niet nijakej nerovnosti, čo sa týka pôvodu, národnosti, spoločenského postavenia ani pohlavia, pretože už niet Žida ani Gréka, niet otroka ani slobodného, niet muža a ženy, lebo vy všetci ste jeden v Kristovi Ježišovi (por. *Gal 3, 28; Kol 3, 11*). I keď v Cirkvi nekráčajú všetci tou istou cestou, predsa všetci sú povolani na svätosť a Božou spravodlivosťou dostali tú istú vieru (por. *2 Pt 1, 1*).“

Tak ako otcovstvo nie je viac ako materstvo, tak ani mužská zbožnosť nie je viac ako ženská zbožnosť; obe majú rovnakú cenu a dôstojnosť. Medzi pohlaviami, ktoré sú prirodzene komplementárne, musí existovať aj v nadprirodzenej oblasti vzájomná potreba a opora, por. *KKC 2333*. Každé z oboch pohlaví je iným obrazom Božej moci a nežnosti, por. *KKC 2335*.

Materstvo a otcovstvo

Materstvo a otcovstvo majú veľký prirodzený i nadprirodzený význam, lebo súvisia s pohlavnosťou ľudí. Matka dáva život a je ochrankyňou rodiny; rodí dieťa aj ho vychováva. Otec splodí nový život a stará sa oň. Rodičia sú vo výchove detí poverencami Pána Boha (por. *Ef 4, 6; 1 Kor 4, 14; Sk 20, 31*). K materstvu či k otcovstvu je povolaný každý človek.

Materstvo

Materstvo je stav (postavenie) matky. Materstvo má Bohom zaručenú veľkú hodnotu, a to počnúc od Evy cez Máriu až po Cirkev – matku veriacich (por. *Zjv 12*).

Sväté písmo

Pán Boh vložil do srdca ženy túžbu byť matkou

Gn 30, 1-2, 4-6, 9: „Keď Ráchel videla, že ona nerodí Jakubovi, žiarlila na svoju sestru a hovorila Jakubovi: Daj mi deti! Ak nie, tak zomriem! Jakub sa namrzol na Ráchel a povedal jej: Vari som ja na mieste Boha, ktorý ti odoprel plod života?... A dala mu svoju slúžku Balu za ženu a Jakub s ňou obcoval. Bala potom počala a porodila Jakubovi syna. Tu Ráchel povedala: Boh mi prisúdil spravodlivo. Aj môj hlas vypočul, keď mi dal syna.“ Por. aj *Gn 3, 20; 1 Tim 2, 15*.

Lk 1, 24-25: „Po tých dňoch jeho manželka Alžbeta počala, ale skrývala sa päť mesiacov a hovorila: Toto mi urobil Pán v čase, keď zhlíadol na mňa, aby ma zbavil hanby pred ľuďmi.“

Boh prikázal úctu k rodičom

Ex 20, 12: „Cti svojho otca a svoju matku, aby si dlho žil na zemi, ktorú ti dá Pán, tvoj Boh!“ Por. *Dt 21, 18-21; Lv 20, 9; Sir 3, 3. 5*.

Ef 6, 1: „Deti, poslúchajte svojich rodičov v Pánovi, lebo je to spravodlivé.“ Por. *Lk 2, 51*.

Ježiš prikázal, aby úcta k Bohu prevýšila úctu k rodičom

Mt 10, 35. 37: „Prišiel som postaviť syna proti jeho otcovi, dcéru proti matke, nevestu proti svokre. Kto miluje otca alebo matku viac ako mňa, nie je ma hoden.“ Por. *Mt 19, 29*.

Lk 14, 26: „Ak niekto prichádza ku mne a nemá v nenávisti svojho otca, matku, ženu, deti, bratov, sestry, ba aj svoj život, nemôže byť mojím učeníkom.“

Ježiš učil aj o duchovnom rodičovstve (materstve a otcovstve)

Mt 12, 48-50: „Kto je moja matka a kto sú moji bratia? Vystrel ruku nad svojich učeníkov a povedal: Hľa, moja matka a moji bratia. Lebo každý, kto plní vôľu môjho Otca, ktorý je na nebesiach je môj brat i sestra i matka.“

Jn 19, 26: „Keď Ježiš uzrel matku a pri nej učeníka, ktorého miloval, povedal matke: Žena, hľa, tvoj syn! Potom povedal učeníkovi: Hľa, tvoja matka! A od tej hodiny si ju učeník vzal k sebe.“

Otcovstvo

Otcovstvo je stav (postavenie) otca. Otec splodí nový život a stará sa oň. Otcovstvo je predobrazom rozdávaťej sa lásky nebeského Otca (por. *Ef 3, 14-15; 2 Mach 6, 1; 2 Mach 7, 2*). *Písmo* pozná duchovné aj telesné otcovstvo (resp. rodičovstvo).

Duchovné otcovstvo vzniká z Božích prísľubov daných všetkým tým, ktorí budú nasledovať vieru praotcov, por. *Iz 51, 1-2; 56, 3-8; Mt 8, 11; Gal 3, 7-9; Rim 4, 11. 16.*

Telesné otcovstvo predstavuje *Písmo* v horizontálnej i vertikálnej rovine.

V horizontálnej rovine je otec hlavou a ochrancom rodiny

Jer 35, 18-19: „Toto hovorí Pán zástupov, Boh Izraela: Pretože ste poslúchli príkaz svojho otca Jonadaba,... nebude chýbať muž, ktorý bude stáť pred mojou tvárou.“ Por. *Gn 18, 12.*

2 Sam 19, 1: „Kráľ (Dávid) sa zachvel, vystúpil do izby nad bránou a zaplakal. Keď odchádzal, hovoril: Syn môj, Absolón; syn môj, syn môj, Absolón! Keby som ja bol zomrel namiesto teba, Absolón, syn môj, syn môj!“ Por. *Ex 21, 7; Sir 30, 1n.*

Vo vertikálnej rovine otec je prvý v rodovej línii, je počiatok potomstva

Gn 12, 2: „Tu Pán povedal Abramovi: Urobím z teba veľký národ, požehnám ťa a preslávim tvoje meno a ty budeš požehnaním.“ Por. *Gn 48, 16.*

Úctyhodné telesné otcovstvo pripravovalo Izrael, aby v Pánu Bohu spoznal Otca. Zduchovenie tohto otcovstva (nadprirodzený rozmer) – umožnil zjaviť v tajomstve Najsvätejšej Trojice otcovstvo Boha – prvej božskej osoby.

Jn 1, 12: „Ale tým, ktorí ho (vtelené Slovo) prijali, dal moc stať sa Božími deťmi.“ Por. aj *Mt 6, 9; 11, 25; 1 Jn 3, 1; 5, 1; Gal 4, 4-5.*

Božie otcovstvo je viac a je prvé, lebo ono dáva všetkým ľudským otcovstvám plný význam v diele spásy. Nik nie je tak otcom (i matkou), ako je Otcom (i Matkou) Boh.

Tradícia

Tradícia poznala rodičovstvo (materstvo a otcovstvo) telesné i duchovné a obe si ctíla.

Ignác Antiochijský (druhý antiochijský biskup, +117; Magnézanom napísal list v Smyrne cestou na popravu do Ríma): „Boží proroci totiž žili podľa Ježiša Krista. Ježiš, povýšený na kríži, je Slovo zrodené z mlčania“ (por. *List Magnézanom 8, 2*). Duchovné synovstvo sa rodí zo živej viery.

Augustín (+430; dielo *Confessiones* napísal asi v r. 400): „Tvoja služobnica (sv. Monika) ma porodila telom pre časný život a srdcom pre večný život“ (*Confessiones 9, 8*). „Vnukni, Pane Bože môj,... aby ktokoľvek toto bude čítať, spomenul si pri oltári na tvoju služobnicu Moniku a na jej niekdajšieho manžela Patrícia, ktorí mi dali telesný život“ (*Confessiones 9, 13*).

Lev Veľký (+461; zachovalo sa 96 jeho kázni, napísané boli po r. 440): „Blahoslavený Abrahám dostal prísľúbenie, že bude mať nespočetné potomstvo, ktoré sa nezrodí z telesného semena, ale z plodivej sily viery. Bolo prirovnané k množstvu hviezd, aby sa od otca všetkých národov očakávalo nie pozemské, ale nebeské pokolenie“ (*Sermo 3 in Epiphania Domini*).

Rozumová úvaha

Rozdielne pohlavie (ženské a mužské) má základ v stvorení človeka (por. *Gn 1, 27*). S rozdielnym pohlavím súvisia rozdielne základné úlohy – materstvo a otcovstvo. Rodičovstvo (materstvo a otcovstvo) môže byť dvojaké – telesné (pokrvné) a duchovné.

Bez daru matky a daru otca nemožno splodiť ľudský život. Žena sa stáva matkou, keď porodí dieťa. Muž sa stáva otcom, keď sa narodí jeho dieťa. Splodením sa začína realizovať vznešená úloha materstva a otcovstva. Materstvo a otcovstvo sú veľké úlohy ženy i muža a patria k základným a najvznešenejším úlohám človeka.

Existuje aj duchovné materstvo (rodičovstvo), ktoré Pán zveril Márii na Kalvárii. Ono je darom pre všetkých kresťanov (por. *Jn* 19, 27). Kresťan je spolu s Jánom povolaný vziať si Máriu k sebe, milovať ju a radikálne ju nasledovať v súlade s povahou svojho povolania (exhort. *Vita consecrata* 28).

Permanentná formácia zasvätených má pomáhať nadobudnúť vysokú úroveň duchovného života a objaviť aj svoj osobitný charakter – urobiť ho čistejším a veľkodušnejším (por. exhort. *VC* 70, 92). Zasvätené osoby sa stanú svedkami a nástrojmi moci vtelenia a sily Svätého Ducha, čo je jeden z najvýraznejších prejavov materstva Cirkvi (por. exhort. *VC* 97).

Materstvo a otcovstvo (pokrvné, fyzické a duchovné) obsahujú najmä dva aspekty: plodenie a láskavú starostlivosť.

Magistérium

Materiálna dogma: „Boh je pôvodcom a mierou materstva i otcovstva.“

Por. *Ef* 3, 14-15; *KKC* 239, 2214.

Stať sa otcom a matkou je cieľom manželstva (por. *CIC* 1051 § 1; konštit. *Gaudium et spes* 47-52). Otcovstvo a materstvo je Božím darom (por. *KKC* 2366, 2378; por. Štvrtý lateránsky snem, r. 1215, *DH* 800). Otcovstvo a materstvo vytvára úplnú rodinu, ktorá je základnou bunkou spoločnosti (dekr. *Apostolicam actuositatem* 11).

Dieťa, plod otcovstva a materstva, nie je dlh, na ktorý možno mať nárok. Dieťa je dar. Keďže dieťa nie je predmetom vlastníctva, nemožno hovoriť o „práve na dieťa“ (konštit. *Gaudium et spes* 50). Dieťa však už má skutočné práva (*KKC* 2378):

1. Právo byť plodom úkonu manželskej lásky svojich rodičov.
2. Právo byť od svojho počatia rešpektované ako osoba.

Istá náuka: „Materstvo a otcovstvo možno realizovať aj v duchovnej oblasti.“

Por. *Mt* 12, 50; *Lk* 8, 21; *KKC* 501; exhort. *Vita consecrata* 28.

Pán Boh stvoril človeka z lásky a povolal ho k láske. Na prvom mieste má človek prejavovať svoju lásku k Bohu (por. *Lk* 14, 26) a potom lásku k blížnemu (por. *Mk* 12, 28-33). V Cirkvi od počiatku existovali vedľa seba dve formy, ako túto lásku prežívať.

Každá žena má materské telo, materské zmýšľanie i materské srdce. Každý muž má otcovské telo, otcovské zmýšľanie i otcovské srdce. Toto rodičovstvo (materstvo i otcovstvo) sa má ustavične rozvíjať a má sa stať univerzálnym – vo vzťahu ku všetkému stvorenstvu.

Špeciálnou cestou k univerzálnemu materstvu a otcovstvu sú Bohu zasvätené panenstvo a celibát klerikov, ktoré sa môžu stať duchovným materstvom i otcovstvom, por. exhort. *Menti nostrae* I. K evanjeliovej čistote (panenstvo, celibát) sa človek musí formovať, nielen vychovávať. Výchova totiž pomáha realizovať to, čo v človeku je. Formovať je viac, lebo formácia napomáha nadobudnúť konkrétny životný štýl (Giuseppe Brondino, Mauro Marasca). V duchovnom rodičovstve osoba „dáva život“ rozdávaním seba slúžiac blížnym. Duchovné rodičovstvo môže mať mnoho foriem.

V Panne Márii dosahuje telesné i duchovné materstvo najvyššiu dokonalosť. V Jozefovi dosahuje duchovné otcovstvo najvyššiu dokonalosť.

Kresťanský feminizmus – feminizmus Jána Pavla II.

Cirkevný pohľad na ženy sa pod vplyvom viacerých okolností rozvíja. Nikdy však nebol a priori negatívny (por. *Mt* 19, 4; *Gal* 3, 28), bol skôr pozitívny (jedinečnosť Panny Márie, vyzdvihnutie Márie Magdalény, Lýdie...). Zjavenie bolo odovzdané ľudstvu v patriarchálnej spoločnosti, čo malo istý vplyv aj na jeho dobový výklad (por. *Gn* 3, 6; *I Kor* 11, 8; 14, 35). Kresť

ťania boli a sú dedičmi dejín s ich okolnosťami.

Cirkev trvalo obhajuje dve základné pozície – osobnú rovnocennosť (ženy a muža) a ich rozdielnu (fyzickú i psychickú) ľudskú stavbu a z nej vyplývajúce rozdielne úlohy. Dejiny potvrdzujú, že Cirkev stála na strane žien. Nikde inde nemohli ženy slobodne zakladať a viesť rehoľné komunity, školy, nemocnice, sirotince... (Milan Fula). Pritom európska občianska spoločnosť prijala rovnocennosť ženy a muža až v 19. stor. (osvietenec Immanuel Kant /1724-1804/ tvrdil, že veda je len pre mužov) a ich štrukturálnu rozdielnosť až koncom 20. stor. (radikálny feminizmus a marxizmus).

Feminizmus (prúd usilujúci sa odstrániť diskrimináciu žien) sa zrodil ako hnutie koncom 18. stor. (Francúzsko, Veľká Británia, USA). Hoci rástol v kontexte osvietenstva a priemyselnej revolúcie, jeho ideový základ bol v kresťanstve (Milan Fula). Čoskoro sa rozdelil na umiernený feminizmus (práva žien spojené s materskou úlohou) a radikálny (rovnosť žien a mužov). Od 60. rokov 20. stor. sa pod vplyvom sexuálnej revolúcie rozšíril antimužský feminizmus (muž – nepriateľ), ktorý odmieta manželstvo (zotročenie) i materstvo (znehodnotenie tela a prekážka seba-realizácie). Žiaľ, že medzinárodné organizácie podporujú feminizmus koncentrujúci sa na individuálne práva (právo na telo, právo na sex, na reprodukciu, na rodovú rovnosť...). Tento anti-mužský (postmoderný) feminizmus Cirkev odmieta.

Existuje nový feminizmus – feminizmus Jána Pavla II. (+2005) čerpajúci z pokoncilovej mariológie a antropológie. Ide o kresťanské chápanie ženy s jej dôstojnosťou, darmi, charizmou a poslaním, ktoré by malo viesť k vzájomnému oceneniu svojrázností oboch pohlaví a k boju „o prvenstvo v láske“ (Mária Raučinová). Feminizmus Jána Pavla II. chce dosiahnuť rovnosť práv osoby a paritu mzdy (z lat. paritas = rovnakosť; tej istej práce, rovnako kvalifikovanou osobou – bez ohľadu na pohlavie).

Rodina vo všeobecnosti

Ľudská rodina odzrkadľuje prapôvodné spoločenstvo – spoločenstvo osôb Najsvätejšej Trojice (Vojtěch Eliáš). Rodina je pozemským obrazom trojičného spoločenstva.

Sväté písmo

Písmo zjavuje, že muž a žena sú stvorení jeden pre druhého: „Nie je dobre byť človekovi samému“ (*Gn* 2, 18) a že žena je rovná a blízka mužovi (*Gn* 2, 23).

Gn 1, 27-28: „Stvoril Boh človeka na svoj obraz, na Boží obraz ho stvoril, muža a ženu ich stvoril. Boh ich požehnal a povedal im: Plodte a množte sa a naplňte zem! Podmaňte si ju a panujte nad rybami mora, nad vtáctvom neba a nad všetkou zverou, čo sa hýbe na zemi!“ Exegéza: Človek je korunou tvorstva – aj vo svojich právach aj vo svojich povinnostiach.

Dt 5, 16: „Cti svojho otca a svoju matku, ako ti prikázal Pán, tvoj Boh, aby dni tvojho života dlho trvali a aby sa ti darilo na zemi, ktorú ti dá Pán, tvoj Boh!“ Exegéza: Pán Boh na Sinaji (vrch Horeb) odovzdal Božiemu ľudu Desatoro. 4. Božie prikázanie znie: „Cti svojho otca a svoju matku!“ Por. *Ef* 6, 1-4; *2 Kor* 12, 14.

Písmo sa začína stvorením muža a ženy (por. *Gn* 1, 26-27) a končí sa videním „svadby“ (por. *Zjv* 19, 7. 9). *Písmo* veľa hovorí o manželstve a rodine. Obe sú obnovené „v Pánovi“, por. *1 Kor* 7, 39; *Ef* 5, 31n; *Gaudium et spes* 47; *KKC* 1602, 1603.

Tradícia

Didaché (*Nauka dvanástich apoštolov*) pochádza z oblasti Západnej Sýrie; spísané okolo r. 100: „Cesta smrti je takáto: „...kto zabije deti; kto ničí Boží plod v zárodku“ (5, 1). „Neodťahuj ochrannú ruku od svojho syna či dcéry a od mladosti ich uč Božej bázní“ (4, 9).

Ignác Antiochijský (+117; druhý antiochijský biskup, biskupovi Polykarpovi napísal v Troade cestou na popravu do Ríma): „Povzbudzuj moje sestry, aby milovali Pána i manželov; nech manželov uspokojujú telesne i duchovne. Rovnako povzbudzuj aj mojich bratov, v mene Ježiša Krista, aby milovali svoje manželky, ako Kristus Cirkev“ (*Polykarpovi* 5, 2).

Cyril Jeruzalemský (+386; biskup, katechéta; 24 katechéz predniesol okolo r. 350): „Keď si uctieваме nebeského Otca, ctíme si aj svojich telesných otcov. Lebo sám Pán jasne prikázal v Zákone i u prorokov: Cti otca svojho i matku svoju, aby sa ti dobre darilo a aby si dlho žil na zemi! Toto prikázanie nech počúvajú zvlášť prítomní, ktorí ešte majú otca a matku. Deti, buďte poslušné svojim rodičom vo všetkom, lebo sa to páči Pánovi!“ (*Catecheses illuminandorum* 7, 15).

Ján Zlatoústý (+407; biskup, vynikajúci kazateľ; Matúšovo evanjelium vyložil v 90 homíliách okolo r. 390) učil aj o eutanázii a antikoncepcii: „Všetci vedia: že ľudia, ktorí podliehajú tejto chorobe (túžba po peniazoch) sa búria proti dlhému životu otca; považujú za trpkú a ťažkú vec to, čo si iní žiadajú – menovite mať deti. Teda z tejto príčiny mnohí zostali bezdetní, urobili prirodzenosť neplodnou, teda nezabíjajú narodené deti, ale predišli ich počatiu“ (*Homilia in Matthaem* 28, 5).

Gregor Veľký (+604; pápež; o evanjeliách napísal 40 homílií v období r. 590-593): „Ako je rúcho utkané z dvoch vratidiel, horným a dolným, tak aj láska pochádza z dvoch prikázaní – z lásky k Bohu a k blížnemu“ (*Homilia* 38, 10). „Láska k blížnemu sa delí na dve prikázania: iným preukázať to, čo chceme sami, aby nám robili... a vystríhať sa toho, čo nechceme, aby nám iní robili“ (*Homilia* 38, 11).

Rozumová úvaha

Rodina je prirodzené a základné ľudské spoločenstvo. Vystupuje vo všetkých svetových kultúrach a pozostáva z matky, otca a detí (dieťaťa). Základom rodiny je manželstvo.

Rodina ako pozemský obraz troch božských osôb Najsvätejšej Trojice musí byť: - milujúce spoločenstvo osôb (proti egoizmu; viac „my“ ako „ja“); - osobnú dôstojnosť (nikto nemôže byť otrokom, či nechceným – ani malý, ani chorý, ani starý...); - dialóg, vzájomnú komunikáciu (s Bohom i medzi sebou).

V minulosti zohrávala veľkú úlohu pozícia moci v rodine – patriarchát či matriarchát. Ideálom súčasnosti je rovnovážna (egalitárna) pozícia moci: v duchu lásky, zodpovednosti a vzájomného dopĺňania sa.

Rodina prechádza postupnými vývojovými štádiami: - prípravné štádium; - „pred-detná“ rodina; - „detná“ rodina; - „kvázi-detná“ rodina (postupné vzdľaňovanie sa dospelých detí); - „po-detné“ štádium.

Povolanie človeka k svätosti sa realizuje v dvoch rozmeroch – povolaním k panenstvu a povolaním k manželstvu (por. Pius XII., enc. *Sacra virginitas*, r. 1954; Kongregácia pre katolícku výchovu, *Smernice na formáciu seminaristov...*, č. 31, r. 1993).

Magistérium

Materiálna dogma: „Stvorením muža a ženy Boh ustanovil ľudskú rodinu a dal jej základné zriadenie.“

Por. *Gn* 1, 27-28; *Ef* 6, 1-4; *2 Kor* 12, 14; dekr. *Apostolicam actuositatem* 11; konštit. *Gaudium et spes* 25; *KKC* 1602-1603, 2334-2336.

Členovia rodiny sú osoby (manželia a deti), ktoré majú rovnakú dôstojnosť. Verejná moc je povinná takúto rodinu prijať. Rodina nepotrebuje „uznanie“ verejnej moci.

Definitívna pravda: „Sexuálne aktivity sú vlastné a vyhradené len manželom.“

Por. *Ex* 20, 14; *Lv* 20, 10; *Mt* 5, 27-28; *KKC* 2360-2363; exhort. *Familiaris consortio* 11.

Manželstvo a rodina sú zamerané na dobro manželov a na plodenie a výchovu detí (*KKC* 2201). Manželské spojenie má dva rozmery – zjednocujúci a plodiaci; a tie nemožno umelo roz-

deliť bez toho, aby sa nenarušila intímna pravdivosť manželského úkonu (Ján Pavol II., +2005). Sexualita sa len vtedy prejavuje ľudským spôsobom, ak je integrálnou súčasťou lásky, ktorou sa muž a žena úplne zaväzujú jeden druhému až do smrti.

Istá náuka: „Kresťanská rodina má byť „domáca cirkev“.

Por. *Ef* 5, 21-6, 4; *Kol* 3, 18n; *1 Pt* 3, 1n; *KKC* 2204; exhort. *Familiaris consortio* 21.

Rodina – vďaka tomu, že je spoločenstvom viery, nádeje a lásky – uskutočňuje cirkevné spoločenstvo. Žiaľ, hriech často bráni rodine naplno rozvinúť jej život a základné práva. Všetci musia premáhaním sebeckta nasledovať Ježiša Krista. Bez obety niet opravdivej lásky – ani k Bohu ani k blížnemu (por. *FC* 9).

Prostriedky, ktorými sa tvorí „domáca cirkev“ sú: - modlitba, - skutky lásky, - plná účasť na svätej omši, - katechéza detí, - citlivosť pre duchovné povolanie (por. Kongregácia pre katoľickú výchovu, *Smernice na formáciu seminaristov...*, č. 35, r. 1993).

Istá náuka: „Rodina však nie je absolútnou hodnotou; spojenie s Bohom má prednosť.“

Por. *KKC* 1618; *Mt* 19, 29.

Hlavné úlohy rodiny

Úlohy rodiny zhrnul pápež Ján Pavol II. (+2005) v apoštol. exhort. z r. 1981 – *Familiaris consortio* 17:

1. Vytváranie osobného spoločenstva.
2. Služba životu.
3. Účasť na rozvoji spoločnosti.
4. Účasť na živote a poslaní Cirkvi.

Cirkev žiada, aby aj seminaristi boli formovaní o témach manželstva a rodiny. Pritom nemá ísť o špeciálne kurzy, ani o nové predmety – ale o také smerovanie výučby, aby sa téma rodiny stala jej vnútornou dimenziou (por. *Smernice na formáciu seminaristov ohľadne problémov týkajúcich sa manželstva a rodiny* 16).

Povinnosti manželov – rodičov

A) Láska manželov a (neskôr) rodičov má byť: - čistá; - bez postranných úmyslov; - otvorená životu; - nie majetnícka; - nie slepá.

B) Starostlivosť o hmotné i duchovné dobro detí. Obe dobré sú potrebné, to duchovné je dôležitejšie. Denne treba byť pri deťoch (zhruba do 15. roku veku); byť viac „s nimi“, ako byť vzdialení „pre nich“.

C) Výchova v kresťanskom duchu. Rodičia sú prvými katechétami svojich detí. Potom nasleduje školská a farská katechéza, o ktorú by sa mali rodičia tiež postarať: je ich právo i povinnosť prihlasovať svoje deti na náboženstvo (por. *KKC* 902, 2221; *CIC* kán. 835 § 4; deklar. *Gravissimum educationis* 3).

Povinnosti detí

A) Úcta k rodičom. Úcta zaväzuje deti po celý život; i v tom prípade, že to rodičia „sťažia“ svojim zlým správaním.

B) Poslušnosť. Poslušnosť zaväzuje do dospelosti. Odvtedy je človek zodpovedný pred štátnym i cirkevným zákonom sám za seba.

C) Zodpovednosť za rodinu. Starosť o rodičov, najmä keď sú odkázaní na pomoc pre starobu či chorobu. Starostlivosť o nich má mnoho foriem, nemusí ísť len o „bývať spolu“; mnohé sídliskové byty to neumožňujú.

D) Súrodenecké vzťahy. Rodič sa teší, keď si rodni bratia a sestry vedia navzájom pomôcť každou potrebnou formou pomoci.

Rodina – tvorca ľudských a kresťanských hodnôt

Rodina dáva spoločnosti logiku obdarovania a spoločenstva. Rodinná logika si ctí svojráznosť, slobodu a základné antropologické rozdiely oboch pohlaví (žena a muž) i generácií (rodičia a deti). Rozdiely sa stávajú vzájomným obohatením.

Rodinná logika pestuje osobné a spoločenské čnosti. V láskavom ovzduší si deti osvojujú etické hodnoty a normy; asimilujú ich ako požiadavky života a nevnímajú ich ako teóriu, či diktať „zvonka“. Preto je rodina prvou a nenahraditeľnou školou spoločenského správania (Ennio Antonelli). Manželstvo a rodinu treba vytrvalo budovať.

Spoločenstvu napomáha tzv. inteligencia srdca (emocionálna inteligencia – schopnosť používať svet citov). Inteligencia srdca sa rozvíja: - sebaúctou (reálna mienka o sebe samom); - priateľstvom; - komunikáciou; - „panovaním“ nad časom (nebyť časom posadnutý; dokázať čakať); - uprednostňovaním „byť“ pred „robiť“; - umením „dávať“ aj „žiadať“; - „panovaním“ nad emóciami.

Najväčší nepriatelia spoločenstva sú: - stála a ostrá kritika; - priame (ale aj maskované) opovrhovanie; - zaťatý obranný postoj („všetci sú proti mne“); - uzavretosť (mlčanie, ticho).

Svätá stolica predložila svetu *Chartu práv rodiny* dňa 22.10.1983. Charta má úvod a 12 článkov; chráni fyzické i duchovné dobrá jednotlivca i rodiny.

II. Jozef v tajomstve Cirkvi

Kristova Cirkev

Božie kráľovstvo má tri rozmery: - milosť; - Cirkev; - nebo („bytie v Bohu“). Výraz kráľovstvo (hebr. malkut, gr. basileia) má dynamický charakter – panovanie, vládnutie. Cirkev je pozemská fáza Božieho kráľovstva, por. konštit. *Lumen gentium* 3.

Sväté písmo

Písmo ponúka viaceré obrazy Cirkve. lebo to je zložitá a tajomná skutočnosť, napr. ovčienec (*Jn* 10, 1-10), Božia roľa (*I Kor* 3, 9), šľachtená vinica (*Mt* 21, 33-46), Božia stavba (*I Kor* 3, 9), Boží dom (*I Tim* 3, 15), nevesta (*Zjv* 21, 9; 22, 17), Kristovo tajomné telo (*Ef* 4, 11-13).

Božie kráľovstvo

Kristova myšlienka a plán „založiť svoju Cirkev“, patrí do rámca jeho vyhlásení o Božom kráľovstve.

Mt 16, 17-19: „Blahoslavený si Šimon, syn Jonášov, lebo ti to nezjavilo telo a krv, ale môj Otec, ktorý je na nebesiach. A ja ti hovorím: Ty si Peter, a na tejto skale postavím svoju Cirkev a pekelné brány ju nepremôžu. Tebe dám kľúče od nebeského kráľovstva. Čo zviažeš na zemi, bude zviazané aj v nebi, čo rozviažeš na zemi, bude rozviazané aj v nebi.“ Exegéza: Matúš vo svojom evanjeliu zdôraznil Ježišovu úlohu (ako Dávidovho Syna a Kráľa) založiť nebeské kráľovstvo. Ako ho založil, prezrádzajú viaceré symboly. Obraz Petra ako „skaly“ možno najlepšie pochopiť vo svetle podobenstva o múdrom človeku, ktorý „si postavil dom na skale“ (*7*, 24); obraz skaly poukazuje na stabilitu a trvácnosť Cirkvi. Termín „ekkklesia“ je ekvivalentom hebrejského „qahal“, ktoré znamená celé zhromaždenie veriacich (por. *Gal* 1, 13). Slová „brány pekelné (smrti) ju nepremôžu“ (obraz *Iz* 28, 15-19 a 38, 10) zdôrazňujú, že aj napriek zlu Cirkev pretrvá, lebo Boh uzatvoril s ľudom večnú zmluvu (*Iz* 55, 3; *Jer* 15, 19-21). Ježiš dal Šimonovi nové meno a sľub, že ho postaví na čelo Cirkvi; obraz kľúčov znamená učiť a držať disciplínu, je to symbol Petrovho úradu a primátu (por. *Iz* 22, 20-22; kráľ Ezechiáš dal moc Eliakimovi).

Ježiš zjavil, že „nebo“ bude predchádzať fáza pomalého (por. *Mt* 13, 31-32; *Lk* 13, 20-21) pozemského rastu (Stanislaw Nagy). Pozemskému kráľovstvu – Cirkvi – predchádzalo povolanie Abraháma (Gn 12; 15) a vyvolenie Izraela (Ex 19).

Pozemská fáza Božieho kráľovstva má dve etapy:

Prvou etapou bol život Ježiša v ľudskom tele. Kristus kázaním (*Mt* 5; ako nový Mojžiš), víťazstvami nad satanom (*Mk* 1, 21n) a utváraním prvotného mesiášskeho spoločenstva (*Lk* 5) sprítomnil Božie kráľovstvo na zemi (*Kol* 1, 13n).

V tejto etape vynikajú dve udalosti: - obeta Ježiša Krista (por. *Mt* 26, 28); ňou Ježiš založil spoločenstvo novej zmluvy; toto nové spoločenstvo predpovedal Malachiáš (3, 1-5) a tešil sa naň Jeremiáš (31, 31n); - Ježišovo zmŕtvychvstanie (por. *Lk* 24, 1-9); po ňom Pán zhromaždil v Galilei svoje rozprchnuté stádo (*Mk* 14, 27) a zoslal mu svojho Ducha (*Sk* 2, 1-4).

Druhou etapou je čas Cirkvi v tom najvlastnejšom zmysle slova: „Ty si Peter a na tejto skale postavím svoju Cirkev a pekelné brány ju nepremôžu“ (*Mt* 16, 18). Ježiš vybavil svoju Cirkev štruktúrou Dvanástich s Petrom na čele: *Mt* 10, 1-5; 16, 17-18; *Mk* 3, 14.

Túto etapu poznačilo zbúranie Jeruzalema a chrámu (*Mt* 23, 37n; *Lk* 21, 24); tak Cirkev nahradila židovský národ. Tak začalo posledné obdobie dejín spásy, ktoré bude ukončené posledným súdom. Keď sa spoločenstvo veriacich v Krista, nazvalo Cirkvou, stalo sa dedičom starozákonného zhromaždenia.

Božie kráľovstvo a Cirkev – rozdiely

Božie kráľovstvo	Cirkev
Zaangažovaný je len Boh	Zaangažovaný je Boh aj človek
Bez rozmeru času, večné „teraz“	S rozmerom času, v ktorom treba splniť úlohu
Samé sväté stvorenia	Sväté aj hriechne stvorenia

Tradícia

Otcovia učili o Cirkvi len tak, že ju privlastňovali Bohu – Ježišovi Kristovi.

Didaché (Nauka dvanástich apoštolov) spísané okolo r. 100: „Pamätaj, Pane, na svoju Cirkev, zbav ju od všetkého zla, urob ju dokonalou vo svojej láske a posvätenú ju prived' zo všetkých štyroch svetových strán do svojho Kráľovstva, ktoré si jej pripravil“ (IX, 4; X, 5).

Ignác Antiochijský (+117; druhý antiochijský biskup; Efezanom napísal list v Smyrne cestou na popravu do Ríma): „Ako tento úlomok, ktorý bol rozptýlený po horách, je spojený do jedného, tak nech je spojená tvoja Cirkev zo všetkých končín zeme a nech je daná do tvojho Kráľovstva“ (*List Efezanom* 17, 1).

Hermas (+c.160; jeho dielo vznikalo v r. 90-140): „Svet bol stvorený kvôli nej (Cirkvi)“ (*Pastor, Visio* II., 4, 1). „Nie je možné dokončiť hrad (Cirkev), pokiaľ nepríde jeho pán a neschváli túto stavbu. Ak zistí, že niektoré kamene sú poškodené, prikáže ich vymeniť. Hrad sa totiž stavia podľa jeho prianí“ (*Pastor, Silimitudinis* IX., 5, 2).

Cyprián (+258; biskup; dielo o jednote napísal v r. 251): „Nemôže mať Boha za Otca, kto nemá Cirkev za matku“ (*De ecclesiae unitate*, cap. 6).

Ján Zlatoústý (+407; biskup, kazateľ; Matúšovo evanjelium vyložil v 90 homíliách okolo r. 390): „Jozef sa dal do služby celému plánu spásy“ (*Homilia in Matthaëum* 5, 3). Dôvodom bola jeho mimoriadna úloha – Máriin manžel a Ježišov otec.

Rozumová úvaha

Ježiš založil Cirkev postupne (por. Tomáš Akvinský, +1274; *Theologická summa*, II-2-1., 88, 12, 2). Spôsob založenia Cirkvi odhaľuje jej podstatu – darujúci sa Boh a otvorený človek.

Ježiš vystúpil na nebesia, lebo sa chcel vteliť do svojej Cirkvi, do každého človeka (Ra-

niero Cantalamessa, Philip Yancey) a tiež chcel, aby v jeho trojnásobnom „poslaní“ (por. *Jn* 14, 6) pokračovala jeho Cirkev, por. dekr. *Apostolicam actuositatem* 2.

Človek i ľudstvo k svojmu šťastiu nutne potrebujú, ktorá svet osvieti, povedie a posväti. Ak by nebolo Cirkvi, svet by prepadol strachu, individualizmu a hriechu.

Osobné privlastnenie si Kristovho vykúpenia je závislé na splnení podmienok zo strany jedinca (*Mk* 16, 16 – viera; *Hebr* 5, 9 – poslušnosť Ježišovi Kristovi; *2 Pt* 1, 10 – stála snaha); je to biblické postavenie „domu na skale“ (*Mt* 7, 24). Cirkev je „vybudovaná zo živých kameňov“ a postavenú na „uholnom kameni“, ktorým je Ježiš Kristus (por. *1 Pt* 2, 4).

Existuje aj inak usposobená príslušnosť k Cirkvi – „zameranie na Boží ľud“, por. konštit. *Lumen gentium* 16. Myslia sa tým všetci, ktorí Krista nepoznajú, a konajú podľa prikázaní svojho svedomia (Raniero Cantalamessa).

Magistérium

Materiálna dogma: „Ježiš Kristus založil Cirkev.“

Por. *Mt* 16, 17-18; najstaršie vierovyznania, *DH* 1-76. Prvý vatikánsky koncil, r. 1870, konštit. *Dei Filius*, *DH* 3012.

Cirkev nie je „naša“ (ľudská), ona je „jeho“ (božská). Ježiš povedal „moja Cirkev“ a to znamená – jednotné číslo aj privlastňovacie zámeno. On sa s ňou identifikoval; nehanbil sa za ňu (Raniero Cantalamessa).

Istá náuka: „Cirkev je riadnou cestou spásy.“

Por. *Mt* 16, 19; *KKC* 780; por. konštit. *Lumen gentium* 1.

Cirkev je riadnym prostriedkom spoločenstva s Bohom z Božej vôle. Pred „potopou doby“, ktorá ničí svet neverou, sa zachráni tí, ktorí vstúpia do novej Archy, ktorou je Cirkev (por. *1 Pt* 3, 20). Niektorí, ktorí zostávajú vonku, môžu byť mimoriadne spasení, por. konštit. *Lumen gentium* 16.

Transcendentná a historická udalosť

Vznik Cirkvi je transcendentná i historická udalosť. Na začiatku cirkevného spoločenstva stálo dvanásť apoštolov a sedemdesiatdva učeníkov, ktorí symbolizovali Izrael a nežidovské národy sveta (por. *Gn* 10; *Ex* 1, 5; *Dt* 32, 8). Prvotné kresťanstvo pozostávalo z početných miestnych spoločenstiev, ktoré mali hlboké povedomie spolupatričnosti v jedinej Kristovej Cirkvi.

Yves Congar (+1980) učil, že Kristus Pán a Duch Svätý sú spoluzakladatelia Cirkvi. Kristus je jej trvalým základom (historický rozmer) a Duch je jej trvalým životným princípom (transcendentný rozmer). Teologicky je chybné stavať proti sebe cirkevnú inštitúciu a cirkevné charizmy, alebo cirkevný úrad a vanutie Ducha. Veď v podstate oboje patrí k sebe.

Zoslanie Ducha Svätého (prvé Turíce) neznamenal založenie Cirkvi, ale ukázanie Cirkvi svetu. Kristus zakladal Cirkev postupne, až napokon zoslaním svojho Ducha jej založenie definitívne zverejnil (por. konštit. *Lumen gentium* 2; *KKC* 766-767).

Najsvätejšia Trojica a Cirkev – dve roviny (princípy)

Boh Otec posla na svet svojho Syna aj svojho Ducha. Ich poslanie je transcendentné aj historické; spoločné a neoddeliteľné. Dvaja „poslaní“ tvoria základ jestvovania Cirkvi. Cirkev je viditeľným znakom (sviatosťou) spoločenstva Najsvätejšej Trojice a ľudí. Najsvätejšia Trojica „sa angažuje“ v Cirkvi aj vnútorne aj navonok. Cirkev odzrkadľuje Trojicu v dvoch rovinách (princípoch) – v predmetovej i podmetovej.

Predmetová rovina Cirkvi (alebo vecný, predmetový princíp) je jej vonkajšie bytie – prejav; ona je „sviatosťou“ božských osôb (por. *KKC* 738); je zjavený poriadok spásy.

Podmetová rovina Cirkvi (alebo osobný, podmetový princíp) je jej vnútorné bytie – pôsobenie; ona je aj osoba, tajomná spoločná osoba, organizmus (nie organizácia), Kristova nevesta, totálny Kristus.

Obe roviny sa navzájom dopĺňajú a tvoria „jedno“ asi tak, ako telo (predmetová dimenzia) a duša (podmetová dimenzia) jedného človeka. Toto je základ sviatostnej štruktúry Cirkvi. Pritom „inštitúcia“ Cirkvi je ako kostra ľudského tela. Bolo by urážlivé, keby niekto oslovil človeka „ty kostra“, hoci treba predpokladať prítomnosť kostry. Aj Cirkev je viac ako inštitúcia (Gertrud Ressayier).

Cirkev – tajomná spoločná osoba

Pretože Najsvätejšia Trojica „sa angažuje“ v Cirkvi, Cirkev je ako „spoločná“ osoba. Ved' pochádza zo spoločenstva osôb Trojice (bod Alfa) a smeruje do tohto spoločenstva (bod Omega). Formovanie spoločenstva svätých (ľudských) osôb na kristologicko-pneumatickom základe tvorí akúsi stvorenú „spoločnú“ osobu, akúsi „štvrtú osobu“ vo vzťahu k Najsvätejšej Trojici (por. biblická Nevesta – Zjv 21, 9). Budovateľom tohto vzťahu je vtelený Boží Syn (Česlav Stanislav Bartnik, +2020).

Po Druhom vatikánskom koncile je aktuálna otázka, ako žiť aggiornamento v otázkach viery – čiže otázka identity a zmeny v oblasti vierouky. Čo je jadro, ktoré treba zachovať a čo je obal, ktorý možno meniť (Otto Hermann Pesch). Cirkev ako spoločná osoba je tá, ktorá žije jadro viery a ktorá cez svoj učiteľský úrad hľadá (a jediná môže nájsť) aj správne vyjadrenia, ako to jadro vyjadriť.

Tajomstvo Cirkvi

Cirkvi tvoria dva prvky – božský i ľudský; má neviditeľné skutočnosti – a pritom je viditeľná. Staviteľom Cirkvi je Kristus – Boh, ktorý na to používa „ľudský materiál“ (Edward Staniek). Správne možno pochopiť Cirkev až vtedy, keď sa bude na ňu hľadiť ako na objekt viery (Joachim Meisner).

Poslanie a potrebnosť Cirkvi

Vlastné poslanie Cirkvi nie je politickej, hospodárskej alebo sociálnej povahy, cieľ Cirkvi je náboženský (por. konštit. *Gaudium et spes* 42). Predmetom poslania – misie Cirkvi je dielo spásy a podmetom misie je ľudská osoba. Náboženský cieľ v sebe zahŕňa učenie, vedenie a posväcovanie ľudí (Karol Klauza).

Cirkev ako jediná môže priblížiť zjavené náboženské duchovno. Ak ľudstvo odvrhne Cirkev, dostáva sa do nereálneho, jednostranného a nedostatočného pohľadu na svet (Ján Chryzostom Korec, +2015). Človek má (3) veľké výhody zo živého spoločenstva s Cirkvou.

– Žije v pravde. Cirkev dostala múdrosť „zhora“. Cirkev nehľadá podstatnú pravdu o Bohu a o človekovi – ona ju dostala. Preto má právo a povinnosť záväzne učiť a tak dávať svetu potrebnú istotu.

– Žije v spoločenstve. Človek je spoločenský tvor. Božsko-ľudská Cirkev uspokojuje prirodzenú potrebu človeka po pozornosti a láske. „Pozemské“ spoločenstvá nenahradia Cirkev, lebo sú v porovnaní s ňou čiastkové a neúplne. Osobnú izoláciu a subjektivismus môže prekonať len správny vzťah k Bohu a k blížnemu.

– Žije novým, nadprirodzeným, Kristovým životom. Cirkev človeka vnútorne posväcuje. Dary Cirkvi obohacujú život tejto zeme a siahajú až do večnosti. Vzťah k transcendentnu prekonáva svetský materializmus a živočíšny utilitarizmus.

Jozef – ochranca Cirkvi

Jozefova úloha – starať sa a ochrániť Božieho Syna i jeho matku Máriu – je základom teologického uvažovania o Jozefovej ochrane, pomoci a starostlivosti o Cirkev.

Sväté písmo

Mt 1, 19: „Jozef, jej manžel, bol človek spravodlivý a nechcel ju vystaviť potupe, preto ju zamýšľal potajomky prepustiť.“ Exegéza: Biblická spravodlivosť znamenala dokonalého človeka aj pred Bohom aj pred ľuďmi.

Mt 2, 13: „Po ich odchode sa Jozefovi vo sne zjavil Pánov anjel a povedal: Vstaň, vezmi so sebou dieťa i jeho matku, ujdí do Egypta a zostaň tam, kým ti nedám vedieť, lebo Herodes bude hľadať dieťa, aby ho zmárnil.“ Exegéza: Jozef ochránil „dieťa i jeho matku“. Jozef – ochranca Vykupiteľa – je ochrancom aj jeho Cirkvi (por. exhort. *Redemptoris custos* – *Ochranca Vykupiteľa*).

Tradícia

Starovekí otcovia spomínali Jozefa len okrajovo, ale vždy ako významnú osobu.

Irenej (+202; biskup a mučeník; dielo proti bludom bolo napísané po r. 177): „Potom, keď už Jozef nemal žiadnu pochybnosť, prijal Máriu a radostne sa podrobil všetkému, čo bolo treba k výchove Krista“ (*Adversus haereses* IV, 23, 1).

Tertulián (+224): „Cirkev je Kristus“ (*De paenitentia* 10, 6).

Origenes (+253; homílie písal po celý život): „Jozef je tým, koho si Boh vyvolil, aby bol strážcom Pánovho narodenia“ (por. *Homilia XIII. in Lucam* 7).

Ján Zlatoústý (+407; kazateľ, biskup; Matúšovo evanjelium vyložil v 90 homíliách okolo r. 390): „Jozef Egyptský bol prototyp Jozefa z Nazareta, a to v tej miere, v akej bol Jozef Egyptský predobrazom poslania a významu Jozefa, ktorý bol ochrancom najcennejších pokladov Boha Otca, teda vteleného Slova a jeho preblahoslavenej matky“ (por. *Homilia in Matthaem* 5, 3).

Úctu k Jozefovi oživilí benediktíni v kláštore Rheinau, ktorí od 9. stor. slávilí sviatok sv. Jozefa dňa 19. marca. Slávenie Jozefovho dňa rozšírilo až v 12. stor., keď si novozaložené rehole (najmä dominikáni a františkáni) zvolili sv. Jozefa za svojho nebeského patróna.

Rozumová úvaha

Boh postavil Jozefa pred neľahkú úlohu – starať sa a ochrániť Božieho Syna i jeho matku Máriu. Jozef toto Božie poslanie prijal a verne ho plnil. Jozefova viera a život sú základom teologického uvažovania o jeho pomoci a starostlivosti o Cirkev. Pápež Lev XII. (1878-1903) učil: „Dôvody, prečo treba sv. Jozefa považovať za zvláštneho patróna Cirkvi a prečo Cirkev čerpá z jeho starostlivosti a ochrany nesmiernu nádej, vyplývajú hlavne z toho, že bol Máriiným manželom a v očiach verejnosti Ježišovým otcom. Jozef bol počas svojho života legitímnym a prirodzeným strážcom, hlavou a ochrancom Svätej rodiny. Je preto primerané a zodpovedajúce hodnote Jozefovej dôstojnosti, že rovnako, ako voľakedy neprestajne a s úctou bdel nad nazaretskou rodinou, teraz so svojím nebeským poverením chráni a obraňuje Kristovu Cirkev“ (enc. *Quamquam pluries*, s. 177-179).

Niektorí teológovia (napr. Terézia Avilská, +1582; Pius XI., +1939; Michael D. Griffin, +2016) zdôrazňujú veľkú Jozefovu duchovnú moc. Pápež Pius XI. (1922-1939) hovoril o „takmer všemoci“, ktorú Jozef má (príhovor z 19.3.1938).

Magistérium

Istá náuka: „Svätý Jozef je patrón a ochranca Cirkvi.“

Por. *Mt 1, 24*; pápež Pius IX. (1846-1878), dekr. *Quem ad modus Deus*, r. 1870; pápež Pius XII. (1939-1958), enc. *Haurietis aquas*, r. 1956; pápež Ján Pavol II. (+2005), exhort. *Redemptoris custos* 5-6, 28-31, r. 1989.

Oficiálne vyhlásenie sv. Jozefa za patróna Cirkvi v r. 1870 len potvrdilo prastaré zmýšľanie veriacich: Spravodlivý Jozef je ten, do ktorého opatery Boh zveril svoje najvzácnejšie poklady (Ježiša, Máriu, Cirkev).

Jozef Egyptský – predobraz svätého Jozefa

Cirkev od začiatku videla v Jozefovi Egyptskom prototyp Jozefa z Nazareta. Obaja sa vyznačovali hrdinskými čnosťami: zbožnosť, čistota, zodpovednosť, veľkodušnosť a múdre konanie.

Ján Zlatoústý (+407; kazateľ, biskup; Matúšovo evanjelium vyložil v 90 homíliách okolo r. 390; morálny traktát *De educandis liberis* napísal asi r. 390) učil: „Jozef Egyptský bol prototyp Jozefa z Nazareta“ (por. *Homilia in Matthaicum* 5, 3). V diele o výchove radí otcom, aby svojim dospievajúcim synom dávali Jozefa za vzor: „Nech syn často počuje rozprávať o Jozefovi Egyptskom. Nech sa učí pravdy o kráľovstve nebeskom a vie, aká veľká odmena je pripravená čistým. Sľúb mu, že mu raz dáš šľachetnú manželku a urobíš ho dedičom svojho majetku“ (*De educandis liberis* 61).

Jozef ako „anjelský muž“

Jozef už v mladom veku bol natoľko duchovne vyspelý, že bez strachu komunikoval s anjelmi. Viacerí teológovia hovoria o Jozefovi ako o „anjelskom mužovi“. Hlavné dôvody sú tri: (po 1.) Jozef žil aj v manželstve, po slobodnom a spoločnom rozhodnutí s manželkou Máriou, bez sexu – („anjelsky“) panensky (Blanca Castilla de Cortázar); (po 2.) Anjeli štyri razy mimoriadne zasiahli do jeho života; (po 3.) Jozef žil anjelské dary. Prvotný teologický traktát *Súhrn vznešeností svätého Jozefa* vypracoval v r. 1597 dominikánsky kňaz a teológ Hieronym Gracián (+1614).

Bosý karmelitán Hieronym Gracián sa narodil v r. 1545 v kastílskom meste Valladolid (Španielsko). Za kňaza bol vysvätený v r. 1572 a zapojil sa do reformného diela sv. Terézie od Ježiša (z Avily; +1592). V rokoch 1581-1582 sa stal prvým provinciálom novej vetvy karmelitánskeho rádu. V dôsledku nedorozumení, ktoré reforma vyvolala, bol v r. 1592 vyhnaný z Karmelu. V r. 1596 ho však pápež Klement VIII. (1592-1605) rehabilitoval a vymenoval ho aj za biskupa do Arménska (on sa však úradu neujal). Hieronym Gracián zomrel ako karmelitán v Bruseli (r. 1614). Zanechal po sebe mnoho cenných spisov o duchovnom živote. V r. 2005 *Svätá stolica* vydala „nihil obstat“ – a tak sa začal proces jeho blahorečenia.

Terézia od Ježiša (z Avily) sa vyliečila z ťažkej choroby na príhovor svätého Jozefa. Z vd'ačnosti začala šíriť jeho úctu. Požiadala o to aj Graciána, ktorý zverejnil hodnotný traktát *Súhrn vznešeností svätého Jozefa* (r. 1597). Toto dielo sa stalo najdôležitejším a najpopulárnejším o svätom Jozefovi v celom ranom novoveku.

Obsahom diela sú úvahy o konkrétnych anjelských daroch, ktoré Jozef od Boha dostal. Graciánov traktát *Súhrn...* stavia na systematickej cirkevnej klasifikácii nebeských bytostí, ktorú v staroveku zaviedol Pseudo Dionýz Areopagita (+c.530). Najdôležitejšie kritérium klasifikácie duchov bola ich „úloha“. Podľa nej existuje deväť anjelských zborov (chórov) v troch hierarchiách. Zbory sú: serafíni, cherubíni, tróny – duchovia tejto hierarchie úctivo hľadajú na Boha; panstvá, kniežatstvá, mocnosti – duchovia tejto hierarchie sa zaoberajú pozemskými vecami; sily, archanjeli, anjeli – duchovia tejto hierarchie plnia zvláštné (jedinečné) úlohy. Každý chór duchov oslavuje Boha inak; má iné nadprirodzené aj prirodzené dary; má inú špecifickú činnosť či službu – a v každej tejto službe vynikal aj svätý Jozef.

V r. 1993 vyšla vydarená kniha (*Just Man, Husband of Mary, Guardian of Christ – Spravodlivý muž, manžel Márie, Kristov ochranca*), ktorú zostavil rehoľný kňaz Joseph F. Chorpensing. Ide o výber dvadsiatich častí z Graciánovho diela doplnený vhodnou kresbou a vysvetľujúcim komentárom. Moderný text o Jozefových čnostiach možno opísať nasledujúco.

Jozefove úlohy – deväť anjelských zborov

Podľa systematickej cirkevnej klasifikácie existuje deväť anjelských zborov. Zbory sú identifikované podľa služby – Bohom danej úlohy.

Zbor anjelov, archanjelov a síl plní zvláštne a jedinečné úlohy v dejinách spásy, napr. zvestovanie Pána.

Anjeli. Anjel znamená „posol“. Veľa sa o nich hovorí aj v *Starom* aj v *Novom zákone*. Jozef bol verným a dobrým „poslom“ medzi nebom a Svätou rodinou.

Archanjeli. Archanjel je „hlavný, vládnucci“ anjel s jedinečnou úlohou. Podľa *Písma* je archanjelom len Michal (*Jud 9*), ale liturgia k nemu pridáva aj Gabriela a Rafaela. Jozef dostal jedinečnú a mimoriadnu úlohu – byť (zákonitým) otcom vteleného Boha a (panenským) manželom Božej Matky (to sa už nikdy viac nezopakuje).

Sily. Sila je duch so zázračnou mocou – silou. Pripisuje sa mu napr. zastavenie slnka, por. *Joz 10, 14*. Podľa tradície aj Lucifer patril do toho zboru „síl“, preto (aj ako padnutý anjel) rád predvádza svoje zázraky. Jozef, ako živiteľ a vychovávateľ Krista, má účasť na všetkých zázrakoch Božieho Syna.

Ďalšie zbory – panstvá, kniežactvá, mocnosti – sa podľa Božích pokynov zaoberajú pozemskými vecami.

Panstvá. Panstvo (resp. pán) je vedúci duch, ktorý spravuje iných duchov. Týchto duchov spomína sv. Pavol: „Tróny aj panstvá, kniežatstvá aj mocnosti“ (*Kol 1, 16*). Ide o hierarchický poriadok – harmóniu, súlad – nebeských duchov. Jozef bol „pán“ Svätej rodiny; kvôli poriadku ho poslúchal aj Boží Syn.

Kniežatstvá. Knieža sa stotožňuje so strážnym anjelom národa (národov), stará sa o pozemské záležitosti. Týchto duchov spomína sv. Pavol, por. *Kol 1, 16*. Otcovia učia, že knieža pomáha vysoko postaveným ľuďom – vládcom. Jozef bol zákonitou hlavou Svätej rodiny.

Mocnosti. Mocnosť je duch, ktorý zdržiava, hatí zlého ducha. Týchto duchov spomína sv. Pavol, por. *Kol 1, 16*. Jozef opakovane víťazil nad zlým duchom – dlhodobo premáhal telesné pokušenia; odolal zlobe Herodesa Veľkého; odolal nemalým pokúšeniam pohanskej egyptskej krajiny.

Najvyššie tri zbory – cherubíni, serafíni, tróny – zvelebujú priamo Pána Boha a úctivo „hľadajú na Boha“.

Cherubíni. Cherubín (po babylonsky) znamená „chválorečníci“. Cherubín dbá na Božiu chválu (*Ez 10, 1n*), aj v raji (*Gn 3, 23-24*), napomáha Božej chvále pri arche (napr. *Ex 25; 1 Kr 6, 23-28; Krn 3, 10-13*) aj v jeruzalemskom chráme (napr. *Ex 26, 1. 31*). Jozef svojím životom „chválorečil“ Boha a bol v tej najtesnejšej blízkosti (morálne aj fyzicky) Vteleného.

Serafíni. Serafín znamená oheň. Je to najvyššie postavený stvorený duch, ktorého úlohou je „horiť láskou k Bohu“. Izaiáš ich videl pri nebeskom tróne, ako uctievali Boha a volajú „svätý...“ (*Iz 6, 2-6*). Jozef po celý život „horel“ láskou k Bohu a k blízkym. Preto je dokonale „svätý“ aj jeho rodina je „svätá“.

Tróny. Trón je duch – zmocnenec Božej spravodlivosti a práva. Týchto duchov spomína sv. Pavol (por. *Kol 1, 16*), prorok Daniel (*Dan 7, 9*) aj prorok Ezechiel (por. *Ez 10, 1*): „...kameň zafír, čo sa podobal trónu...“. Zafír je známy ako kameň múdrosti. Má päť farieb: modrá, žltá, čierna, zelená a fialová. Tradícia každej farbe pripisuje inú „vedomosť“. Jozef bol otvorený všetkým Božím pravdám, vynikal spravodlivosťou a „držal v náručí“ vteleného vševediaceho Boha.

Jozef bez biblických zázrakov

Hieronymovi Graciánovi a Josephovi F. Chorpennigovi vdáčíme za to, že v dejinách spásy vyzdvihli Jozefa nad anjelov. Avšak Jozefov život, ktorý sa každodenne „dotýkal“ tajomstva, bol bez zázrakov. Evanjelisti priamo s Jozefom nespájajú žiadne zázračné javy. Obyvatelia Nazareta, nezvyklí na zázraky v dome tesára Jozefa, sa divili Ježišovým zázrakom a pýtali sa: „Skade to má?“ (por. *Mt 13, 54*).

Gracián a viacerí teológovia učili, že Ježiš nemal „svojho anjela strážcu“, ako majú všetky bytosti (istá náuka, por. *Mt* 18, 10; *Lk* 16, 22; *Sk* 12, 15; *Ž* 34, 8; *Ž* 91, 11-12; *KKC* 352), lebo túto úlohu v jeho živote plnil Jozef.

Jozefa a Cirkev

Jozefa treba považovať za zvláštneho patróna Cirkvi, lebo bol Máriiným manželom a Ježišovým otcom. Je teda primerané a zodpovedajúce Jozefovej dôstojnosti, že tak, ako voľakedy bdel nad nazaretskou rodinou, teraz chráni Kristovu Cirkev. Ako sa Jozef Egyptský (prototyp Jozefa) stal záchrancom Egypta, Kanaánu aj svojej vlastnej rodiny (por. *Gn* 41, 55n), Jozef je ochrancom Cirkvi.

Cirkev musí vyzývať Jozefa o ochranu aj pre stálu túžbu ozdobiť svoj život opravdivými evanjelióvymi čnosťami, ktorými vyniká svätý Jozef (por. pápež Pavol VI., 19.3.1969).

Cirkev, hneď po Márii, dostáva vzor poslušnosti stelesnený vo svätom Jozefovi, v mužovi, o ktorom vieme, že verne vyplnil Božie príkazy (por. exhort. *Redemptoris custos* 30-31).

Smrť človeka

Človek je bytosť zároveň telesná i duchovná (por. *Gn* 2, 7) – má telo a dušu (por. *KKC* 362). Telesná smrť je strata telesného života – oddelenie duše od tela (Štefan Dubravec, +1984).

Sväté písmo

Človek pozostáva z tela a z duše, por. *Gn* 2, 7. Život a smrť človeka sú Božích rukách (Claus-Peter März).

Božie zjavenie viackrát opakuje vetu: „Smrť je trestom za hriech“ (por. *Gn* 2, 17; 3, 19; *Múd* 2, 24; *Rim* 5, 12; 6, 23; 7, 13). Hneď nerozlišuje, či ide o smrť duchovnú alebo telesnú, alebo či ide o obe smrti. K rozlíšeniu dochádza až neskôr (por. *Ez* 18, 4; *Múd* 1, 13-16), najmä v *Novom zákone* (por. *Zjv* 20, 6. 14). Telesná smrť úzko súvisí s náukou o nesmrteľnosti duše.

Flp 1, 21: „Pre mňa žiť je Kristus a zomrieť zisk.“

2 Tim 2, 11: „Spoločlivé je to slovo. Ak sme s ním zomreli, s ním budeme aj žiť.“ Por. *Lk* 23, 43; *Jn* 11, 25; *Sk* 7, 59.

Mt 10, 28: „Nebojte sa tých, čo zabíjajú telo, ale dušu zabiť nemôžu. Skôr sa bojte toho, ktorý môže i dušu i telo zahubiť v pekle.“ Por. *Mt* 17, 1-8; *Lk* 16, 9.

Hebr 12, 22-24: „No vy ste sa priblížili k vrchu Sion a k mestu živého Boha,... k spoločenstvu prvorodených, ktorí sú zapísaní v nebi, k Bohu, sudcovi všetkých, k duchom spravodlivých, ktorí už dosiahli dokonalosť, k Ježišovi, prostredníkovi novej zmluvy, a k pokropeniu krvou, ktorá volá hlasnejšie ako Ábelova.“ Exegéza: Zjavenie opisuje prechodný stav ako raj (*Lk* 23, 43), Abrahámovo lono (*Lk* 16, 23), byť pod oltárom (*Zjv* 6, 9), stáť okolo trónu (*Zjv* 7, 11-15), prebývať na mieste útechy, atď.

Tradícia

Ježiš Kristus svojou poslušnosťou odstránil hrôzy smrti. Veriaci si od počiatku uvedomovali, že po Ježišovej smrti a zmŕtvychvstaní, smrť zmenila svoju povahu.

Ignác Antiochijský (+117; druhý antiochijský biskup; Rimanom napísal list v Smyrne cestou na popravu do Ríma): „Pre mňa je lepšie umrieť v Ježišovi Kristovi; je to viac ako vládnuť nad končínami zeme. Jeho hľadám, ktorý zomrel za nás. Jeho chcem, ktorý vstal z mŕtvych pre nás. Moment môjho zrodu sa už blíži. Nechajte ma prijať čisté svetlo; keď tam prídem, potom budem opravdivým človekom“ (*List Rimanom* 6, 1-2).

Épistolé Barnába (grécky list od neznámeho žido-kresťanského autora, napísaný po r. 135): „Nebud' unáhlený v reči. Ústa sú smrteľným nebezpečenstvom. Ak môžeš urobiť niečo pre svoju dušu – tak buď bez hriechu“ (XIX, 8).

Épistolé prós Diogneton (grécka apológia od neznámeho autora z 2. stor.; dlho sa myslelo, že to bol Justín /+165/; teraz sa odborníci domnievajú, že autorom apológie je Quadratus /+ po r. 125/, apoštolský žiak, ktorý ju poslal cisárovi Hadriánovi /117-138/): „Jednoducho povedané: ako je duša v tele, tak sú kresťania vo svete. Duša sa nachádza vo všetkých údoch tela a kresťania sú v mestách sveta. Duša prebýva v tele, ale nie je z tela aj kresťania bývajú vo svete, ale nie sú zo sveta. Neviditeľná duša je chránená viditeľným telom“ (VI, 1-4).

Ambróz (+397; o smrti napísal asi v r. 389): „Smrť je univerzálny prechod. Ak ho prejdeš od vážne, potom je to prechod od porušenia k neporušenosti, od smrteľnosti k nesmrteľnosti, od zmätku k pokoju. Preto sa neľakaj slova smrť, ale raduj sa z dobrodenia tohto krásneho prechodu“ (*De bono mortis* 4, 15). „Je pravda, že smrť nebola súčasťou prirodzenosti, ale stala sa prirodzenou skutočnosťou (v dôsledku previnenia). Boh totiž od počiatku neustanovil smrť, ale dal na ňu liek“ (*De excessu fratris sui Satyri* II, 47).

Rozumová úvaha

Sekularizovaná filozofia pesimisticky učí: „Človek žije, aby zomrel.“ Kresťanstvo radikálne mení toto zmysľanie: „Človek zomiera, aby žil!“ Tomáš Akvinský (+1274) vysvetľoval, že smrť zapríčinili dve veci – vzdialenou príčinou smrti je antagonizmus prvkov a blízkou príčinou je hriech (por. *Theologická summa* II-2., 164, 1, 1).

Klasická teológia učí o dvoch podstatných vlastnostiach smrti (Štefan Dubravec, +1984): po 1. – Smrť je všeobecná (všetci musia zomrieť); po 2. – Smrťou sa končí čas skúšky a zásluh.

Pri smrti dochádza k obdivuhodnej kombinácii dvoch protikladov – istoty smrti a neistoty času smrti, por. *Mt* 25 13. Pri úvahách o smrti dochádza aj ku vzájomnému dopĺňaniu jej vplyvov – smrti ako mystagóga a smrti ako pedagóga (Raniero Cantalamessa).

Magistérium

Dogma: „Ľudská duša je nesmrteľná.“

Por. *Gn* 2, 7; *Mt* 10, 28; Benedikt XII. (1334-1342), konštit. *Benedictus Deus*, r. 1336, *DH* 1000; Piaty lateránsky koncil, r. 1513, *DH* 1440.

Duša nezaniká ani vtedy, keď sa smrťou odlúči od tela; pri všeobecnom vzkriesení sa opäť spojí s telom (dogma, por. *DH* 30, 801; *KKC* 997).

Keďže duša je jednoduchá, je nezničiteľná – nesmrteľná. Nesmrteľnosť duše je požiadavka, ktorá zodpovedá Božej добрote a Božej spravodlivosti. Takisto zodpovedá hlbokej ľudskej túžbe po šťastí a po spravodlivosti. Ľudstvo je odpradáva presvedčené, že duša je nesmrteľná. Takmer všetky civilizácie mali predstavu o posmrtnom živote.

Dogma: „Smrť vstúpila do sveta pre hriech človeka.“

Por. *Gn* 2, 17; *Rim* 5, 12; Tridentský koncil, r. 1563, *DH* 1511.

Človek sa mení a starne; ľudský život má svoj vymedzený čas (iba Boh žije večne, por. *Sir* 18, 1; *Ž* 119, 96; *Iz* 51, 6). Stvorenie je v podstate smrteľné (por. *Kaz* 12, 7). V istom zmysle je teda ľudský koniec prirodzený (por. *KKC* 1006), ale „po hriechu“ je smrť mzdou za hriech (smrť s negatívnymi vlastnosťami). Smrť je prechod. Smrť je jedna strana veľkej udalosti, jej druhou stranou je večnosť.

Istá náuka: „Smrť je oddelenie duše od tela.“

Por. *Zjv* 6, 9-10; *KKC* 366, 997, 1005, 1016.

Človek je jednota duše a tela (por. *Mt* 10, 28; konštit. *Gaudium et spes* 14), a preto je smrť pre neho (ontologicky) neprirodzená, cudzia (tragický dôsledok hriechu; por. *Múd* 2, 24); ide o roztrhnutie (hoci len dočasné) ľudskej bytosti. Po-hriechny prechod na večnosť, smrť ako je známa teraz, predstavuje bolestnú disharmóniu. Ani *Sväté písmo*, ani teológovia neponúkajú dos-

tatočné svetlo na opísanie (pred-hriešneho) harmonického prechodu do budúceho života (nebolo by to však vzkriesenie v smrti). Zdá sa, že Máriino nanebovzatie akosi poukazuje na pred-hriešny odchod z tohto sveta (Ctirad V. Pospíšil). Na svätých sa ukazuje, že zjednotenie duše s Pánom je silnejšie a milšie („túžim zomrieť a byť s Kristom“, *Flp* 1, 23), ako zjednotenie duše a tela (Raniero Cantalamessa).

Kritérium smrti

Zvlášť v medicíne je veľmi dôležité zistenie faktu (presného času) smrti. Ťažisko zistenia smrti sa prenieslo z tradičných srdcovo-dýchacích znakov na neurologické kritériá. **Úplné a nezvratné zastavenie mozgovej aktivity** je znakom straty integračnej schopnosti organizmu, **je znakom smrti** (Ján Pavol II., r. 2000; posolstvo 18. medzinárodnému kongresu Transplantačnej spoločnosti).

Nesprávne idey – totálna smrť a vzkriesenie v smrti

Začiatkom 20. stor. protestantský teológ Carl Stange (+1959) zaviedol do teológie ideu totálnej smrti (tzv. jednofázová eschatológia): celé bytie človeka v smrti zaniká, lebo smrť je trest za hriech pre celého „človeka“. Vzkriesenie na konci sveta je „novým stvorením“. Aby sa vyhlo dvom bytiam (stvoreniam) jedného človeka bez kontinuity, vytvorila sa teória „vzkriesenia v smrti“, podľa ktorej každá smrť jednotlivca je už skutočnosťou konečného a kolektívneho vzkriesenia. Avšak aj totálna smrť aj vzkriesenie v smrti odporujú zjaveniu (ani Kristus v smrti nevstal; akýsi čas existuje aj po smrti, por. *Zjv* 6, 9-11) a cirkevnému chápaniu dogiem (por. Kongregácia pre náuku viery, r. 1979 a r. 1983).

Nesmrtelnosť človeka znamená dve skutočnosti (Jozef Ratzinger): po 1. – osobná nesmrtelnosť duše; po 2. – vzkriesenie tela. Ide o tzv. dvojfázovú eschatológiu, o biblickú dualitu, a nie o helenistický dualizmus (telo je väzením duše). Biblická dualita znamená, že človek je telo a duša – jednota dvoch prvkov a ich oddelenie je ontologický deficit, čosi neprirodzené.

Ľudská duša

Ľudská duša je duchovný a oživujúci princíp v človeku (por. *KKC* 363, 365). Kresťania napokon dospeli k hlbokému poznaniu, že duša je formou tela (por. Tomáš Akvinský, +1274, *Theologická summa* I., 76, 1, 4). Duch v človeku je v takej úplnej jednote s telom – matériou, že je jeho „formou“ – a tak robí človeka osobou. Preto oddelenie duše od tela je proti jej (ontologickej) prirodzenosti. Prebývanie duše v tele nie je len „jej činnosť“, ale je to jej sebarealizácia (oživovaním formuje – formovaním oživuje). Pedagógovia zvykli používať obraz krásnej hudby: hudba vychádza z nástroja (telo), na ktorom hrá umelec (duša).

V duši tkvie totožnosť človeka; duša plní osobné úkony rozumu a vôle ľudskej bytosti; duša je nositeľom kontinuity vedomia (sebavedomia, svedomia) vo všetkých stavoch ľudskej existencie (pozemský život, posmrtný život, večný život so vzkrieseným telom).

Každý človek má osobné nemateriálne vedomie, ktoré pracuje skrze materiálny mozog (tzv. dualistický interakcionizmus). Z vedeckého hľadiska treba odmietnuť tvrdenia materialistov, že myslenie je produktom hmoty, že mozgová kôra generuje všetky myšlienky a city (John Carew Eccles, +1997).

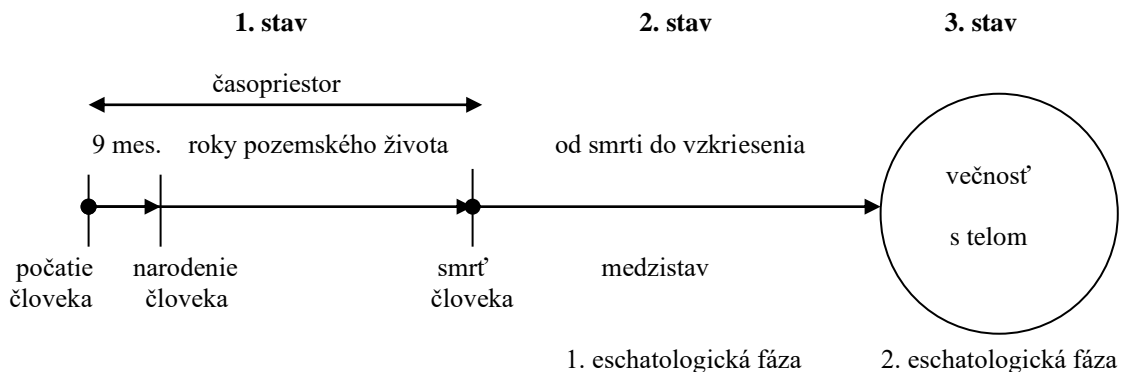
Duša (ako duchovný a oživujúci princíp; ako forma tela) je kresťanský pojem, nie antický (Jozef Ratzinger). Kresťania sa nemôžu vzdať rozlišovania medzi dušou a telom. Hoci slovo „duša“ je v *Písme* vyjadrené rôznymi spôsobmi (hebr. nefesh i gr. psyché je oživujúci princíp; hebr. ruach i gr. pneuma je duch; hebr. leb i gr. kardia je srdce), predsa patrí do Božieho zjavenia. Neexistuje žiadny dôvod, aby sa slovo „duša“ zavrholo; ono je potrebným verbálnym nástrojom cirkevnej viery a ako nositeľ základného aspektu kresťanskej nádeje nepochybne patrí do slovníka Cirkvi (Jozef Ratzinger).

Medzistav – od smrti po vzkriesenie

Koncepcia oddelenej duše, ako duša existuje od smrti po vzkriesenie tela, v tzv. medzistave, je istým problémom (strach zo „separovanej“ duše). Oddelená duša totiž nie je osobou, nie je „ja“ (por. *Theologická summa* I., 29, 1, 5; III., 50, 4). Pavol apoštol to však hlbšie neobjasnil. Jemu stačila argumentácia: byť s Kristom (por. *Flp* 1, 21-26; *2 Kor* 5, 6-10). Preto oddelená duša prirodzene túži po tele, čiže „chce“ vzkriesenie tela. Oddelená duša, v ktorej však tkvie totožnosť človeka, plní osobné úkony rozumu a vôle. A hoci je oddelená duša ontologicky nekompletná skutočnosť, má vedomie (Medzinárodná teologická komisia, r. 1991). **Človek v medzistave ostáva človekom** (nie je ani anjel, ani boh, ani len duša) **a jeho duša má akýsi vzťah k telu, ale nevedno aký.**

Bytie, **existencia človeka** je večitá (ma začiatok a nemá koniec) a **má tri stavy**.

- 1. stav:** pozemský život; fyzické spojenie duše a tela.
- 2. stav:** medzistav; prvá eschatologická fáza; tajomné spojenie duše a tela (nie fyzické).
- 3. stav:** definitívna večnosť; druhá a konečná eschatologická fáza; spojenie duše a vzkrieseného tela

Jozef – patrón dobrej smrti

Podľa kresťanskej viery je „dobrá smrť“ slávnostný návrat z ťažkej pozemskej skúšky do šťastného domu nebeského Otca (por. *KKC* 908, 954, 1005-1014).

Sväté písmo

Ž 116, 15: „V Pánových očiach má veľkú cenu smrť jeho svätých.“ Exegéza: Svätí, medzi nimi aj Jozef, konali také dobré a slávne činy, za ktoré ich oslávi Boh a uctieva Cirkev.

Ž 112, 5: „Blažený je človek, čo sa zľutúva a rád pomáha.“ Exegéza: Stála Jozefova ochota pomáhať Ježišovi a Márii je zárukou jeho pomoci ľuďom, najmä Ježišovým nasledovníkom.

Mt 2, 13-14: „Po odchode (mudrcov) sa Jozefovi vo sne zjavil Pánov anjel a povedal: Vstaň, vezmi so sebou dieťa i jeho matku, ujdí do Egypta a zostaň tam, kým ti nedám vedieť, lebo Herodes bude hľadať dieťa, aby ho zmárnil. On vstal, vzal za noci dieťa i jeho matku a odišiel do Egypta.“ Exegéza: Jozef pohotovo reaguje a ochráni dieťa i jeho matku. Jozefova ochota pomáhať a chrániť je istou zárukou jeho významnej pomoci v hodine smrti.

Mt 27, 52-53: „Otvorili sa hroby a mnohé telá zosnulých svätých vstali z mŕtvych. Vyšli z hrobov a po jeho vzkriesení prišli do svätého mesta a ukázali sa mnohým.“ Exegéza: Niektorí znalci učia, že išlo o konečné oslávenie svätých patriarchov, prorokov, sv. Jozefa, betlehemských neviniatok... S úplnou istotou nemožno vylúčiť ani telesné oslávenie ďalších veľ-

kých osobností, napr. Henocha (por. *Gn* 5, 24) či Eliáša (por. *2 Kr* 2, 1). Hoci sa nevie, o ktoré konkrétne osoby šlo, opisovaný skutkový stav – teda vzkriesenie mŕtvych pred koncom sveta (pri Ježišovej smrti) – je nespochybniteľný.

Matúš tu učí o okamžitých následkoch Ježišovej smrti (verše 51-53). Evidentne obracia pozornosť na teológiu, na naplnenie predpovede proroka Zachariáša (*Zach* 14, 5).

Tradícia

Koptskí kresťania už v 4. stor. pravidelne čítali dielo *História Jozefa tesára* (alebo *Legenda Jozefa stolára*). Svätého Jozefa vzývali ako patróna dobrej smrti, lebo Jozef vraj zomrel v dobrom zdraví ako 111 ročný. *História Jozefa tesára* bola napísaná v Egypte; jej najstaršia časť je zo začiatku 5. stor. (Edward Staniek). Legenda tvrdí, že Ježiš porozprával učeníkom na Olivovej hore o svojom pestúnovi Jozefovi, najmä o jeho zbožnej smrti (Rafał Zarzeczny).

Údaj, že Jozef zomrel ako 111 ročný je nereálny. Texty tej doby majú údaje ohľadom veku osôb skreslené. Blízky východ bol pod veľkým mezopotámskym vplyvom, kde sa „veľkosť osobnosti“ vyjadrovala „dĺžkou veku“. Veľkí muži Mezopotámie vraj mali aj desaťtisíc rokov (Tomáš Novotný).

Irenej (+202; biskup; dielo proti bludom napísal po r. 177): „Priateľstvo s Bohom dáva nesmrteľnosť tým, čo sa o ňu usilujú“ (por. *Adversus haereses* IV, 13, 4).

Ján Zlatoústý (+407; biskup, kazateľ; Matúšovo evanjelium vyložil v 90 homíliách okolo r. 390): „Jozef spolupracoval v plnosti času na veľkom tajomstve spásy a takto naozaj bol služobníkom spásy“ (por. *Homilia in Matthaeum* 5, 3). „Je prejavom bratskej dobroprajnosti, pekného rodinného vzťahu a úprimnej lásky pomáhať si navzájom v duchovných veciach“ (*Homilia* 19, 1).

Pavlín z Noly (+431; biskup): „Potrebujeme, aby si nám pomáhal svojimi modlitbami. Tvoja odmena sa zväčší aj o tento zásluhný čin, ak svojím príhovorom nadľahčíš naše bremená. Ved' svätý, ktorý pomáha zápasiacemu – lebo sa neodvážime povedať bratovi – bude vyvýšený ako veľké mesto /por. *Prís* 18, 19/“ (*Epistula 3 ad Alypium*).

Lev Veľký (+461; pápež; zachovaných je 96 kázní, napísané boli po r. 440): „Nik nie je vylúčený z účasti na tomto rozochvení, všetci máme rovnaký dôvod spoločne sa radowať: ved' náš Pán, víťaz nad hriechom a smrťou, prišiel vyslobodiť všetkých, lebo nik nebol bez viny. Nech jasá svätý, lebo sa blíži k palme víťazstva; nech sa teší hriešnik, lebo sa mu ponúka odpustenie; nech si vydýchne pohan, lebo je pozvaný k životu“ (*Sermo 1 in Nativitate Domini* 1). „V tomto úsilí (ísť za Kristom) si musíte, milovaní, vzájomne pomáhať, aby ste v Božom kráľovstve, do ktorého sa vchádza pravou vierou a dobrými skutkami, žiarili ako synovia svetla“ (*Sermo 3 in Epiphania Domini*). „Ako sme aj my skúsili a naši predkovia potvrdzujú, veríme a dúfame, že nám v tomto živote pri všetkých úsiliach dosiahnuť Božie milosrdenstvo stále pomáhajú modlitby zvláštnych patrónov, že tak, ako nás ubíjajú vlastné hriechy, zásluhy apoštolov nás dvíhajú“ (*Sermo 82 in natali apostolorum Petri et Pauli*).

V Európe sa sv. Jozef stal patrónom umierajúcich v 17. stor., v čase posledného veľkého moru. Od 14. až do 17. stor. sa mor (tzv. čierna smrť) do Európy často vracal. Jeho posledným prejavom bol Veľký londýnsky mor, ktorý sa skončil požiarom Londýna v roku 1666. Otcovia jezuiti v 17. stor. poukázali na Jozefa – príklad človeka, ktorý zomrel dobrou smrťou, lebo bol blízko pri Ježišovi. Zároveň založili Spolok dobrej smrti.

Rozumová úvaha

Boh postavil Jozefa pred neľahkú úlohu. Keď boli odstránené jeho pochybnosti, začal konať – vo vnútri (tzv. „poslušnosť viery“, por. konštit. *Dei verbum* 5) i navonok – skutkami. Jozef iným spôsobom, ale tiež veľkodušne a verne urobil to, čo aj Mária – prijal plán spásy v Ježišovi Kristovi, ako pravdu prichádzajúcu od Boha (por. Ján Pavol II., +2005). Tak, ako sa

Jozef láskavo staral o Máriu a Ježiša, tak teraz (a navždy) stráži a ochraňuje aj Kristovo mystické telo, ktorým je Cirkev.

Jozef je ochrancom mystického Kristovho tela – Cirkvi a všetkých, ktorí odchádzajú na večnosť. Kresťan, ktorý spája svoju smrť s Ježišovou smrťou, chápe smrť ako príchod ku Kristovi a ako vstup do večného života (KKC 1020). Keď žiada Jozefa, aby za neho prosil, uznáva, že je hriešnik a obracia sa na neho ako na patróna dobrej smrti, aby ho v hodine prechodu do večnosti priviedol k Božiemu Synovi Ježišovi (por. KKC 1014). Podľa tradície mal Jozef pri svojom umieraní Ježiša – Božieho syna a Máriu – Božiu Matku.

Súčasní teológovia usudzujú, že Jozef zomrel dávno pred Ježišovým verejným vystúpením (por. *Legenda o Jozefovi tesárovi; Encyklopedia Katolicka VIII.*, str. 124). Jozef pravdepodobne zomrel v r. 7 po Kr., ešte predtým, ako 15. ročný Ježiš dosiahol pohlavnú dospelosť. Ježiš totiž nemal ani zasnuby a ani svadbu (Rajmund Ondruš, +2011), o čo by sa Jozef musel postarať, keby žil. Jozef zomrel asi vo veku 31 rokov (nar. v r. 24 pr. Kr. – zom. v r. 7 po Kr.).

Magistérium

Istá náuka: „Svätý Jozef je patrón dobrej smrti.“

Por. KKC 1014; exhort. *Redemptoris custos* 30.

Pápež Ján Pavol II. (+2005) učil: „Okrem dôvery v Jozefovu bezpečnú ochranu Cirkev sa spolieha i na jeho vznešený príklad, ktorý preniká všetky jednotlivé štádiá života“ (exhort. *Redemptoris custos* 30). Smrť je mimoriadne dôležitým bodom ľudského života.

Na Západe je Jozef patrón dobrej smrti od 17. stor. Titul dostal preto, lebo v hodine smrti mal pri sebe Ježiša a Máriu, čo je mimoriadnym privilegiom (Francis Filas, +1985).

Spolky – združenia dobrej smrti

Pojem „dobrá smrť“ je veľmi široký. Jedni myslia na náhle úmrtie, iní na bezbolestné úmrtie. Kresťan, ktorý spája svoju smrť s Ježišovou, hľadá na smrť ako na príchod k nemu a ako na vstup do večného života. Preto nemá zo smrti panický strach a neignoruje ju. Kresťanská tradícia o „dobrej smrti“ učí, že je to smrť odvážna; po zariadení všetkých vecí; po rozlúčení sa s každým blízkym; je vedomá – akoby riadená: ako slávnostný návrat z otroctva do domu Otca, ako zasnúbenie s Láskou (Česlav Stanislav Bartnik, +2020).

Hlavnou podmienkou „dobrej smrti“ je stav priateľstva s Bohom, t.j. stav posväcujúcej milosti v duši (por. *Mt* 5, 3, 12; 25, 21, 23; *1 Jn* 3, 2; *1 Kor* 13, 12; *Zjv* 19, 7-8). Smrť je pozemský koniec (por. *Hebr* 9, 27; *Kaz* 9, 10; *Jn* 9, 4; *Mt* 25). Smrť je zakončením času milosti, ktorý Boh poskytuje človeku, aby pozemský život prežil podľa Božieho plánu.

Spolok (arcibratstvo) dobrej smrti založil v r. 1648 v Ríme generál jezuitov Vincenzo Carafa (+1649). Združenie (spoločenstvo) blaženej smrti sv. Jozefa (ako modlitbové združenie) založil v r. 1913 bl. Aloiz Guanella (+1915).

Kremácia mŕtvych

Židia svojich mŕtvych pochovávali, por.: „Prach si a na prach sa obrátiš“ (*Gn* 3, 19). Rímania (na prelome vekov) mŕtvych zväčša spaľovali. Kresťania podľa príkladu Pána Ježiša mŕtvych pochovávali. Preníkaním kresťanstva medzi pohanské národy (Germáni, Kelti, Slovania...) bolo spaľovanie postupne nahradené pochovávaním.

Novodobá kremácia mŕtvych (lat. cremare – spaľovať) bola v Európe obnovená v r. 1869 ako protest proti kresťanskej viere vo vzkriesenie. Proticirkevné zameranie kremácie viedlo k tomu, že Katolícka cirkev spaľovanie mŕtvych zakázala. Neskôr, keď kremácia prestala byť protestom proti viere, pretože sa – zvlášť v mestách – stala praktickou nutnosťou, Cirkev zákaz kremácie v r. 1963 odvolala. Cirkev má aj pohrebný obrad spojený s kremáciou.

Kontakt medzi živými a mŕtvymi ľuďmi

Kontakt „živí a mŕtvi“ sa odohráva v dvoch rovinách – **nadprirodzenej a prirodzenej**. Medzi nimi je veľký rozdiel. V nadprirodzenej rovine ide o transcendentné posvätno. V prirodzenej rovine ide o magickú moc (ovládnúť, využiť, zničiť niekoho) s hocijakou silou.

Písmo odobruje kontakt medzi živými a mŕtvymi v nadprirodzenej rovine ako užitočný (por. *Jn* 17, 24; *Hebr* 12, 1; *Hebr* 13, 7n), avšak magický kontakt prísne zakazuje ako škodlivý (por. *Lv* 20, 27; *Sk* 16, 16; *I Kor* 10, 20).

V nadprirodzenej rovine existuje spoločenstvo svätých osôb (por. *I Kor* 12, 12n; *Apoštolské vierovyznanie*, *DH* 30; *KKC* 946-947, 961). Vďaka božskému životu sa sväte osoby stávajú jednou duchovnou rodinou, ktorá nezaniká ani smrťou. Prioritným miestom kontaktu živých a mŕtvych (spoločenstva svätých) je liturgia, por. *Zjv* 5, 6-9.

Písmo bližšie nevysvetľuje spojenie živých a mŕtvych, napr. pravé zjavenia svätcov. Ľudia si však sami kontakt so zosnulými (ani svätými) nemôžu zariadiť, lebo mŕtvi sú už v inom priestore a čase; kontakt umožňuje – alebo dopúšťa – len Boh.

V prirodzenej rovine pracuje mladá veda parapsychológia, ktorá nevie vysvetliť niektoré špiritistické zjavy. Znemožňujú jej to mnohé podvody. Zakladateľom novodobého špiritizmu je Francúz Alan Kardec (vlastným menom León Rival, 1804-1869).

Špiritizmus (lat. spiritus - duch) je modernou formou starovekej nekromancie (gr. nekro - mŕtvy; manteuó – veštiť, predpovedať). V praxi zasahuje zväčša do prirodzenej oblasti. Špiritizmus či vyvolávanie duchov, je každá metóda, pomocou ktorej sa človek (veštec, mág, nekromant) usiluje ľudskými technikami vyprovokovať zmyslovú komunikáciu s duchmi či dušami zosnulých kvôli nejakej pomoci (por. Medzinárodná teologická komisia, r. 1992). Cirkev na základe zjavenia (napr. *Dt* 18, 10n; *Ex* 22, 17; *Lv* 20, 27; *Sk* 16, 16n; *I Kor* 10, 20) vždy odsudzovala špiritizmus, a to pre vieroučné bludy a mravné nedostatky (zjavenie od duchov, prevteľovanie, čierna mágia, podvod, falošná nádej, šarlatánske zneužívanie), por. *KKC* 2117, konštit. *Lumen gentium* 49.

Podľa katolíckych exorcistov pri špiritizme hrozí veľké nebezpečenstvo, že vedomé oslabovanie ochrany ľudského podvedomia zneužije diabol. Sväté officium (predchodca Kongregácie pre náuku viery) vydalo dekréty (dňa 1.4.1898 a 26.4.1917), v ktorých varuje: „Špiritistická prax je nedovolená povera, pretože v Božom pláne nie je posielat' dobrých duchov len kvôli uspokojeniu ľudskej zvedavosti. Ak nejako získava odpovede, tak len od zlých duchov, ktorí súhlasia so spojením, lebo chcú ľudí pomýliť, škodiť im a nabádať ich k zlému. Z tohto dôvodu Cirkev absolútne zakazuje akúkoľvek účasť na týchto praktikách.“

Interpretácia biblického textu hriešnej slabosti kráľa Saula (por. *I Sam* 28; vyvolanie mŕtveho proroka Samuela) nie je ľahká, no v žiadnom prípade neschvaľuje počínanie židovského kráľa. V starokresťanských výkladoch prevládali tri interpretácie (Róbert Sarka): - nekromantka (veštica) mohla vyvolať proroka z tzv. predpekli (okraj otcov), pretože ešte nebol spasený; - vyvolanie proroka bolo démonickým klamom, diabol sa zjavil v jeho podobe; - prorok sa skutočne zjavil, ale nie z manipulácie nekromantky, ale z Božieho dopustenia.

Súčasný výklad hovorí, že nekromancia je diabolský klam; avšak výnimočne, z Božieho dopustenia, sa môže zosnulý zjaviť. Podľa exorcistov ide o duše z očistca; tie sa však nezjavujú preto, aby strašili, či trápili ľudí, ale preto, že potrebujú duchovnú pomoc (Róbert Sarka). Je dogmou viery, že dušiam v očistci treba pomáhať, por. Tridentský koncil, r. 1563, *DH* 1820.

Úcta k svätému Jozefovi

Božie zjavenie trojnásobne podporuje a odobruje úctu veriacich k Jozefovi – zo všeobecnej úcty k ľuďom, z náboženskej úcty k svätým a z úcty k nemu samému, jeho osobe.

Úcta k človeku má dva dôvody. Vieroučný – všetci ľudia sú deti jedného nebeského Otca. Mravoučný – dobrý vzťah k druhému ničí egoizmus a buduje altruizmus. *Ex* 20, 12: „Cti svojho otca a svoju matku, aby si dlho žil na zemi, ktorú ti dá Pán, tvoj Boh!“

Úcta k svätým ľuďom jej opísaná výrazom „napodobňujte ma“, por. *I Kor* 11, 1; *Hebr* 13, 7. Napodobňovanie je prejavom úcty, lebo „angažuje“ človeka. Pavol (ani iný svätec) nie je absolútnou normou; normou sa stal preto, lebo sám sa „normoval Kristom“ a tým privádza iných k spáse, por. *I Kor* 11, 1: „Napodobňujte ma, ako aj ja napodobňujem Krista.“

Úcta k Jozefovi je z Božieho zjavenia, lebo Boh mu dal vznešenú úlohu: „Dáš mu meno Ježiš“ (*Mt* 1, 21). Vtelený Boží Syn poslúchal Jozefa a venoval mu takú úctu a oddanosť, akú si otec zaslúži od svojich detí (exhort. *Redemptoris custos* 8; por. *Lk* 2, 51).

Bernardín Sienský (+1444) učil: „Ak si všimneš Jozefov súvis s celou Kristovou Cirkvou, nie je potom on tým vyvoleným a výnimočným človekom, skrze ktorého a pod vedením ktorého prišiel Kristus riadne a dôstojne na svet? Ak je teda celá svätá Cirkev dlžníčkou Panny Márie, lebo skrze ňu mohla prijať Krista, tak po Márii rozhodne jemu dlhuje zvláštnu vďačnosť a úctu.“

Istá náuka: „Svätému Jozefovi patrí kult prvoúcty (protodúlie).“

Por. *Mt* 1, 19; 12, 48-50; *Lk* 2, 51; pápež Klement X. (1670-1676) dňa 6.12.1670 dal úctu sv. Jozefa špeciálny status „protodulia“ (prvoúcta); por. konštit. *Lumen gentium* 50; *KKC* 564; exhort. *Redemptoris custos* 8, 28.

Jozefovi, pre mimoriadne blízky vzťah k Ježišovi, patrí prvoúcta. Úcta pochádza z blízkosti človeka k Bohu (por. *Theologická summa* II-2-1., 103, 4, 2). Jozef – spravodlivý muž – bol zbožný (por. *Ž* 1, 1-6) a preto ho Cirkev mala vždy vo veľkej úcte – hneď po Preblahoslavenej Panne (exhort. *Redemptoris custos* 28).

Cirkev, putujúca na tomto svete, potrebuje zvláštnu „moc z výsosti“ (por. *Lk* 24, 49; *Sk* 1, 8); je to dar Pánovho Ducha – dar, ktorý nie je oddelený od príhovoru a príkladu jeho svätých, por. exhort. *Redemptoris custos* 29.

Jozefova svätosť a prvoúcta v Cirkvi

Jozefova svätosť je *Písmom* doložená priamo aj nepriamo. Priamo tvrdením, že Jozef bol spravodlivý muž (*Mt* 1, 19), lebo biblická „spravodlivosť“ bola širšie chápaná, ako je to dnes. Jozefovu životnú svätosť dokazujú konkrétne dobré činy, ktorými jedinečne poslúžil Božiemu Synovi a Božej Matke.

Nepriamo je Jozefova svätosť doložená Ježišovou synovskou poslušnosťou (*Lk* 2, 51), čo by nebolo možné, keby bol Jozef neporiadny. Na Jozefa možno aplikovať Ježišove slová o pravej „rodine“: „Kto je moja matka a kto sú moji bratia? Vystrel ruku nad svojich učeníkov a povedal: Hľa, moja matka a moji bratia. Lebo každý, kto plní vôľu môjho Otca, ktorý je na nebesiach je môj brat i sestra i matka“ (*Mt* 12, 48-50). Jozef je *Písmom* predstavený ako ten, kto verne „plní vôľu nebeského Otca“.

Najstarší otcovia nepochybovali o výnimočnej Jozefovej svätosti. Za všetkých možno citovať Augustína (+430): „Jozef je príkladom duchovného života kresťanov v situáciách, ktoré sám prežil“ (*Sermo* 51).

Sv. Terézia z Avily (+1582) v autobiografii dosvedčila: „Zažila som, že slávny svätý Jozef rozširuje svoje patrónstvo nad všetkými svätými. Tým Pán Ježiš chce, aby sme pochopili, že tak, ako mu bol podriadený na zemi, kde mu mohol ako domnelý otec rozkazovať, tak je aj v nebi; robí, čo od neho žiada“ (*Knihy života*, kap. 6).

Pápež Lev XIII. (1878-1903) v encyk. *Quamquam pluries* (vyšla v r. 1889) zdôvodnil Jozefovu „prvoúctu“ aj blízkosťou k Panne Márii: „Keď Najsvätejšia Panna a Jozef boli zjednotení manželským zväzkom, niet pochybnosti, že Jozef mal oveľa väčší prístup – než ktokoľvek iný na svete – voči neporovnateľnej dôstojnosti, akou bola obdarená Matka Božia nad všetkými inými stvoreniami.“

Ježišove slová: „Medzi tými, čo sa narodili zo ženy, nepovstal nik väčší ako Ján Krstiteľ“ (Mt 11, 11; por. aj Lk 7, 28), neznamenajú, že Ján je väčší, ako Jozef, a preto by sa na Jozefa nemala vzťahovať „prvoučta“. Podľa exegétov Ježiš nevyhlásil Jána Krstiteľa za najsvätejšiu osobu, aká kedy na zemi žila, ale iba za najväčšieho zo starozákonných prorokov, čo dokazujú aj Ježišove nasledujúce slová: „Ale ten, kto je v Božom kráľovstve menší, je väčší ako on“ (por. Mt 11, 11; Lk 7, 28).

Na Jozefa však nemožno aplikovať náuku o nepoškvrnenom počatí – svätý vznik v lone matky alebo jeho prenatálne posvätenie (Michael D. Griffin, +2016). Pápež Pius IX. (1846-1878) v bule *Ineffabilis Deus* (r. 1854) hovoril, že nepoškvrnené počatie sa výnimočne vzťahuje iba na Matku Božiu; por. aj pápež Pius XII. (1939-1958), enc. *Fulgens corona* (r. 1953).

Úcta k sv. Jozefovi sa dlhodobo prejavuje v mnohých pobožnostiach a modlitbách. Svätý Otec František vyznal, že každý deň (už viac ako štyridsať rokov) sa po ranných chválach modlí modlitbu k sv. Jozefovi, prevzatú z francúzskej knihy pobožností z 19. stor. od Kongregácie rehoľníčok Ježiša a Márie, ktorá vyjadruje úctu, dôveru a istú výzvu k sv. Jozefovi:

„Slávny patriarcha sv. Jozef, pod ktorého právomoc boli zverené nemožné záležitosti, príď mi na pomoc v týchto okamihoch úzkosti a ťažkostí. Vezmi pod svoju ochranu tieto ťažké a zložité situácie, ktoré ti zverujem, aby mali šťastné riešenie. Mój milovaný otec, celú svoju dôveru vkladám v teba. Kiež sa nehovorí, že ťa vzývame darmo, a preto ty zmôžeš u Ježiša a Márie všetko; ukáž mi, že tvoja добрota je rovnako veľká, ako tvoja moc. Amen“ (por. *Patris corde* 1).

Zbožnosť svätého Jozefa

Pápež Pavol VI. (1963-1978) v Nazarete dňa 5.1.1964 vyhlásil, že dom Svätej rodiny je živá škola evanjelia, v ktorej Jozef zohráva dôležitú úlohu. Spiritualita sv. Jozefa má v základe otcovsko – synovský vzťah (por. exhort. *Redemptoris custos* 7), ktorý patrí k podstate ľudskej prirodzenosti. Spoločenstvo života medzi Jozefom a Ježišom vedie k uvažovaniu, ako Ježišova ľudská prirodzenosť (ako účinný nástroj jeho božstva) posväcuje človeka. Keď prostredníctvom Kristovej ľudskej prirodzenosti Božia láska zažiarila pre celé ľudstvo, bezpochyby prvými obdarenými boli tí, ktorých Božia vôľa čo najužšie spojila so sebou: Mária, Ježišova matka, a Jozef, jeho zákonný otec (exhort. *Redemptoris custos* 27).

Spiritualita sv. Jozefa sa prejavuje predovšetkým v nasledovaní Jozefa. Jozef sa stáva dobrým príkladom zdravej mužskej zbožnosti; vyznačuje sa troma nadčasovými vlastnosťami: viera, práca (služba), láska.

Jozef neotrasiteľne veril. Prijal Boží plán spásy; v rámci neho prijal Máriu za svoju manželku, ktorá počala z Ducha Svätého i svoju nezastupiteľnú úlohu otca pred zákonom. V každých časoch (ťažkých, búrlivých, rýchlych...) je modlitbové „stíšenie sa“ nevyhnutnou duchovnou požiadavkou; ono otvára osobu pre dobré a tiché Božie vnuknutia. Jozefovo povedomie „plním Božiu vôľu“ mu dodávalo silu v zápase proti zlu sveta; mal odvahu konať dobro. Jeho viera bola živá – prejavovala sa v skutkoch.

Jozef verne pracoval. Bol neúnavný v službe svojej rodine. Dlhoročná vernosť (manželke a Synovi) a osobná prítomnosť (v rodine) vyžaduje veľké odhodlanie a silnú povahu muža, no len to je najlepšie „žitie pre rodinu“. Rodina je spoločenstvom lásky, kde má miesto vzájomná úcta a obeta. Svedomitá a poctivá práca bez extrémov (lenivosť, preháňanie) má výkupný rozmer. Práca, hoci by bola aj tvrdá, má svoju dôstojnosť. Práca je dobrá nielen z ekonomického hľadiska, je hodnotná aj pre svoje zameranie na vznešený cieľ, ktorý ľuďom pripravil všemohúci Boh. Rodina so zdravou a láskavou výchovou je nenahraditeľnou bunkou spoločnosti. Jozef získaval vytrvalosť v dobrom z hlavného zdroja – zo spojenia s Bohom. Jozefova verná služba sa neskončila jeho smrťou. Vďaka spoločenstvu svätých, v ktorom zastáva popredné miesto, je veľkým orodovníkom a pomocníkom všetkým bratom a sestrám jeho milovaného Syna.

Jozef nezištne miloval. Láska k Bohu a k blížnemu (vo všetkých svojich čestných a rozmanitých formách) je najkrajšia čnosť – nie slabosť. Pravá láska má rôzne prejavy. Jozefova

svedomitá práca bola vyjadrením pravej mužskej (manželsko-otcovskej) lásky, por. exhort. *Redemptoris custos* 22. Jozefova láska k Márii nemala nikdy sexuálny rozmer. V Jozefovi dosahuje duchovné otcovstvo najvyššiu dokonalosť.

Jozefove vynikajúce a nadčasové vlastnosti boli zasadené do rámca mlčania, ktoré zvláštnym spôsobom odhaľuje jeho vnútorný portrét – umožňuje objaviť krásu jeho hlbokkej kontemplácie (exhort. *Redemptoris custos* 25).

Jozefova zbožnosť – krása z darovania

Jozefov zbožný život je krásny a príťažlivý preto, lebo „jeho šťastie nespočívalo v logike sebaobetovania, ale v sebadarovaní“. V každom povolani – či do manželstva, do celibátu alebo do panenstva – k zrelému sebadarovaniu sa nedá dospieť len cestou „obety“. Vtedy hrozí, že toto povolanie nebude znamením krásy a radosti z lásky, ale bude prejavom nešťastia, smútku a frustácie (por. *Patris corde* 7).

Oslávenie svätého Jozefa

Kresťania veria, že svätý Jozef je v nebi. Spravodlivým a čistým ľudom sám Boh daruje svoju blaženosť – por. *Flp* 3, 20-21; *Kol* 3, 3; *Ef* 2, 6.

Múd 3, 1-9: „Duše spravodlivých sú v Božích rukách, muka sa ich nedotkne... Skvietť sa budú v čase svojho navštívenia... Pán bude večne vládnuť nad nimi... A tí, čo boli verní v láske zotrvalí pri ňom.“

Mt 5, 3. 12: „Blahoslavení čistého srdca, lebo oni uvidia Boha... Radujte sa a jasajte, lebo máte hojnú odmenu v nebi.“ Por. *Mt* 25, 21. 23; *1 Jn* 3, 2; *1 Kor* 13, 12; exhort. *Redemptoris custos* 9, 28, 31).

„Svätí v nebi tým, že sú dôvernejšie spojení s Kristom, väčšmi upevňujú celú Cirkev vo svätosti“ (konštit. *Lumen gentium* 49).

Niektorí teológovia (napr. pápež Ján XXIII., +1963; Francis L. Filas, +1985; Michael D. Griffin, +2016) otvorili otázku nanebovzatia svätého Jozefa – teda jeho oslávenie s telom aj dušou. V stredoveku Jozefovo nanebovzatie propagovali sv. Bernard Sienský (+1444) a sv. František Saleský (+1622). Všeobecne sa však táto mienka neujala ani potom, keď ju niektorí chceli oživiť a podporovali ju zjavením Svätej rodiny vo Fatime (dňa 13.10.1917). Svätý pápež Ján Pavol II. (+2005) nespomína Jozefovo nanebovzatie v exhort. *Redemptoris custos*, ani pápež František v liste *Patris corde*.

Možnou však ostáva teologická mienka, že aj svätý Jozef bol pri Ježišovej smrti medzi tými, ktorí boli vzkriesení – a to pred Kristovou parúziou (por. *Mt* 27, 52-53).

Historický vývoj kultu svätého Jozefa

Kresťanský starovek – do r. 692 (Trulanský snem)

Kult sv. Jozefa za začal rozvíjať neskôr ako kult Panny Márie.

Tajomstvo panenského vzťahu medzi Máriou a Jozefom viedlo k tomu, že legendy od 2. stor. pripisovali Jozefovi pokročilý vek (por. *Protoevanjelium Jakubovo*). Jozef bol opisovaný ako starý vdovec s viacerými deťmi. Hoci proti tomuto vymyslenému obrazu vystupovali viacerí otcovia – napr. Hilár z Poitiers (+367), Gregor Nysský (+394) a najmä Epifanius zo Salamíny (+403) – tento obraz pretrval až do 20. stor.

Prečo *Protoevanjelium Jakubovo* tak silne a dlhodobo ovplyvnilo teológiu a ikonografiu? Lebo zoznam, tzv. „kánon“, novozákonných biblických kníh v prvých storočiach ešte neexistoval a *Protoevanjelium Jakubovo* bolo, na viacerých miestach, pokladané za kánonický spis (pôvodne sa volal *Evanjelium Márie*). Prvé dokumenty, ktoré obsahujú kompletný kánon 27 kníh *Nového zákona* pochádzajú z druhej polovice 4. stor. Napriek ojedinelým výnimkám možno tvr-

diť, že v polovici 5. stor. bol zoznam kníh *Nového zákona* ustálený a všeobecne prijatý (Blažej Štrba).

V 3. stor. sa Sextus Julius Africanus (+c.240) pokúsil získať objektívne informácie o Jozefovi (jeho texty sa nachádzajú v Euzébiovyh *Cirkevných dejinách*). Zistil, že v Jozefom rodokmeni došlo k švagrovskému manželstvu (Věra Záhalková; Mike Aquilina).

Prvý kostol zasvätený Jozefovi dala postaviť sv. Helena v Nazarete v 4. stor.

Koptskí kresťania (odvodzujúci svoj vznik od sv. Marka evanjelistu) v kláštoroch už v 4.-5. stor. pravidelne čítali dielo *História Jozefa tesára (stolára)* z časti vychádzajúce z apokryfov. Koptská pravoslávna cirkev vznikla po r. 451.

Od 7. stor. si začali veriaci uctievať Jozefov domnelý hrob v údolí Jozafát v Palestíne.

Hoci sa liturgická úcta k sv. Jozefovi vo východných cirkvách začala veľmi skoro, do dnes tam nemá svoj samostatný sviatok. Východní kresťania si oboch rodičov Ježiša pripomínajú v nedeľu po Vianociach.

Kresťanský stredovek – do r. 1517 (začiatok reformácie)

Od 8. stor. majú koptské kalendáre spomienku na sv. Jozefa – 20. júla. Koptská pravoslávna cirkev od 9. stor. začala sláviť deň sv. Jozefa – 2. augusta.

Západná cirkev v 8. stor. vložila meno Jozef – snúbenec Panny Márie do martyrológia na deň 19. marca. Pravdepodobne preto, aby Jozefovým sviatkom prekryla pohanský deň rímskej bohyně Minervy (grécka Aténa; etruská Menrva), ochrankyne remeselníkov, ktorý sa slávil 19. marca (Vera Schaubert, Hans Michael Schindler).

Od r. 850 začali na Východe sláviť sviatok sv. Jozefa dňa 26. decembra ako Sviatok Kristových rodičov.

Od 9. stor. benediktíni v kláštore Rheinau slávil sviatok sv. Jozefa dňa 19. marca. Celkovo sa však slávenie Jozefovho dňa rozšírilo až v 12. stor., keď si novozałożené žobravé rehole (dominikáni a františkáni) zvolili sv. Jozefa za svojho nebeského patróna.

Prvý kostol v Európe zasvätený sv. Jozefovi postavili v Bologni v r. 1129. Úctu k Jozefovi horlivo šírii viaceré veľké osobnosti, napr. sv. Brigita Švédska (+1373), kard. Pierre d'Ailly (lat. Petrus de Alliaco, +1420), kancelár Sorbony Ján Gerson (+1429), sv. Bernardín Sienský (+1444) a sv. Terézia z Avily (+1582).

Prvé laické spoločenstvo postavené pod ochranu sv. Jozefa bolo *Fraternita ženskej mládeže* pri kostole sv. Mikuláša v Avignone (Francúzsko) v 14. stor.

Ján Gerson (+1429), kancelár Sorbony, napísal dielo *Josephina* o živote a čnostiach sv. Jozefa. On dokazoval, že Jozef musel byť mladý muž, keď plnil výnimočné a náročné poslanie v dejinách spásy, a nie stavec (táto myšlienka však zvíťazila až v 17. stor.).

Pápež Sixtus IV. (1471-1484) v r. 1479 potvrdil jednoduchý sviatok sv. Jozefa na 19. marec a v r. 1484 vložil oficium sv. Jozefa do breviára aj *Rímskeho misála*.

Individuálne zobrazenia Jozefa sa v kresťanskej ikonografii rozšírili od 15. storočia, najmä vďaka mužským reholiam – františkánom, karmelitánom a neskôr jezuitom.

Kresťanský novovek – od r. 1517

Podľa cirkevných historikov k plnému rozvoju úcty k Jozefovi napomohlo objavenie Ameriky (r. 1492). Jozef bol preferovaný najmä vo francúzskej Kanade a španielskej Južnej (Strednej) Amerike (Mike Aquilina).

Od 16. stor. začala rýchlo rásť popularita mena „Jozef“ zásluhou servítov, františkánov, jezuitov a angažovanosti sv. Terézie z Avily (+1582) a sv. Františka Saleského (+1622). Meno „Jozef“ sa stalo jedným z najrozšírenejších. Zároveň si sv. Jozefa vyvolili viaceré krajiny za nebeského patróna, napr. Mexiko v r. 1555, Kanada v r. 1624, Čechy v r. 1654, Peru v r. 1655, Francúzsko v r. 1661, Belgicko v r. 1679.

Bosý karmelitán Hieronym (Jerónimo) Gracián (1545-1614) vydal v r. 1597 knihu *Sumár vznešenosti svätého Jozefa*. Gracián bol rehoľným predstaveným, duchovným vodcom a najbližším spolupracovníkom svätej Terézie z Avily, s ktorou usilovne širil úctu k sv. Jozefovi. On nazval Jozefa „anjelský muž“. Jeho výnimočná kniha sa stala najdôležitejším a najpopulárnejším traktátom o svätom Jozefovi v ranom novoveku.

Pápež Gregor XV. (1621-1623) v r. 1621 povýšil deň sv. Jozefa na sviatok a prikázal sláviť *Sviatok sv. Jozefa* dňa 19. marca v celej Cirkvi.

Kanonik Richard Dognon of Verdun (+1638) vydal v r. 1633 knižku *Dobrý liek (Le bon cure)* o vzornom rodinnom živote sv. Jozefa.

V 17. stor. sa sv. Jozef stal patrónom umierajúcich. Bolo to v čase posledného veľkého moru v Európe. Otcovia jezuiti vtedy poukázali na Jozefa – príkladného človeka, ktorý zomrel dobrou smrťou, lebo bol v Ježišovej blízkosti. Zároveň založili Spolok dobrej smrti a vydávali knihy, napr. *Ako dobre zomrieť* od kardinála Róberta Bellarmina (+1621).

Kráľ Ľudovít XIV. (1638-1715) v r. 1661 zasvätil Francúzsko sv. Jozefovi a jeho liturgický deň – sviatok sa stal štátnym sviatkom.

Pápež Klement X. (1670-1676) v r. 1670 dal úcte sv. Jozefa špeciálny status „protodulia“ (prvoúcta), t.j. svätý Jozef je hneď – po Panne Márii – uctievaný najvyššou úctou.

Cisár Leopold I. (1658-1705) v r. 1676 dosiahol, aby bol Jozef vyhlásený za hlavného patróna Rímsko-nemeckej ríše a Habsburgovci si zvolili sv. Jozefa aj za osobného patróna svojho cisárskeho domu (r. 1677).

Pápež Klement XI. (1700-1721) v r. 1714 opätovne prikázal sláviť *Sviatok sv. Jozefa* dňa 19. marca v celej Cirkvi. Oficium – hymny španielskeho karmelitána, Jána Escalara (+1700), boli v r. 1714 vložené aj do breviára.

Pápež Benedikt XIII. (1724-1730) v r. 1726 na predchádzajúcu žiadosť cisára Leopolda I. (1658-1705) vložil Jozefovo meno do *Litánií ku všetkým svätým*. Cisár Leopold svoju žiadosť odôvodnil vďačnosťou voči sv. Jozefovi za nadprirodzenú pomoc vo vojne (bitka pri Viedni, r. 1683).

Pápež Klement XII. (1730-1740) dňa 10.12.1730 potvrdil a obdaril odpustkami sebechlebské *Spoločenstvo (bratstvo) sv. Jozefa*. Tak sa obec Sebechleby, v okrese Krupina, stala centrom úcty sv. Jozefa na Slovensku (Horné Uhorsko). Pričinil sa o to farár Juraj Šorec, sebechlebský rodák a veľký ctiteľ sv. Jozefa, ktorý dal v r. 1724 v Sebechleboch pristaviť Kaplnku svätého Jozefa k Farskému kostolu svätého Michala archanjela a nadchol veriacich k založeniu „bratstva“.

Sv. Alfonz Mária Liguori (+1787), zakladateľ spoločnosti redemptoristov (Kongregácia Najsvätejšieho Vykupiteľa, r. 1732), napísal sériu meditácií a kázni, ktoré sumárne odzrkadľujú učenie vtedajších teológov o sv. Jozefovi a jeho službe Ježišovi i Márii (Jerzy Misiurek).

Pápež Pius VI. (1775-1799) v r. 1796 udelil súhlas s (historicky prvým) korunovaním obrazu sv. Jozefa v poľskom Kališi (Kalisz); nachádza sa v ňom poľská národná svätyňa sv. Jozefa. Korunovácia sochy či obrazu svätca (najčastejšie Panny Márie) je prejav mimoriadnej úcty s vedomím Svätej stolice (Martin Weis).

Pápež Pius IX. (1846-1878) v r. 1847 zaviedol sviatok Ochrana sv. Jozefa (slávil sa tretiu stredu po Veľkej noci) a v r. 1870 vyhlásil sv. Jozefa za patróna Cirkvi (dekr. *Quem ad modum Deus* z 8.12.1870). V r. 1871 publikoval list *Inclitum patriarcham*, v ktorom vyzdvihol svojich predchodcov na Petrovom stolci, ktorí si zvlášť ctili sv. Jozefa. V r. 1872 udelil súhlas s korunovaním sochy sv. Jozefa, ktorá sa nachádza vo francúzskom Beauvais.

Sv. Bernadeta Soubirousová (+1879), ktorej sa zjavila lurdská Panna Mária (r. 1858), bola veľkou ctiteľkou sv. Jozefa tvrdiac, že „Panna Mária a jej ženích sa veľmi zhodujú“.

Sv. Leonard Murialdo (+1900), salezián, založil v r. 1873 Kongregáciu sv. Jozefa pre chudobnú mládež.

Sv. Jozef Marello (+1895) založil v r. 1878 Kongregáciu oblátov sv. Jozefa pre výchovu mládeže.

Sv. Mária MacKillopová (+1909) založila v r. 1886 Kongregáciu sestier sv. Jozefa od Božského Srdca, ktorá sa venovala výchovnej a sociálnej činnosti.

Pápež Lev XIII. (1878-1903) v r. 1889 (enc. *Quamquam pluries* z 15.8.1889) nariadil, aby sa po októbrovom svätom ruženci odriekala modlitba *K tebe sa utiekame sv. Jozef. Zároveň odporúčal zasvätiť Jozefovi mesiac marec.*

Pápež Pius X. (1903-1914) v r. 1909 schválil *Litánie ku sv. Jozefovi.*

Bl. Alojz Guanella (1842-1915) v r. 1913 založil v Ríme modlitbové Združenie blaženej smrti sv. Jozefa. Podporoval ho v tom pápež Pius X.

Pápež Benedikt XV. (1914-1922) v r. 1920 zasvätil Jozefovi deň stredu a mesiac marec. Zároveň vložil do misála prefáciu o sv. Jozefovi.

Pápež Pius XI. (1922-1939) v r. 1937 prosil Jozefa – „strážcu Božieho domu“ o pomoc pred hrozbou marxistického ateizmu a materializmu.

Pápež Pius XII. (1939-1958) v r. 1955 zaviedol Spomienku sv. Jozefa robotníka na 1. máj. Dňa 24.4.1956 vydal dekrét *Instituto a Sanctissimo Domino*, ktorým sv. Jozefa robotníka vložili do omšového misála (*Missale Romanum*) a kňazského breviára (*Breviarum Romanum*).

Pápež Ján XXIII. (1958-1963) v r. 1961 postavil Druhý vatikánsky koncil (1962-1965) pod ochranu sv. Jozefa a ozdobil jeho obraz svojím pápežským prsteňom. V r. 1962 vložil Jozefovo meno do *Prvej eucharistickej modlitby.*

Pápež Ján Pavol II. (1978-2005), na storočnicu encykliky Leva XIII., vydal dňa 15.8.1989 exhortáciu *Redemptoris custos*, v ktorej zosumarizoval náuku o sv. Jozefovi a povzbudil veriacich k úcte k nemu.

Pápež Ján Pavol II. (1978-2005) v r. 1996, počas všeobecných audiencií, doplnil exhortáciu o sv. Jozefovi dvoma katechézami – *Maria, modello di verginitá* (zo 7.8.1996) a *L'unione verginale di Maria e Giuseppe* (z 21.8.1996), v ktorých vyhlásil, že Panna Mária a sv. Jozef spolu urobili osobné rozhodnutie žiť v ich manželstve panensky.

Páter Joseph F. Chorpennig vydal v r. 1997 reedíciu Graciánovej knihy *Sumár vznešenosti svätého Jozefa* (pod názvom: *Just Man...*) a pridal do nej vlastné komentáre. Chorpennigova kniha je mimoriadne cenná, lebo ponúka nielen teologické poučenia, ale aj hlboký duchovný zážitok.

Pápež Ján Pavol II. (1978-2005) v r. 2003, podľa príkladu Jána XXIII., ozdobil svojím pápežským prsteňom obraz sv. Jozefa v kostole bosých karmelitánov vo Wadowiciach.

Svätý Otec František, ktorý sa ujal pápežského úradu na Sviatok sv. Jozefa v r. 2013, vložil Jozefovo meno do *Druhej, Tretej i Štvrtej eucharistickej modlitby* (dekrét *Paternas vices* Kongregácie pre Boží kult a disciplínu sviatostí zo dňa 1.5.2013).

Svätý Otec František a emeritný pápež Benedikt XVI. dňa 5.7.2013 spoločne požehnali sochu sv. Jozefa a zasvätili celý Vatikán sv. Jozefovi a archanjelovi Michalovi. V *Roku viery* (vyhlásil ho pápež Benedikt XVI.; trval od 11.10.2012 do 24.11.2013) malo zasvätenie vatikánskeho štátu sv. Jozefovi a archanjelovi Michalovi veľký význam.

Konferencia biskupov Slovenska (KBS) dňa 17.3.2015 schválila doplnenie štvrtého a piateho tajomstva radostného ruženca o slová „so svätým Jozefom“.

Štvrté tajomstvo znie: „**Ktorého si, Panna so svätým Jozefom, v chráme obetovala.**“

Piate tajomstvo znie: „**Ktorého si, Panna so svätým Jozefom, v chráme našla.**“

Dôvody KBS k schváleniu doplnenia:

- a) Prehĺbenie úcty ku sv. Jozefovi.
- b) Ovocie „Roka Sedembolestnej Panny Márie“ (rok 2014) na Slovensku.
- c) Väčšie zdôraznenie hodnoty rodiny.
- d) Podporenie modlitby svätého ruženca na žiadosť sv. pápeža Jána Pavla II. (viď text nižšie).

Pápež Ján Pavol II. dňa 16.10.2002 napísal: „Obraciam sa zvlášť na vás, drahí spolubratia v biskupskej službe, kňazi a diakoni, ako aj na vás, ktorí pracujete v rôznych pastoračných službách, aby ste sa cez svoju osobnú skúsenosť s krásou ruženca stali usilovnými podporovateľmi tejto modlitby. Svoju dôveru vkladám aj do vás, teológov, aby ste pomocou svojho dôsledného a vedeckého uvažovania, zakoreneného v Božom slove a citlivého na prežitú skúsenosť kresťanského ľudu, pomohli odhaliť biblické základy, duchovné bohatstvá a pastoračnú hodnotu tejto tradičnej modlitby“ (list *Rosarium Virginis Mariae* 43).

Svätý Otec František dňa 8.12.2020 listom *Patris corde (Otcovským srdcom)* vyhlásil *Rok svätého Jozefa* trvajúci od 8.12.2020 do 8.12.2021 (viď článok nižšie).

Svätý Otec František dňa 1.5.2021 schválil sedem nových invokácií, ktorými obohatil *Litánie k svätému Jozefovi* (viď článok nižšie).

Jozef v ikonografii

Svätý Jozef je v kresťanskom umení mužom mnohých tvári (Ján Majerník). Ikonografické atribúty sv. Jozefa:

- pútnická palica (občas znázorňovaná ako kvitnúca – znamenajúca nádej);
- stolársky nástroj, napr. uholník, píłka, hoblík a iné;
- kvet ľalie bielej (krásna panická čistota tela i duše);
- „spiaci muž“ tvorí samostatnú skupinu, lebo Jozef bol „mužom Božích snov“.

Výskumom starokresťanských katakomb sa zistilo (taliansky archeológ Giovanni Battista de Rossi, +1894), že v prvých piatich storočiach zobrazovali Jozefa len ako mladého alebo zreleho muža (Jozef mal asi 17 rokov, keď sa narodil Ježiš). Významný staroveký teológ Maxim z Turína, prvý známy turínsky biskup, ktorý žil v piatom storočí (podľa novších výskumov žil už v štvrtom storočí) výslovne zdôrazňuje, že Jozef bol „mladý (iuvenis) manžel“ (*Sermo* 53).

Žiaľ, do 15 stor. prevládli zobrazenia Jozefa, ako starého – bradatého, šedivého či plešatého muža. Išlo o silný vplyv *Protoevanjelia Jakubovho* (napísané okolo r. 140, posledná redakcia v 4. stor.). Jozef je v ňom predstavený ako starý vdovec so šiestimi deťmi (štyria synovia a dve dcéry), ktorý si vzal mladú Máriu za manželku. Evanjeliové texty však nijako nepotvrdzujú mienku o Jozefovi – vdovcovi, skôr ju vyvracajú (Mike Aquilina).

Jozefov atribút „ľalie“ si zaslúži pozornosť. Kvet „Ľalia biela“ je cibulovitá rastlina dosahujúca výšku až jeden meter. Má pevnú stonku, na ktorej nesie od 8 až do 12 trúbkovitých kvetov. Tieto kvety sú známe kvôli nádhernej a silnej vôni. Hermafroditné kvety ľalie majú okvetie zo šiestich bielych okvetných lístkov, ktoré sú od seba pekne symetricky oddelené. Výhodou Ľalie bielej je jej pravidelné kvitnutie počas niekoľkých rokov.

Všetky tieto vlastnosti kvetu dostali duchovný rozmer: - pevná vysoká stonka predstavuje „zd'aleka viditeľný“ príklad – vzor, ako sa správať a byť čistý; - farba kvetných lístkov (čisto biela aj zvonka i zvnútra) predstavuje jeho posvätno a zároveň aj vnútornú i vonkajšiu čistotu; - nádherná vôňa poukazuje na „neviditeľnú a nepolapiteľnú“ nadprirodzenú hodnotu čistoty; - symetria kvetných lístkov predstavuje vyváženú a zrelú ľudskú osobnosť; - pravidelné a dlhodobé kvitnutie znamená trvácnosť duchovných hodnôt; - šesť kvetných lístkov predstavuje šesť zvláštnych Božích milostí, ktoré Jozef dostal: 1. Syn (Boží) si ho vyvolil ako svojho otca. 2. Jozef môže nazývať Božieho Syna svojím synom. 3. Jozef je manžel Matky Pána – Panny Márie. 4. Jozef ostal panicom po celý život – a predsa bol aj otcom. 5. Stvorený tvor (človek) sa stará (má v moci) Stvoriteľa – Boha v ľudskom tele. 6. Jozef je vyvýšený nad všetkých ľudských synov – lebo je mimoriadnym pomocníkom Najsvätejšej Trojice (Tomáš Švingál).

Na klasických byzantských ikonách je v centre ikony vždy Ježiš – Mária býva po jeho pravej (privilegovanej strane) a Jozef (mladý či starý) po ľavej (Ján Majerník).

Keďže novoveká teológia je presvedčená, že Jozef sa stal zákonným otcom Ježiša ako mladý muž (Giuseppe Passamonte, +2009), Jozef sa aktuálne zobrazuje mlado.

Dnes Jozefove obrazy často nachádzame v scénach zo života Ježiša, Márie alebo celej Svätej rodiny, a to ako starostlivého otca rodiny: Jozef Diet'ľa objíma, nosí na rukách, učí ho, nechá ho sledovať a asistovať mu pri práci v dielni. Okrem Márie a Ježiša je niekedy pri Jozefovi aj sv. Ján evanjelista, alebo anjel s kvitnúcou palicou.

Rok svätého Jozefa – rok 2021

Svätý Otec František dňa 8.12.2020 vydal apoštolský list *Patris corde (Otcovským srdcom)*, ktorým vyhlásil *Rok svätého Jozefa* trvajúci od 8.12.2020 do 8.12.2021. Urobil tak z príležitosti 150. výročia vyhlásenia sv. Jozefa za patróna Cirkvi (Pius IX., dekr. *Quem ad modum Deus* z 8.12.1870).

Svätý Otec František si želá, aby každý veriaci, podľa Jozefovho vzoru posilňoval svoj život viery dôsledným plnením Božej vôle. Preto predniesol veľký cyklus tematických katechéz o Jozefovi, vyhlásil široké možnosti získania úplných odpustkov a obohatil *Litánie ku cti svätého Jozefa* o nové invokácie.

Rok svätého Jozefa a pápežské katechézy

Svätý Otec František používa katechézy (aktuálne časovo i spoločensky), ba aj celé katechetické cykly. Katechetický cyklus o sv. Jozefovi je jeho osemnásty cyklus v poradí a obsahuje 12 katechéz.

Svätý Otec vysvetlil (dňa 17.9.2021), že katechizuje preto, lebo kresťania sú povinní s konštruktívnou odvahou hľadať cesty, akoby nové „abecedy“ na šírenie evanjelia, na inkulturáciu viery v dnešnom svete tak, ako to v 9. stor. urobili sv. Cyril a Metod – spolupatróni Európy.

Svätý Otec chce zo sv. Jozefa urobiť aktuálny vzor – dobrého človeka, kresťana a muža – pre všetkých ľudí dobrej vôle. Prvú katechézu o tomto svätcovi predstavil v stredu 17.11.2021 a nazval ju: „*Svätý Jozef a prostredie, v ktorom žil.*“ Katolícka cirkev, vedená príkladom sv. Jozefa, má upierať svoj pohľad najmä na geografické i existenčné periférie, na to „malé a slabé“, čo súčasný svet zámerne ignoruje.

Počas nasledujúcej generálnej audiencie (24.11.2021), ktorá mala osobitný charakter, lebo Svätý Otec sa v Bazilike sv. Petra stretol s vyše tisícovou pútnikov z Vincentínskej rodiny, predniesol pápež druhú katechézu jozefovského cyklu na tému „*Svätý Jozef v dejinách spásy.*“ Pápež vychádzal z biblického rodokmeňa podľa Matúša. Pápež na záver zdôraznil dôležitosť ľudských vzťahov, uprostred ktorých sa odvíja život každého človeka.

V stredu 1.12.2021 predniesol tretiu katechézu na tému „*Jozef bol muž spravodlivý a ženích Márie.*“ Pápež v nej povzbudzoval snúbenecké páry a manželov k čnostiam.

Na hodnotu „rozjímavého ticha“ a na umenie „správne hovoriť i mlčať“ sa zamerl Svätý otec vo štvrtej katechéze „*Svätý Jozef, muž ticha*“ dňa 15.12.2021. Po Vianociach (v stredu 29.12.2021) predniesol piatu katechézu jozefovského cyklu, v ktorej poukázal na odvahu a starostlivosť sv. Jozefa pri úteku Svätej rodiny do Egypta. Nazval ju „*Svätý Jozef prenasledovaný a odvážny migrant.*“

Vo štvrtok 6.1.2022 odznelo uvažovanie s názvom „*Svätý Jozef, domnelý Ježišov otec.*“ Pápež zdôraznil, že Jozef nebol Ježišov biologický (pokrvný) otec, ale otec zákonitý. Pre správne pochopenie zákonného (resp. tzv. domnelého) Jozefovho otcovstvo, je potrebné mať na pamäti, že v dávnych dobách v Oriente bola ustanovizeň adopcie oveľa viac rozšírená, ako je dnes. Bežný bol aj prípad „levirátu“, ako bol sformulovaný v *Dt 25, 5-6*. Účel levirátu bol dvojaký: zabezpečiť zosnulému potomstvo a zachovať dedičstvo. Jozef teda, ako úradný otec Ježiša, si uplatnil právo dať svojmu synovi meno, čím ho právne uznal. Jozef je právne Ježišovým otcom, ale nie generačne, lebo on ho nesplodil. Svätý Otec citoval aj pasáž z apoštolského listu *Patris corde*: „Otcami sa nerodíme – otcami sa stávame. A nestávame sa nimi tým, že privedieme na svet

dieťa, ale preto, že prevezmeme zodpovednosť za starostlivosť oň. Zakaždým, keď ktokoľvek prijme starostlivosť o život druhého, v istom zmysle plní voči nemu otcovskú úlohu.“

V stredu (12.1.2022) bola prednesená siedma katechéza na tému „*Svätý Jozef – tesár*.“ Pápež vyzdvihol remeslo sv. Jozefa a dôstojnosť ľudskej práce, lebo zarábať si na chlieb vlastnou prácou je čťou i výsadou človeku.

O týždeň (19.1.2022) upriamil pozornosť na sv. Jozefa ako nežného otca – „*Svätý Jozef otec nežnej lásky*.“ Skonštatoval, že Jozef určite prejavoval svoje otcovstvo voči Ježišovi ako „spravodlivý muž“. Jozef mu denne pomáhal rásť „v múdrosti, veku a v obľube u Boha i u ľudí“ (Lk 2, 52). Táto biblická definícia je krásna, pretože ukazuje vzťah Pána Boha k izraelskému – t.j. Božiemu ľudu a rovnako aj krásny vzťah Jozefa k Ježišovi.

Deviata katechéza „*Svätý Jozef – muž, ktorý sníva*“ bola prednesená 26.1.2022. Pápež vysvetlil, že v *Biblii*, rovnako ako v kultúrach starovekých národov, sa sny považovali za prostriedok, ktorým sa Boh zjavoval (por. Gn 20, 3; 28,12; 31, 11.24; 40, 8; 41,1-32; Nm 12, 6; I Sam 3, 3-10; Dan 2; 4; Jób 33, 15). Sen symbolizuje duchovný život človeka. Je to vnútorný priestor, ktorý treba pestovať a dobre chrániť. Veď Boh môže hovoriť aj v ňom.

Desiata katechéza bola prečítaná pri generálnej audiencii 2.2.2022. Pápež František sa zameril na postavu svätého Jozefa z aspektu spoločenstva – „*Svätý Jozef v spoločenstve svätých*“. Vysvetlil, že tu ide o vzájomné puto živých i zosnulých členov Cirkvi, ktorí sú spojení v Kristovi ako údy jeho mystického tela. Jozef pritom natrvalo zohráva dôležitú úlohu.

O týždeň v stredu (9.2.2022) pápež František predstavil Jozefa v jedenástej katechéze „*Svätý Jozef patrón dobrej smrti*.“ Pápež nazval smrť „temnými dverami, ktorými každý človek raz musí prejsť“ a pri tom Jozef oroduje za nás. Svätý Otec vyzval ľudstvo, aby nepodľahlo mentalite „skartovania“: „Prosím, neizolujme starých ľudí, neurýchľujme ich smrť. Pohľadieť starého človeka má v sebe rovnakú nádej, ako pohľadieť dieťa, pretože začiatok života i jeho koniec je vždy tajomstvom, ktoré treba rešpektovať, sprevádzať, starať sa oň, milovať ho.“

Záverečnou (dvanástou) katechézou celého jozefovského cyklu bola prednáška „*Svätý Jozef, patrón univerzálnej Cirkvi*.“ Odznela pri generálnej audiencii (16.2.2022). Pápež zdôraznil, že na konci každej udalosti, v ktorej je Jozef protagonistom, evanjelium uvádza, že berie so sebou „Dieťa a jeho matku“ a robí to, čo mu Boh prikázal (por. Mt 1, 24; 2, 14. 21). Vyniká tak skutočnosť, že Jozefovou úlohou je chrániť Ježiša a Máriu. Jozef je ich hlavným ochrancom (por. *Patris corde* 5) a tento Boží poklad – tajomné Kristovo telo, Cirkev – chráni Jozef stále.

Hodnotu celého pápežského cyklu treba dôkladne naštudovať a poučiť sa z neho. O to viac, že *Rok svätého Jozefa* oficiálne skončil 8.12.2021 a Svätý Otec v cykle katechéz o sv. Jozefovi pokračoval až do februára 2022.

Rok svätého Jozefa a úplné odpustky

Sväté písmo zjavuje, že každý hriech spôsobuje vinu a trest (napr. 2 Sam 12, 10n; por. KKC 211, 978, 1031, 1263, 1459). Odpustením celej viny ešte nie sú zrušené všetky následky hriechu, ani celý časný trest. Hoci *Písmo* formálne o odpustkoch nehovorí, o odpustkoch jasne učí. Vid' Nm 12, 14 – Mária bola po odpustení previnenia ešte sedem dní mimo tábora. Vid' Nm 14, 19n – reptajúci Izraeliti nevideli zasľúbenú zem. Pozri aj 2 Sam 12, 10n – kráľ Dávid aj po odpustení viny niesol vážne dôsledky – trest za zákernú vraždu Hetejca Uriáša.

Na základe zjavenia rozvinula Cirkev teóriu aj prax odpustkov. V kresťanskom staroveku existovalo veľmi tvrdé pokánie po ťažkých hriechoch, trvalo zväčša roky. Preto sa od 3. stor. značne rozšírilo „napomáhanie kajúcnikom“ z pokladu Cirkvi (tzv. redempcia; z lat. redemptio - vykúpenie, čiže oslobodenie od pokáania) založené na tom, že veriaci predsa „sú (tvoria) jedno telo“, por. I Kor 12, 12. 24-25. V praxi bolo „pomáhaním“ kajúcnikovi príhovor hrdinských vyznávačov. Toto „napomáhanie“ kajúcnikom bolo značne rozšírené aj v stredoveku (11. stor.). V scholastickom čase udeľovanie odpustkov (z biblického základu a zo starej tradície) teologicky

vysvetlil Hugo zo St. Cher (+1263) učiac, že „odpustok je dobro z pokladu Cirkvi“ (thesaurus Ecclesiae).

Po Druhom vatikánskom koncile predostrel teológium Katolíckej cirkvi o odpustkoch pápež sv. Pavol VI. (konštit. *Indulgentiarum doctrina* z r. 1967). Z jeho náuky možno zrekapitulovať: Odpustok môže získať ten, kto je (po 1.) pokrstený, (2.) neexkomunikovaný, (3.) svätý (v stave posväcujúcej milosti aspoň na konci predpísaných úkonov), (4.) ak chce, t.j. má úmysel a (5.) splní to, čo je predpísané (*Enchiridion indulgentiarum*, 17. predpis).

K získaniu úplného odpustku (možno ho získať raz za deň) je predpísané (*Enchiridion indulgentiarum*, 20. predpis):

1. Vylúčiť zaľúbenie aj k malému hriechu.
2. Vykonať odpustkový skutok (napr. návšteva kostola, cintorína, modlitba ruženca...).
3. Vyspovedať sa (jedna spoveď stačí na viac odpustkových skutkov; môže byť niekoľko dní predtým alebo potom).
4. Prijatť sväté prijímanie (jedno na jeden odpustkový skutok; najlepšie v ten deň).
5. Pomodliť sa na úmysel Svätého Otca (jedna modlitba na jeden odpustkový skutok; najlepšie v ten deň).

Teológia odpustkov a podmienky ich získania sú v Cirkvi prastaré. Aktuálne a mení len „odpustkový skutok“. A keďže odpustková teológia a prax „stoja“ na zjavenom „spoločenstve veriacich“ (por. *1 Kor* 12, 12. 24-25), Cirkev stále umožňuje získavať odpustky takými odpustkovými skutkami, ktoré v danom čase a na danom mieste najviac pomáhajú celému ľudskému spoločenstvu (nielen veriacim).

Odpustkové skutky v Roku svätého Jozefa

Zaujímavé je, aké „odpustkové skutky“ Svätý Otec František v rámci *Roka sv. Jozefa* preferoval (následne ich dekrétom zo dňa 8.12.2020 predpísala Apoštolská penitenciária).

Odpustkové skutky v *Roku sv. Jozefa* (dekrét ich vymenúva „päť“ plus „dva“):

1. Úplné odpustky sa udeľujú tým, ktorí budú aspoň 30 minút meditovať nad modlitbou *Otče náš...*, alebo sa zúčastnia na aspoň jednodňovej duchovnej obnove, ktorá zahŕňa meditáciu o sv. Jozefovi.
2. Úplné odpustky sa udeľujú tým, ktorí po príklade sv. Jozefa vykonajú skutok telesného alebo duchovného milosrdenstva.
3. Úplné odpustky sa udeľujú tým, ktorí sa v rodinách – alebo spoločne ako snúbenci – modlievajú svätý ruženec.
4. Úplné odpustky sa udeľujú tým, ktorí denne zveria svoju prácu pod ochranu sv. Jozefa, a každému veriacemu, ktorý bude v modlitbe prosiť o príhovor tohto robotníka z Nazareta, aby ten, kto hľadá prácu, našiel zamestnanie, a aby práca každého človeka bola dôstojnejšia.
5. Úplné odpustky sa udeľujú tým, ktorí sa pomodlia *Litánie k sv. Jozefovi* (pre latinskú tradíciu), alebo *Akatist k sv. Jozefovi* – celý alebo aspoň nejakú časť (pre byzantskú tradíciu), alebo nejakú inú modlitbu k sv. Jozefovi, vlastnú iným liturgickým tradíciám.

K týmto piatim špecifikovaným predpísaným úkonom – meditácia, modlitby a skutky telesného i duchovného milosrdenstva – dekrét pridáva ešte modlitby **viazané „na čas“** a úkony **viazané „na stav“**.

Odpustkové modlitby **viazané „na čas“**:

Úplné odpustky sa udeľujú tým, ktorí sa pomodlia akúkoľvek legitímne schválenú modlitbu alebo vykonajú pobožnosť ku cti sv. Jozefa, zvlášť pri príležitosti 19. marca a 1. mája; na sviatok Svätej rodiny – Ježiša, Márie a Jozefa; na nedeľu sv. Jozefa (podľa byzantského obradu) či na 19. deň každého mesiaca a každú stredu, teda v deň venovaný pamiatke na tohto svätca podľa latinskej tradície.

Odpustkové úkony **viazané „na stav“:**

Úplné odpustky môžu získať starí, chorí, zomierajúci a všetci tí, ktorí z legitímnych dôvodov nemajú možnosť vychádzať z domova, ktorí sa v duchu zrieknu každého hriechu a s úmyslom splniť tri zvyčajné podmienky, len čo to bude možné, pomodlia sa doma alebo tam, kde sa pre prekážku zdržiavajú, pobožnosť ku cti sv. Jozefa – útechy chorých a patróna dobrej smrti, ponúknuť s dôverou Bohu svoje bolesti a strasti svojho života.

Rok svätého Jozefa a nové litániové invokácie

Litánie sú prosebnou modlitbou (gr. litanéia – modlitba, prosba). Tvorené sú krátkymi zvolaniami – invokáciami. Prvé litánie vznikli v 4. stor. na Východe (Antiochia) ako procesiová modlitba. Na Západe, v Ríme, pápež sv. Geláz I. (492-496) vložil litániové vzývania „Pane, zmiľuj sa...“ aj do liturgie svätej omše. Postupne vznikali ďalšie litánie. Najznámejšie sú *Litánie ku všetkým svätým* (schválené asi v roku 690) a mariánske *Loretánske litánie* (schválené v roku 1897).

Litánie k svätému Jozefovi boli schválené pápežom sv. Piom X. v roku 1909 a mali do roku 2021, okrem úvodných zvolaní a vzývaní Božej Matky (*Svätá Mária...*) len 25 invokácií. Spomínané *Litánie ku všetkým svätým* majú (bez úvodných zvolaní) až 89 zvolaní a *Loretánske litánie* (v tom čase) 51 zvolaní. *Litánie k svätému Jozefovi* teda patrili k tým najkratším (por. *Modlitebník*, SSV rok 2001, str. 245n).

Svätý Otec František dňa 1.5.2021 schválil sedem nových invokácií, ktorými obohatil *Litánie k svätému Jozefovi*. Nové invokácie v slovenskom preklade znejú:

- Ochranca Vykupiteľa,
- Služobník Krista,
- Služobník spásy,
- Posila v ťažkostiach,
- Patrón vyhnančov,
- Patrón utrápených,
- Patrón chudobných.

Bratislavský arcibiskup Mons. Stanislav Zvolenský, predseda KBS, udelil dňa 15.6.2021 obohatenému slovenskému prekladu *Litániám ku cti svätého Jozefa* imprimatur.

Nové invokácie sú významné z troch dôvodov (Michal Mališ): 1. Poukazujú na kontinuitu úcty k sv. Jozefovi a na jej stále prehĺbovanie; 2. Poukazujú na dôležitosť modlitby; ved' aj počet nových invokácií – sedem – je symbolika plnosti; 3. Nové invokácie poukazujú aj na aktuálnosť Božieho slova v súčasnosti.

Úcta k sv. Jozefovi mala do 21. stor. skôr súkromný charakter. Doplnené invokácie viac „vedú“ sv. Jozefa zo súkromnej zbožnosti do verejnej zbožnosti. Nové invokácie sú silným dôvodom – teraz treba postaviť sv. Jozefa „na sviatnik“, vidieť a prijať jeho vzor.

Význam Roka svätého Jozefa

Svätý Otec František vyhlásením mimoriadneho Jozefovho roka (prvého v dejinách Cirkvi) aktuálne reagoval na potreby Cirkvi a sveta: počas nemilosrdnej covidovej pandémie byť milosrdný – podľa láskavého a mužného vzoru sv. Jozefa: počnúc domom, pracoviskom, školou... a končiac krajinou a svetom.

Rok sa ukázal aj ako prozreteľosťná príprava na biedy a ťažkosti spojené s vojnou na Ukrajine (začala 24.2.2022). Veľmi aktuálne sa stali nové invokácie – Posila v ťažkostiach, Patrón vyhnančov, Patrón utrápených. Láskavý a mužný vzor sv. Jozefa napomáha plniť biblické poučenie: „Ukáž mi svoju vieru bez skutkov a ja ti zo svojich skutkov ukážem vieru“ (por. *Jak 2*, 18).

Obsah

ÚVOD.....	1
NÁBOŽENSKO-PRÁVNE RABÍNSKE TEXTY IZRAELA	1
SPOLOČENSKO-POLITICKÁ SITUÁCIA V PALESTÍNE.....	2
ROZVOJ JOZEFOLÓGIE – SAMOSTATNÝ DOGMATICKÝ ODBOR.....	2
MANŽELSTVO A RODINA NA BLÍZKOM VÝCHODE.....	3
MANŽELSTVO – MIESTO ÚCTY, POKOJA A POŽEHNANIA	3
ZAKLADANIE RODINY – PANENSKÁ NEVESTA – NÍZKY TÍNEĎŽERSKÝ VEK	3
ŽIDOVSKÁ SVADBA – DVOJSTUPŇOVÝ OBRAD.....	5
ŠVAGROVSKÉ (LEVIRÁTNE) MANŽELSTVO.....	6
HODNOTA RODINY A DETÍ	7
I. JOZEF V TAJOMSTVE KRISTA	7
BOHOČLOVEK – JEŽIŠ KRISTUS.....	7
JEŽIŠ KRISTUS – SKUTOČNÝ ČLOVEK – ĽUDSKÁ OSOBA	9
ŽIVOTOPIS JEŽIŠA KRISTA	9
HISTORICKÝ JEŽIŠ A KRISTUS VIERY.....	11
VTELENIE JEŽIŠA KRISTA – POVÝŠENIE ŽENSKÉHO RODU	11
VONKAJŠÍ VZHLAD JEŽIŠA KRISTA.....	11
JEŽIŠ A RODINA	12
MÁRIA – BOŽIA MATKA	12
DÔSTOJNOSŤ BOŽEJ MATKY	14
CIRKEVNÝ OBSAH NÁUKY O MÁRIINOM PANENSTVE	15
ŽIVOTOPIS PANNY MÁRIE	16
APOKRYFY A LEGENDY O PANNE MÁRII	17
SVÄTÝ JOZEF – PÔVOD A ŽIVOT.....	17
JOZEFOV RODOKMEŇ.....	17
ŽENY V RODOKMENI JOZEFA A JEŽIŠA	19
JOZEF A JEHO ANJELI	20
PÔVOD ČLOVEKA – FAKT NARODENIA ZO ŽENY MATKY	20
ŽIDOVSKÁ OBRIEZKA	20
DOMINANTNÉ FRAKCIE ZA ČIAS JOZEFA A JEŽIŠA	21
ŽIVOTOPIS SVÄTÉHO JOZEFA.....	21
APOKRYFY A LEGENDY O JOZEFVI	24
JOZEFOVO MANŽELSTVO A OTCOVSTVO PRED ZÁKONOM.....	25
NÁMIETKY PROTI PANENSTVU MÁRIE A JOZEFA	29
KVALITY JOZEFOVHO MANŽELSTVA	29
JOZEF – ŽENÍCH A MANŽEL	30
JOZEFOVO LEGITÍMNE OTCOVSTVO	31
SVÄTÁ RODINA.....	31
RODINNÝ PORIADOK.....	34
ROBOTNÍK A MANUÁLNA PRÁCA	34
KREŠŤANSKÁ SPIRITUALITA – ZBOŽNOSŤ	35
MUŽSKÁ ZBOŽNOSŤ	35
MATERSTVO A OTCOVSTVO	36
MATERSTVO.....	36
OTCOVSTVO	37
KREŠŤANSKÝ FEMINIZMUS – FEMINIZMUS JÁNA PAVLA II.	38
RODINA VO VŠEOBECNOSTI.....	39
HLAVNÉ ÚLOHY RODINY	41
RODINA – TVORCA ĽUDSKÝCH A KREŠŤANSKÝCH HODNÔT	42
II. JOZEF V TAJOMSTVE CIRKVI	42
KRISTOVA CIRKEV	42
TRANSCENDENTNÁ A HISTORICKÁ UDALOSŤ.....	44

NAJSVĚTEJŠIA TROJICA A CÍRKEV – DVE ROVINY (PRINCÍPY)	44
CÍRKEV – TAJOMNÁ SPOLOČNÁ OSOBA	45
TAJOMSTVO CÍRKVI	45
POSLANIE A POTREBNOSŤ CÍRKVI	45
JOZEF – OCHRANCA CÍRKVI	45
JOZEF EGYPŤSKÝ – PREDOBRAZ SVÄTÉHO JOZEFA	47
JOZEF AKO „ANJELSKÝ MUŽ“	47
JOZEFOVE ÚLOHY – DEVÄŤ ANJELSKÝCH ZBOROV	47
JOZEF BEZ BIBLICKÝCH ZÁZRAKOV	48
JOZEFA A CÍRKEV	49
SMRŤ ČLOVEKA	49
KRITÉRIUM SMRTI	51
NESPRÁVNE IDEY – TOTÁLNA SMRŤ A VZKRIESENIE V SMRTI	51
ĽUDSKÁ DUŠA	51
MEDZISTAV – OD SMRTI PO VZKRIESENIE	52
JOZEF – PATRÓN DOBREJ SMRTI	52
SPOLKY – ZDRUŽENIA DOBREJ SMRTI	54
KREMÁCIA MŔTVÝCH	54
KONTAKT MEDZI ŽIVÝMI A MŔTVÝMI ĽUĎMI	55
ÚCTA K SVÄTÉMU JOZEFOVI	55
JOZEFOVA SVÄTOSŤ A PRVOÚCTA V CÍRKVI	56
ZBOŽNOSŤ SVÄTÉHO JOZEFA	57
JOZEFOVA ZBOŽNOSŤ – KRÁSA Z DAROVANIA	58
OSLÁVENIE SVÄTÉHO JOZEFA	58
HISTORICKÝ VÝVOJ KULTU SVÄTÉHO JOZEFA	58
KRESŤANSKÝ STAROVEK – DO R. 692 (TRULANSKÝ SNEM)	58
KRESŤANSKÝ STREDOVEK – DO R. 1517 (ZAČIATOK REFORMÁCIE)	59
KRESŤANSKÝ NOVOVEK – OD R. 1517	59
JOZEF V IKONOGRAFII	62
ROK SVÄTÉHO JOZEFA – ROK 2021	63
ROK SVÄTÉHO JOZEFA A PÁPEŽSKÉ KATECHÉZY	63
ROK SVÄTÉHO JOZEFA A ÚPLNÉ ODPUSTKY	64
ROK SVÄTÉHO JOZEFA A NOVÉ LITÁNIOVÉ INVOKÁCIE	66
VÝZNAM ROKA SVÄTÉHO JOZEFA	66
OBSAH	67

© Kňazský seminár sv. Františka Xaverského v Badíne
 Február 2023
 © ThDr. Marián Chovanec

Literatúra

- AA.VV.: *Matka Páně. Památka, přítomnost, naděje*. List MPMA z r. 2000. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003.
- AA.VV.: *Svatí na každý den*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009.
- AKVINSKÝ, T.: *Theologická summa I*. Olomouc: Krystal, 1937.
- AKVINSKÝ, T.: *Theologická summa II-1*. Olomouc: Krystal, 1938.
- AKVINSKÝ, T.: *Theologická summa II-2*. Olomouc: Krystal, 1938.
- AKVINSKÝ, T.: *Theologická summa III*. Olomouc: Krystal, 1937.
- AQUILINA, M.: *Svätý Jozef a jeho svet*. Bratislava: Redemptoristi, 2021.
- BARTNIK, C. S.: *Dogmatyka katolícka*. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2003.
- BARTNIK, C. S.: *Matka Boža*. Lublin: Standruk, 2003.
- BENEDIKT XVI.: *Ježiš Nazaretský*. Trnava: Dobrá kniha, 2007.

- BENEDIKT XVI.: *Ježiš Nazaretský II*. Trnava: Dobrá kniha, 2011.
- BENEDIKT XVI.: *Ježiš Nazaretský. Prológ*. Trnava: Dobrá kniha, 2012.
- BAZELON, E.: *Saving the Bar Mitzvah*. Slate, 2007.
- BŐSEN, W.: *Der letzte Tag des Jesus von Nazaret. Was wirklich geschah*. Freiburg: Verlag Herder im Breisgau, 1999.
- BŐSEN, W.: *In Betlehem geboren. Die Kindheitsgeschichten der Evangelien*. Freiburg: Verlag Herder im Breisgau, 1994.
- BRADFORD, A. T.: *According to Matthew*. Temple House, 2010.
- BRADFORD, A. T.: *The Jesus Discovery – Another Look at Christ's Missing*. Templehouse, 2010.
- CANTALAMESSA, R.: *Panenstvo*. Bratislava: SERAFÍN, 1999.
- ČERNÝ, R.: *Ty si mať dobrotivá*. Rím, 1989.
- DE FIORES, S.: *Kto je pre nás Mária?* Trnava: Dobrá kniha, 2003.
- DENZINGER, H. – HÜNERMANN, P.: *Enchiridion symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*. Wien: Herder, 1991.
- Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu*. Trnava: SSV, 2008.
- DROZDÍKOVÁ, J.: *Základy judaizmu*. Bratislava: Slovenské národné múzeum, 1993.
- DUFOUR, X. L.: *Slovník biblickej teológie*. Zagreb: KS, 1990.
- ĎURICA, J.: *Rodina vo Svätom písme I*. Trnava: Dobrá kniha, 2017.
- ĎURICA, J.: *Rodina vo Svätom písme II*. Trnava: Dobrá kniha, 2018.
- ELIÁŠ, V.: *Rodina (nikoliv svatá) okem teologie*. In: *Katolícký týdeník*, č. 20/2010.
- Encyklopedia Katolícka IV*. LUBLIN: TN KUL, 1989.
- Encyklopedia Katolícka VIII*. LUBLIN: TN KUL, 2000.
- Encyklopedia Katolícka XII*. LUBLIN: TN KUL, 2008.
- FÁBRY, Š.: *Úcta k svätému Jozefovi*. Trnava: SSV, 2018.
- FIORINZA, F. S. – GALVIN, J. P.: *Systematická teologie I*. Brno: CDK, 1996.
- FIORINZA, F. S. – GALVIN, J. P.: *Systematická teologie II*. Brno: CDK, 1998.
- FRANTIŠEK: *Patris corde*. Apoštol. list z r. 2020. Trnava: SSV, 2021.
- GAECHTER, P.: *Das Mōdchen Marjam – Mirjam*. Innsbruck, 1970.
- GALBIATI, E. R.: *Posolstvo*. Rím: SÚSCM, 1969.
- GALOT, J.: *Milostiplná*. Trnava: SSV, 1992.
- GRIFFIN, M. D.: *Svätý Jozef – Teologické vovedenie*. Michalovce: Misionár, 1998.
- HAREŹGA, S.: *Dziewictwo Maryi w Nowym Testamencie*. In: *Salvatoris Mater*, 4 (2002).
- HAREŹGA, S.: *Małżeństwo Maryi i Józefa*. In: *Salvatoris Mater*, 11/3 (2009).
- HERIBAN, J.: *Príručný lexikón biblických vied*. Rím: SÚSCM, 1992.
- JÁN PAVOL II.: *Familiaris consortio*. Apoštol. exhort. z r. 1981. Bratislava: KBS, 1993.
- JÁN PAVOL II.: *Gratissimam sane*. Apoštol. list z r. 1994. Bratislava: KBS, 1994.
- JÁN PAVOL II.: *L'unione verginale di Maria e Giuseppe*. Udienza generale 21 Agosto 1996. In: L'OSSERVATORE ROMANO, Anno CXXXVI - N. 191, Giovedì 22 Agosto 1996.
- JÁN PAVOL II.: *Maria, modello di verginitá*. Udienza generale 7 Agosto 1996. In: L'OSSERVATORE ROMANO, Anno CXXXVI - N. 181, Giovedì 8 Agosto 1996.
- JÁN PAVOL II.: *Mulieris dignitatem*. Apoštol. list z r. 1988. Rím: SÚSCM, 1991.
- JÁN PAVOL II.: *Na obranu viery (Ad tuendam fidem)*. Apoštol. list z r. 1998. Trnava: SSV, 1999.
- JÁN PAVOL II.: *Redemptoris custos*. Apoštol. exhort. z r. 1989. Trnava: SSV, 2006.
- JÁN PAVOL II.: *Redemptoris Mater*. Encyklika z r. 1987. Rím: SÚSCM, 1988.
- JÁN PAVOL II.: *Vita consecrata*. Apoštol. exhort. z r. 1996. Bratislava: KBS, 1996.
- KANDERA, P.: *Dogmatika III*. Bratislava: CMBF, 1988.
- Katechizmus Katolíckej cirkvi*. Trnava: SSV, 1998.
- KELLY, J. N. D.: *Początki doktryny chrześcijańskiej*. Warszawa: PAX, 1988.

- KONGREGÁCIA PRE KATOLÍCKU VÝCHOVU: *Smernice na formáciu seminaristov ohľadne problémov týkajúcich sa manželstva a rodiny*. Trnava: SSV, 2010.
- KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY: *Retentiores Episcoporum synodi*, r. 1979. In: *W trosce o pełnie wiary*. Tarnów: Biblos, 1995.
- KOREC, J. CH.: *Matka vykúpených*. Bratislava: LÚČ, 2006.
- KOSSAK-SZCZUCKA, Z.: *Bez oręza*. Poznań: Księgarnia św. Wojciecha, 1937.
- KOWALIK, K.: *Wkład Jana Pawła II w mariologię*. In: *Teologia w Polsce*, č. 21/2003.
- KROLL, G.: *Po stopách Ježíšových*. Praha: ZVON, 1996.
- KRUPA, J.: *Matka nášho Pána*. Bratislava: Oto Németh, 2001.
- LAURENTIN, R.: *Maryja Matka Odkupiciela*. Warszawa: PAX, 1988.
- LAURENTIN, R.: *Matka Pana*. Warszawa, 1989.
- LAURENTIN, R.: *Nieznany Duch Święty*. Kraków: Znak, 1998.
- Lev XIII.: *Quamquam pluries*. Encyklika z r. 1889. Roma, *Acta*, IX (1890), s. 175-182. In: *Duchovný pastier*, č. 5/2022.
- Liturgia hodín I.*: Vatikán: Typis polyglottis vaticanis, 1986.
- Liturgia hodín II.*: Vatikán: Typis polyglottis vaticanis, 1988.
- Liturgia hodín III.*: Vatikán: Typis polyglottis vaticanis, 1990.
- Liturgia hodín IV.*: Vatikán: Typis polyglottis vaticanis, 1992.
- MAJERNÍK, J.: *Svätý Jozef je v umení mužom mnohých tvárí*. In: *Katolícke noviny*, 51/2021.
- MALIŠ, M.: *Doplnené Litánie k sv. Jozefovi – dedičstvo Roka sv. Jozefa (prednáška)*. Banská Bystrica: BÚ BB, 2022.
- MALÝ, V.: *Úcta k svätému Jozefovi*. Trnava: SSV, 1997.
- MICHAL, J. C.: *Kdo jsi, Maria?* Kostelní Vydří: Karmelitánske nakladatelství, 1995.
- MINAŘÍK, M.: *Mariánska dogmata*. Kostelní Vydří: Karmelitánske nakladatelství, 1991.
- MORICOVÁ, J.: *Mária Sprostredkovateľka*. Ružomberok: KU FF, 2008.
- NAPIÓRKOWSKI, S. C.: *Łogosławić mnie będą*. Lublin: TN KUL, 1990.
- NAPIÓRKOWSKI, S. C.: *Nauczycielka i Matka*. Lublin, 1991.
- NOSEK, B. – DAMOHORSKÁ, P.: *Židovské tradice a zvyky*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2016.
- NOUWEN, H. J. M.: *Modlitba s ikonami*. Bratislava: Karmelitánske nakladateľstvo, 2013.
- NOVOTNÝ, A.: *Biblický slovník*. Praha: Edice Kalich, 1956.
- NOVOTNÝ, T.: *O Biblii*. Praha: Dingir, 2010.
- NEWMAN, J. – SIVAN, G.: *Judaismus od A do Z*. Praha: Sefer, 2004.
- NOVÁK, J.: *Druhá patristická čítanka*. Praha: ČKCH, 1985.
- NOVOTNÝ, T.: *O Biblii*. Praha: DINGIR, 2010.
- ONDRUŠ, R.: *Blízki Bohu i ľuďom*. Trnava: SSV, 1991.
- OPPENHEIMER, M.: *Thirteen and a Day: The Bar and Bat Mitzvah Across Amerca*. Hardcover, 2005.
- PALMISANO, F. D.: *Niebiosa otwarte*. Kielce: Jedność, 2003.
- PAVOL VI.: *Christi Matri*. Encyklika z r. 1966. Roma: Santa Sede, 1966.
- PAVOL VI.: *Marialis cultus*. Apoštol. exhort. z r. 1974. Rím: SÚSCM, 1986.
- PETRI, H. – BEINERT, W.: *Učení o Marii*. Olomouc, 1996.
- PIUS XII.: *Menti nostrae*. Apoštolská exhortácia z r. 1950. Bratislava: LÚČ, 1998.
- POHORECKI, E.: *Poznać Matkę*. Niepokalanów, 1988.
- POSPÍŠIL, C. V.: *Maria – mateřská tvář Nejvyššího*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2018.
- PŠENIČA, O.: *Trblietanie dotyku*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 1997.
- RAHNER, H.: *Mária a Cirkev*. Trnava: Dobrá kniha, 1997.
- RAHNER, K.: *Mária, Matka Pána*. Trnava: Dobrá kniha, 1996.
- RAHNER, K. – VORGLIMLER, H.: *Teologický slovník*. Praha: Zvon, 1996.
- RUPNIK, M. I.: *Adam a jeho žebro*. Olomouc: Refugium, 2004.

- SANDIGLIANO, G: *Jděte k Josefovi!* Praha, 1935.
- SCHIKORA, R.: *Naše světla*. Frýdek: Exerciční dům, 1947.
- SCHMAUS, M.: *Život milosti a milostiplná*. Řím: SÚSCM, 1982.
- SCHAUBNER, V. – SCHINDLER, H. M.: *Rok se svatými*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1994.
- SIENSKY, B.: *Sermo 2, de S. Joseph*. In: *Liturgia hodín II.*: Vatikán: Typis polyglottis vaticanis, 1988.
- STANIEK, E.: *Mądrość starożytnych chrześcijan*. Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława, 2006.
- STEMBERGER, G.: *Talmud a Midraš. Úvod do rabínské literatury*. Praha: Vyšehrad, 1999.
- STOLÁRIK, S.: *Čo nás môže naučiť umieranie a smrť sv. Jozefa*. In: *Duchovný pastier*, č. 9/2021.
- STOLÁRIK, S.: *Panenské otcovstvo svätého Jozefa*. In: *Duchovný pastier*, č. 7/2021.
- STOLÁRIK, S.: *Sv. Jozef nás učí ako v pokore prijímať Božiu vôľu a ako milovať Ježiša a Máriu*. In: *Duchovný pastier*, č. 10/2021.
- STRAMARE, T.: *Matzeństwo Matki Bożej ze Świętym Józefem*. In: *Kaliskie Studia Teologiczne*, 2 (2003).
- Sväté písmo*. Trnava: SSV, 1996.
- ŠPIRKO, J.: *Patrológia*. Prešov: Spolok biskupa Petra Pavla Gojdiča, 1995.
- ŠUPPA, J.: *Križová cesta sv. Jozefa*. Trnava: Dobrá kniha, 2018.
- ŠVINGÁL, T.: *Dejinný a liturgický vývoj úcty k sv. Jozefovi*. In: *Duchovný pastier*, č. 7/2021.
- ŠVINGÁL, T.: *Dejinný a liturgický vývoj úcty k sv. Jozefovi. Svätý Jozef v liturgii na Slovensku*. In: *Duchovný pastier*, č. 9/2021 aj č. 10/2021.
- VON SPEYER, A.: *Mária, Služobnica Pána*. Nitra: SVD, 2010.
- WAGNER-RAU, U.: *Zwischen Vaterwelt und Feminismus*. Gütersloh: Verlagshaus Gerd Mohn, 1992.
- WALKER, A.: *The History of Joseph the Carpenter*. Buffalo, NY: Christian Literature Publishing Co., 1886.